DİJİTAL KÜTÜPHANE KANALI

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

https://rantey.org

Yedek ve Duyuru Kanallarımız
Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

• Telegram: https://t.me/birkitapbir

• WhatsApp Kanalımız : https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4IvMoc0Y

KE

KARTAL BELEDİYESİ

KARTAL KÜLTÜR SANAT

KARTAL BELEDİYESİ EDEBİYAT KÜLTÜR SANAT DERGİSİ - OCAK / ŞUBAT 2022

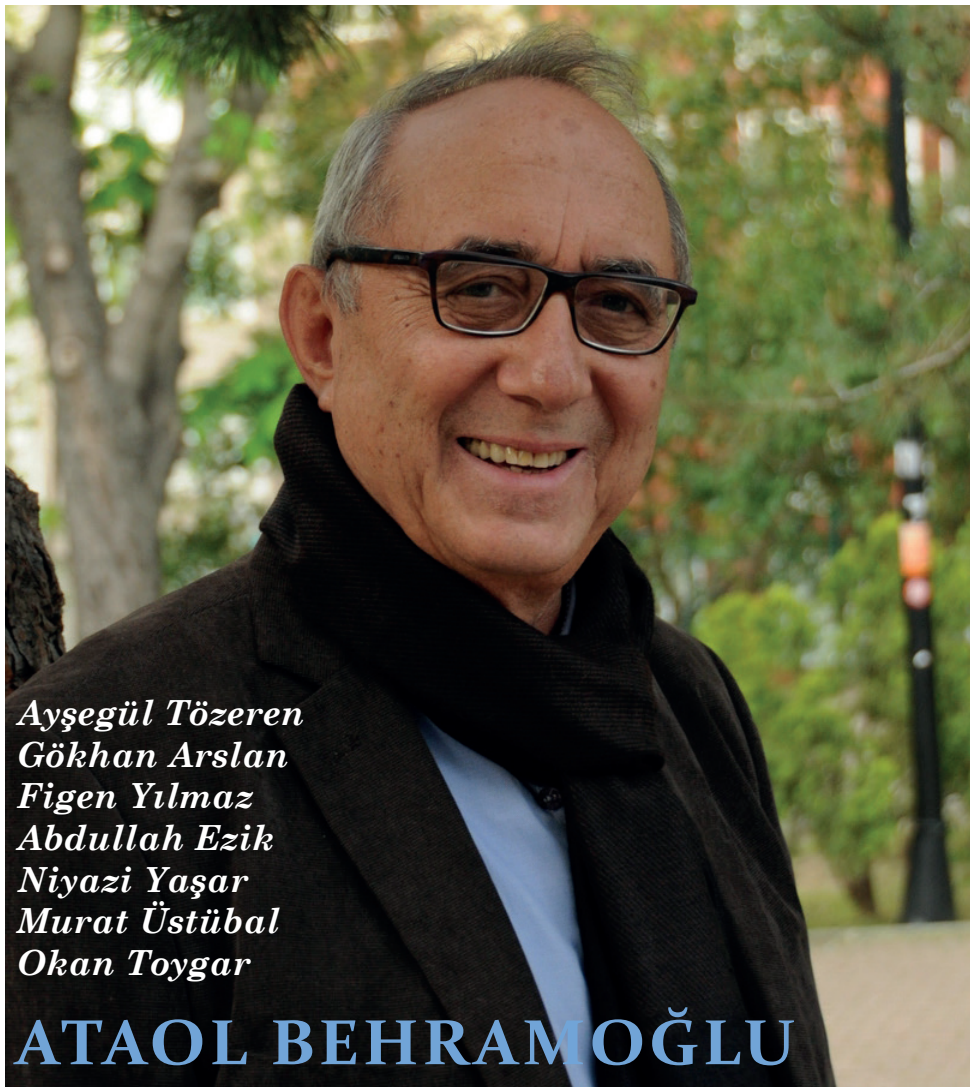

Ayşegül Tözeren
Gökhan Arslan
Figen Yılmaz
Abdullah Ezik
Niyazi Yaşar
Murat Üstübal
Okan Toygar

ATAOL BEHRAMOĞLU

Görünüş
Faruk Duman

Kutsal Lezzetler Alfabesi
Haydar Ergülen

137 Prusyalı Gelin: Brükselli Lüsyen
İlhan Durusel

5 Kısacık Öykücük
Altay Öktem

Halit Akçatepe ile Nasıl Söyleşi Yaptım?
Kadir İncesu

SÖYLEŞİLER
Ataol Behramoğlu
Onur Ünsal
Deniz Dengiz Şimşek
Cihat Duman
Aydan Yalçın
Özge Doğar

13

Ücretsizdir!

Kartal Belediyesi Adına İmtiyaz Sahibi
Gökhan Yüksel
Kartal Belediye Başkanı

Genel Yayın Yönetmeni
Adem Uçar
Kartal Belediye Başkan Yardımcısı

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Melih Yıldız

Dergi Editörü
Ercan y Yılmaz

Tasarım
Alakarga Yayın Tasarım

Yazışma Adresi
Çarşı Mahallesi Enis Akaygen Sok. N:9 Yakacık-Kartal/İstanbul

Telefon
0 (216) 280 6800

Yayın Kurulu
İsmail Biçer
Faruk Duman
Gamze Güller
Mertcan Karacan
Serkan Türk

KE Dergisinde yayımlanan tüm eserlerin sorumluluğu yazarına aittir. KE Dergisinde yayımlanan yazılardan kaynak belirtmek koşuluyla alıntı yapmak serbesttir.

Eserlerinizi Göndereceğiniz Elektronik Posta
kedergisi@gmail.com

KARTAL BELEDİYESİ

İ Ç İ N D E K İ L E R

Umudun Rehberliğinde 2022'ye Merhaba Demek / Gökhan YÜKSEL - Kartal Belediye Başkanı ● 4
Saint-Nazaire'ın Balıkçı Kulübeleri ve Tenten / Ercan y YILMAZ ● 5
Görünüş / Faruk DUMAN ● 7
Kutsal Lezzetler Alfabesi / Haydar ERGÜLEN ● 8
137 Prusyalı Gelin: Brükselli Lüsyen / İlhan DURUSEL ● 10
Katre / Serkan TÜRK ● 12
Tarihten Bugüne, Kabadayılar ve Külhanbeyleri / Rezzan AKÇATEPE ● 13
Wokingham Treninde / Ertuğrul AYDIN ● 16
5 Kısacık Öykücük / Altay ÖKTEM ● 17
Senli Günler / Dilek BİLGE● 19
Jose İçin Yanlış Opera / Hasan TEMİZ ● 20
Yolumu Kesen Öyküler / Nisan ERDEM ● 21
Yeşil Keskin Kılıçlar / Elçin Sevgi SUÇİN ● 24
Onur Ünsal ile Söyleşi / Abdullah EZİK ● 25
Meliha / Özlem KESKİN ● 29
Öp Beni Tenimi Çoğalt / Işık SUNGURLAR● 31
Geçti O Devirler / Ersun ÇIPLAK ● 32
Kaybolmasın Diye III / Utku YILDIRIM ● 33
Bir Kadın Sevdim Ayakları Çocuk / Barış YILDIRIM ● 34

A T A O L B E H R A M O Ğ L U
İllüstrasyon / Pelin TAŞKESEN ● 37
Ataol Behramoğlu ile Söyleşi / Ayşegül TÖZEREN ● 39
Ataol Behramoğlu ile Karşılaşmalar / Gökhan ARSLAN ● 48
Ataol Behramoğlu Şiirlerinde Uçurum İmgesi / Figen YILMAZ ● 50
Bir Aydından Bir Diğerine: Ataol Behramoğlu'ndan Aziz Nesin'e / Abdullah EZİK ● 53
Bilincin ve Vicdanın Sesi / Niyazi YAŞAR ● 56
Kızıma Mektuplar'**da Sınırlı-Tekillik ve Minör İlişkiler** / Murat ÜSTÜBAL ● 57
Sosyalist Bir Türk Aydını Olarak Ataol Behramoğlu / Okan TOYGAR ● 60
Bir Şaşkın İlkbahar / Ataol BEHRAMOĞLU ● 63

İstihkakın Budur / Burak ÇAVUŞ ● 65
Paralaks Paranoya / Vedat BARGA ● 67
Deniz Dengiz Şimşek ile Söyleşi / Ayşe KARADEMİR ● 68
Etraflı Sevgiler: *Sonun Bacakları* / Tarhan GÜRHAN ● 72
Melodika / Hülya TAMZOK● 75
Cihat Duman ile Söyleşi / Sedat DEMİR ● 77
Gördüm Ama… / Ömer TURAN ● 82
Kapan / Uğraş ABANOZ ● 83
Şath-ı Müdafa / Cuma DUYMAZ ● 85
Aydan Yalçın ile Söyleşi / Bircan ÇELİK ● 86
Giderayak / Mertcan KARACAN ● 92
Yabancı / Merve CİNEL ● 93
Rashidah Ismaili -*Dünyanın Şiiri*- / İlyas TUNÇ ● 94
Akoluk Kitabevi Hakkında Fatih Solak ile Söyleşi / Havva YILMAZ ● 95
Ancak Bu Kadar / Muhammet ERDEVİR ● 97
Halit Akçatepe ile Nasıl Söyleşi Yaptım? / Kadir İNCESU ● 98
Özge Doğar İle Söyleşi / Aylin AKTAŞ ● 101
Kitaplar Arasında ● 104

UMUDUN REHBERLİĞİNDE 2022'YE MERHABA DEMEK

GÖKHAN YÜKSEL

KARTAL BELEDİYE BAŞKANI

Değerli okurlar; 2020'de başlayan Koronavirüs (Covid-19) salgını, geride bıraktığımız 2021'de etkisini sürdürmeye devam etti. Gelinen noktada, dünyadaki ve ülkemizdeki verilerin önümüze koyduğu bir şey var: Bilimin ışığında, virüsle mücadelenin gerektirdiği kurallar çerçevesinde yaşamak…

Sağlığımızı ve yaşantımızı çok yakından ilgilendiren bu konuya dair, 2021'in başında bu sayfada dile getirmiş olduğum düşüncelerimi eksiksiz taşıdığımı yinelemek istiyorum. Tüm olumsuzluklara rağmen, yaşamın her alanında, umudu rehber edinerek yol almamız gerekiyor. Bizi ayakta tutacak ve aydınlık yarınlara taşıyacak olan budur.

Dergimiz KE, yayın hayatına 2020'de başlamış ve 2021'de de edebiyat, sanat ve kültürün en iyi, en incelikli ürünlerini sayfalarına taşımaya çalışmış, beğenilen ve aranılan bir dergi haline gelmiştir. Bu anlamıyla KE, 2022'de ve sonraki yıllarda da edebiyatın ve sanatın adresi olmaya, edebiyatımızın yaşayan değerlerini sizlerle buluşturmaya devam edecektir.

2022'nin ilk sayısı olan 13. sayımızı, şiirimizin ve düşünce dünyamızın kilometre taşlarından olan **Ataol Behramoğlu**'na ayırdık. Sayısız şiir, çeviri, antoloji, deneme-inceleme, anı ve mektup türünde yapıtlara imza atmış olan **Ataol Behramoğlu**, yaşamı boyunca değerlerinden taviz vermeden bugünlere gelmeyi başarmış örnek aydınlarımızdandır. Varlığını yazınımız ve kültürümüz açısından büyük bir şans ve zenginlik olarak gördüğüm **Ataol Behramoğlu**'nu, KE'nin sayfalarına taşıyarak siz değerli okurlarımızla buluşturmanın mutluluğunu tarif etmek oldukça zor.

2022'ye ve **Ataol Behramoğlu**'na merhaba derken, ürünleriyle 13. sayımıza katkı sunan yazarlarımıza ve şairlerimize, dergimizi yaşatan siz değerli okurlarımıza sonsuz teşekkürlerimi sunuyor; sağlık, huzur, esenlik diliyorum.

SAINT-NAZAIRE'IN BALIKÇI KULÜBELERİ VE TENTEN

Ercan y YILMAZ

Oğlum Arsen'in fotoğraflarını çalışma odasının penceresinin önüne koymak ilk işim oldu. Ben Saint-Nazaire'a geldiğim gün o annesiyle altıncı ayının pastasındaki mumlara üflüyordu. İlk defa yurtdışında bu kadar uzun kalacaktım. Bir ay. Bir ay, henüz birkaç aylık olan çocuğunuzdan ayrı değilseniz, nereden bakarsanız bakın çok uzun gelmiyor. Ama "yeni baba" penceresinden evlat zemine baktığınızda süre uzuyor. Einstein, zamanın görecelidir, derken bunu kastetmemişse de fikrim ona değiyor.

Daha önce yirmi gün, sırtımda çantamla İspanya ve Portekiz'i dolaşmıştım. Bu seferkinde otuz günün son üç günü hariç tamamını aynı şehirde geçirecektim. Gelmeden hakkında araştırmalar da yaptım. Escal'Atlantic müzesi, Tenten'in Saint-Nazaire maceraları, Biskay Körfezi, Atlas Okyanusu… Hiçbir plan yapmadım. Uzun yürüyüşler yaşayacağım belliydi. Şehrin her sokağını tanımak için yeterli zamanım vardı. Burada olmamın nedenlerini unutmadan ayaklarımı yormalıydım. 2014'ten beri kafamda taşıdığım; bir sohbette, bir hafta için öleceğini bilsen ne yaparsın sorusuna, "Eve kapanıp romanımı bitirirdim," dediğim romanı yazmaktı buraya gelme nedenim. Bu nedenle oğlumdan, eşimden ve işimden bir aylık izin almıştım. Saint-Nazaire Yabancı Yazarlar ve Çevirmenler Evi'nin (Saint-Nazaire Maison Des Écrivains Ét-

rangers Et Des Traducteurs) limanı, körfezi, okyanusu, köprüyü gören onuncu kattaki apartman dairesinde romanımı bitirmeyi hedefleyerek gelmiştim ama bitirmesem de kolaylarım fikri daha ağır basıyordu.

Çoğunlukla yazıyor, yazmadığımda ise kendimi şehrin sisli sabahlarına bırakıyordum. Romanın yazmadığım kısımları sisten parşömen üzerinde tamamlanınca eve dönüp yazmaya devam ediyordum. Yazıyorum, yürüyorum… Fransızca da öğrenmeye başlamıştım. Fransızcasıyla J'écris, je marche.

Yürürken Tenten'in Saint-Nazaire macerasının sayfalarını şehrin birçok noktasında karşıma çıkıyor. Çizgi romanla büyüyen çocuklardan olmadım. Batman'ın bir köyünde doğmuş, orada büyümüş, orada öğretmenliğe başlamış, sonra İstanbul'a taşınmıştım. Çizgi romanın çocukluğumdan uzak bir kavram olmasını belki çocukluğumun kitabın geç ulaştığı bir köyde geçmiş olmasına bağlayabilirim. Tenten'i daha çok çizgi filmlerden biliyordum. Saint-Nazaire'ın sokaklarında karşıma çıktıkça okuma, hiç olmazsa izleme isteği uyandı bende. Yazmadığım, yürümediğim zamanlarda oturup Tenten'in maceralarını tek tek izledim. Bulunduğum, yeni tanıdığım şehri bir çizgi diyar şeklinde görmek hayalle gerçek arasındaki durmak gibi geldi bana. Daha sonraları Tenten'in, Tenten'in dostu Kaptan Haddok'un, köpeği Milu'nun ansızın karşıma çıkacağını düşünerek yürüdüm. Tren garına vardım. Bu kadar yakınken Nantes'a gitmemek olmazdı. Bir gün sonraya bilet aldım.

Nantes'ın sokaklarında beş yaşıma döndüm. Elimde sınıf kitaplığından çaldığım Jules Verne'nin *Denizler Altında 20.000 Fersah* kitabı var, henüz okumayı bilmeyen halimle o resimli kitabın güzelliğine kapılıp yazar olmak istemiştim. Beş yaşında anaokulu öğrencisiyken, öğretmenin "Büyüyünce ne olacaksın?" sorusuna "Yazar olacağım," yanıtını vermiştim. Diğer okullarda da bu sorunun cevabı hiç değişmedi. Jules Verne'nin Nantes'taki müzesine gidiş amacım hem teşekkür etmek hem özür dilemekti. Bana yazar olmayı hayal ettirdi, diye teşekkür; kitabını sınıf kitaplığından çalıp kaybettiğim içinse özür. Teşekkür ve özürden sonra Sait-Nazaire'a döndüm. Evim evim güzel evim deyişiyle anahtarı çevirdim.

Erken uyudum, erken kalktım. Yazdım, sonra kendimi tekrar Saint-Nazaire'ın sokaklarına bıraktım. Ayaklarımı ve gözlerimi gezdiriyordum şehirde. En çok da fenerlerine ve balıkçı kulübelerine uzun uzun baktım. Seslendirilmeyecek uzun bir şiire bakar gibi. Uzun bacaklarıyla yürüyen Salvador Dali'nin fillerini andıran balıkçı kulübelerini tek tek fotoğrafladım. Mavisi, siyahı, sarısı hepsi ayrı güzellikte. Ressam olsam bunları çizerdim. Okyanusa doğru uzanan kibar yapılar. Hepsinin kapısında asma kilit. Av mevsimi değil tabii.

İkametimin üçünce haftasında romanı bitirdim. İnanamıyordum, ben bu romanı nasıl bitirdim. Burada yazdığım kısımların

çıktısını aldım. Göğsüme bastım. Bunu gerçekten yaptım. Bir gece önceki hüznümü, kederimi unutmuştum, roman kahramanımın sonu beni derinden etkilemişti. Şimdi üzerinde yeni romanın adının yazılı olduğu iki yüz elli sayfalık kâğıt tomarına bakarken sadece mutlu oluyordum. Sevdiklerime haber verdim. Eşime, oğluma. Oğlum Arsen sevincimin nedenini anlamadı ama gülücükler dağıttı yine de. Burada olmamı sağlayan ve beni burada ağırlayan insanlara haber verdim, teşekkür ettim.

Bir romanın son cümlesini yazdığım bu şehri hep güzel hatırlayacağım. Fransızcasıyla J'aime Saint-Nazaire.

03.12.2021
Saint-Nazaire / Fransa

GÖRÜNÜŞ

Faruk DUMAN

Neden sonra, bana asla bitmeyecekmiş gibi gelen bu uzun ince ve. Ümitsiz yolun ucunda bir karaltı gördüm. Günlerdir, sararıp katılaşmış güneşin altında yürüyordum. Terlememiştim bile. Yorgunluk değil de, ümitsizlik duyuyordum daha çok. Hayır. Hayır. Kendimi ümitsiz bile sayamayacak kadar duygusuz buluyordum artık. Yola ne zaman, nereden ve neden çıktığımı da bilmiyordum. Bunun, onların bana verdiği bir ceza olabileceğini düşünüyordum gerçi ama. Neden versinlerdi ki bana böyle bir cezayı? Neyse. Gördüğüm karaltı, bana öyle geliyordu ki, artık "bir şey" olacağına işaret ediyordu. Büyük bir yenilik. Bir mucize. Gücümü zorlayarak ona doğru koştum. Koştum. Biraz yaklaştığım sırada, onun da aynı hevesle, hatta aynı görünüşle bana doğru koştuğunu gördüm.

KUTSAL LEZZETLER ALFABESİ

Haydar ERGÜLEN

Şeftali: Yaz şefkati

Yaz üç harften mürekkep bir üç ay olduğundan mı yoksa içinde "az"ı da bir şaka gibi sakladığından mı yoksa iyi şeyler uzun sürmez duygusuna o da kapıldığından mı yoksa...

Yaz şehveti de tutkuların en sıcağı olduğundan belki de, "yaz, yaz bitmez!" denilmiş, fakat her iyi şey gibi yanlış anlaşıldığından (*bkz.* yukarıdaki "iyi şeyler uzun sürmez!") o da yazla değil yazıyla ilgili sanılmış ve böylece...

Yaz deyince akla gelenler sanırım şiir deyince akla gelenlerle yarışmakla kalmayıp onu da geçer. Murathan Mungan'ın güzel demesiyle "yaz geçer/yine gelir", şairin izniyle de söylersek "yaz şiiri geçer!" Geçer de hangisi lezzetli derseniz o bahiste ikisi de yan yana geçer, şiirin yazı küstürdüğü çoktur, yazın da şiiri ayarttığı, yoldan mı artık baştan mı çıkardığı da rivayet değildir demek ki...

Lezzet deyince, hele kutsal deyince söze de, yazıya da, şiire de, şarkıya da yazla başlamak Tanrı buyruğu gibi nerdeyse. İlk emir "oku", fakat ilk kutsal da her iki anlamıyla "yaz" olmalı! Denizcinin karadan deryaya açılmasıyla ağzından çıkan ilk söz nasıl "Vira Bismillah"sa, yazıcının da hem ilk aşk hem de ilk ayrılık yerine geçen mevsimi yazdır. Yaz dur...

Bir Edip Cansever duygusudur yaz ve sanki onun şiiri gibi de cömerttir, eli açık, gönlü boldur. Gelirken eli boş gelmez, hatta daha gelmeden yüzgörümlüklerini önden yollar, yazgörümlükleri diyelim. Yani kendisinden önce armağanlarını yolluyorsa bizim de onun alçakgönüllü olduğunu söylememiz uygun düşer. Yoksa yaz da bir halkla ilişkiler çalışması olarak mı caneriğini, çileğini, karpuzunu önceden gönderiyor? Neyse her hali yaza yakışıyor, alçakgönüllü oluşundan cana yakınlığına, sıcaklığından yol arkadaşlığına iyi ki yazımız var!

Olmasa o canım şeftaliye hasret giderdik de Mehmet Taner'in o mis kokulu şiiri bile gidere-

mezdi özlemimizi: "Mis gibi şeftalinin sırasıdır şimdi/Haziran maziran derken o da çıkacak/.../Aldatılmış ruhum çıkacak/Adım deliye çıkacak" Metin Eloğlu'ndan Mehmet Taner'e gönderilmiş bir yaz armağanı gibi gelir bu şiir bana. Mis gibi bir armağan.

Şeftali de yazın misliyle mis armağanıdır ki bize hakkını nasıl öderiz bilemem! Onu bilemem de sakin tabiatıma yaz hususunda iki telaşın düştüğünü bilirim: Biri karpuzun geçmekte, diğeri şeftalinin gitmekte olduğu telaşı. Bakın şimdi daha kışın başında, Aralık ayında bu yazıyı yazarken düştüm ikisinin de telaşına! Telaşım bu mu olsun, haklısınız, peki.

"Caneriği hayta!" demişliğim vardır, karpuzu "yaz güzeli" seçmişliğim, şeftaliyi ise "benzemez kimse sana" şarkısıyla övsem yeri var! Lügatte de yeri var ama manası yemesinden zor! Tıpkı benim bu cümlem gibi! Şehremini değilse de ondan geri kalmayan Sermet Muhtar Alus *İstanbul'un Geçmiş Günlerinde Yeme İçme* kitabında "manası murad olundukta" deyip şöyle açıklıyor: "Şeftali kelimesinin aslı olan şeftalü Farsçadır... Şift ok mahfazası demekmiş, alud ise aluden yani bulaşmak mastarından bulaşık, bulaşmış demek." Şeftalud da denirmiş ki, Alus açıklamadan sonra "gel de çık işin içinden!" diyecektir (Can Y., Haz: Tuncay Birkan, 2021).

Eğer "dervişin fikri neyse, zikri de o" denilmeyecekse bir yorum getirmek isterim bu çetrefil gibi görünen lügat manasına. Eros'un oku olarak tercüme edilebilir bence, zira lezzetin kalbi olan bir yemiş şeftali, yazın da kalbi. Dedim ya yolunu gözlediğim iki yaz lezzetinden biri, üstelik ikisi de yaz sözcüsü, yaz temsilcisi. Şeftali gülgillerden yaz meyvesi, sonsuzluk ve uzun ömür simgesi.

Etimolojisinde ise "şaft-alu" biçiminde geçiyor ve "etli erik" anlamına geliyor. Doğrusu ben Eros'la bağ kurduğum ilk anlamından yanayım. Çincede "Tao" sözcüğüyle karşılanıyor. Roma'da Afrodit'in meyvesi, demek ki hem Taocu cinsellik hem de afrodizyak olarak da şöhreti var. Ben Eros demekle yetindim ama yalnızca o değil başka dillerde de hep sonsuzluk, iyilik, aydınlık, enerji, keyif, tatlılık, yumuşaklık, bal, mutluluk, samimiyet, gerçeklik ve ışık anlamlarıyla parlıyor, ne de olsa yaz mutluluğu taşıyor. Nasıl taşımasın, o kadar içli, o kadar dolu ki! "Gülünce gözlerinin içi gülüyor" diyesim var, şuradan yaza uzanıp *Bir Şeftali Bin Şeftali* yiyesim var.

Anavatanı Çin'de lezzeti kadar mistik bir meyve olarak da seviliyor. Bir Çin atasözü "ilerde şeftali baharı var, bu dünyanın ötesinde" diyor. Yapraklarıyla birlikte dil ve kalp arasındaki yakınlığın da simgesi. Mısırlılar onu Tanrıya sakinliğin sunumu için kullanmışlar.

Zannımca şeftalide bir Ömer Hayyam rubaisinin kalenderliği de var. Adeta, "Dünya üç günlük, ömür pek kısa, yazı hiç sorma! Tat almayı erteleme, tam kıvamındayım, suluyum, lezzet doluyum, beni bir köşeye bırakma, yüzümü kara çıkarma, sonra acılaşırım, bozulurum, ziyan olurum" dercesine içini açıyor, halini eksiksiz beyan ediyor.

Mecazının "öpücük" olduğunu ise bilmeyenimiz yoktur, öyleyse bu öpücüğü geri çevirmek tabiatın da, yazın da ağrına gider! Yıldızı yaz barışığı, burcu şefkat ve merhamet burcu.

Yaz öpücüğü. Yaz tazesi. Yaz aşkı. Bütün yaz dudak dudağa. Rayihalı. Hoş kokulu. Gösterişli. Dolgun. İçli. Kabuğu, eti, çekirdeği, suyu. Renkli: Beyaz, kırmızı, sarı. Son yıllarda nektar diye bir kuzeni ortaya çıkıp kendine hayli şöhret yaptıysa da, şeftalideki zenginlik onda yok! Yassısı da yaz nimeti. Şeftali nasıl oluyorsa hem ateşin hem serinletici.

İştah uyandırıcı arzu meyvesi, hazzı adından başlayıp şarkılarda sürüyor: "Entarisi ala benziyor/şeftalisi bala benziyor." Biz taze dedik ama Refik Halid Karay onu "kamil" bir roman kişisi gibi anlatıyor ve öyle de seviyor anlaşılan. Üstad: "Üzerlerinde lodos guruplarının sıcak rengi, parmak sürünce çökükçe iz bırakan, ağza girerken kaba ve kocaman görünüp dişe dokununca usareden ibaret kalan sulu, olgun şeftali"den nasibini alır, "Damağımıza tadı yayılır, elimizde rayihası kalır, midemize müferrehliği siner. O en kibar meyvanın pek kibarca bir hazım hali de vardır... Nikbinlik içinde konforlu bir hazım!" diye yazar "Memleket Yazıları"nın 4.'sü *Mutfak Zevkinin Son Günleri'nde* (İnkılap Y. Haz: Tuncay Birkan, 2014).

"Ne mübarek meyvedir o!" Refik Halid, olgun, yarma cinsi Bursa şeftalisinden söz ederken "Kalemim ismini yazarken bile damağıma tadı ve kokusu yayılıyor, ağzım sulanıyor," diyor. "Hiçbir meyveyi hatırlayış bu derece imrendirici, keskin ve fizyolojik tesirli olamaz sanıyorum," cümlesiyle benim de yazı iki meyveyle hatırlayış ve unutamayışıma sanki hak veriyor.

Şık, kibar, cennetten düşen, balından ağırlaşan, güneşten kızaran şeftali. Yaz gelir, birinciliği şeftaliye verirler, benim için ikincilik de iyi, hatta daha iyi ve şeftali tam bu işe, yani ikinciliğe göre bana kalırsa. Fransız öpücüğü Batıdan, Fars öpücüğü Doğudan.

Şeftali, şefkatli, yaz şefkati.

137 PRUSYALI GELİN: BRÜKSELLİ LÜSYEN

İlhan DURUSEL

Eskiden şu köşede burçları mağrur yükselen Viyana Apartımanı'nın ikinci katındaki küçücük bir bekâr odasında yaşıyormuş diyorlardı Lüsyen. Kirada. Avusturya-Macaristan İmparatorluğu pasaportu taşıyormuş. Gelin gelmişti bizim mahalleye. Eskiler bilir ve hatırlar, hatırlatır ve anlatırlar. Hatırlayıp anlattıkları hep aynı hikâyedir belki. Başka adlar, başka tarihler. Bazen kına gecesi, daha yeniyse balayı. Gelin alayı, gelin alayı. Şair şuara der ki *Buralar Gülşen'in kurdeşen olduğu diyarlardır.*

Mahallemize böyle varmış, teşrif etmiş, diyorlar beyaz bir at arabasında. Hemen ertesi gün düğün hazırlıklarına başlamışlar. Davetiyeleri kendi elleriyle yazmış. Güzel yazı bilirmiş ama hattan habersiz. Kaligrafi tarihimizde davetiyelere ilk defa kadınların adının da yazılmasının onunla başladığı söylenir. *Bu zamanlar söylenenin söyleyenden güzel olduğu devirlerdir.*

Ben liseye başlamak üzereydim o zaman. Erkek idadisi. Enver Paşa, Kayser Wilhelm, Beckenbauer. Pekinpavdır gibi gelirdi kulağımıza ya da öbür türlü. Annemizin bildiği tek yabancı kelime. Tek kelime çünkü "Arnavutça yabancı dil değil. Hatta bir lisan bile değil!" O zamanlar Lüsyen'in evinde de aynı koku vardı. Viyana bisküvileri, vanilyalı saadet. Mektuplarını okumaya giderdim. Bir pavyonda assolistti Lüsyen hanım. İkiçeşmelik'te afişlerde. Ona mektuplarını Almanca okurdum kısık bir sesle. Mektuplarındaki Almancayı unutmak üzereydi neredeyse çünkü Lüsyen. Lüsyen Türkçeyi de iyi bilmiyordu ama ne konuşuyordu, hangi dilde anlatıyordu meramını, kiminle haberleşiyordu, kimler yazıyordu ona? Kimlerden mektup geliyordu? Kimlere yazdığı mektubu "Daima" diye bitiriyordu? Mektupla hayat değiştiren Rilke.

Mektuplardan birinde hayatımda hiçbir erkeğin aşkını tatmadım diye bir cümle gördüm. Aşk mektubuydu bu. Büyük büyük lokmalar halinde heceler vardı bu mektupta. Tatar çorbalarını hatırlatıyordu lokma lokma hamur parçalarının yüzdüğü. Lok-lok içtiğimiz çorbaları hatırlatıyordu,

kelle paça gibi, büyük topan topan kelimeler, sesli harfler, a'lı o'lu u'lu uzun uzun heceler ve ünlemler. Bazen rast makamı dilekler, temenniler. Geçsin günler haftalar.

"Geldin ve kuşattın kalemi. Burçlarıma sancak diktin. Seferberlik, iş başları söyledin ve ağıtlarımı neşelendirdin yeni nakaratlarla. Paydos zilleri! Bir eski çağ trajedisi tutkusuyla sevdim ben seni oysa. Acı zehir tadı keder ve küçücük bir günahla."

Savaştan hemen önce ailesinden ayrılıp gelin gelmiş bizim mahalleye. Şimdi bizim mahallede ailesini yine kaybetmiş. Böyle olunca tabii eski ailesi onu bulmaya çalışmışmış. Bunlar onun sözleri. Tercüme gibi bir hayat! Çocuk dilinde cümlelerle mütemadiyen yanlış anlaşıldığımız bir biyografi. Düzeltilmesi imkânsız otobiyografi. Rilke'yle değiş-tokuş zarfsız hayat.

Bana yatak odasını gösterdi sonra. Duvarlardaki çatlaklara kazınan kederlerin şimdi pul pul soyulduğu dişi badana. Duvar kâğıtları mürekkep lekeli, sıvaları rutubetli harita. Avusturya-Macaristan parça parça.

Hiç mücevheri yoktu. Eski paralar vardı, eski demir paralar Osmanlı kuruşları, bilmediğimiz parlak miğferli tuğralı yüksek şapkalı imparatorlar krallar. Sonra bana Almanca bir fıkra anlattı. Rus aksanıyla anlattı fıkrayı. Bu fıkrada bir Türk vardı önüne gelen bütün kötülüğü yeniyordu ama sonra bir sokak köpeğinden korkup kaçıyordu. "Kelimesi kelimesine anladım anlatmak istediğini," dediğinde, ben diyordum, o adamı tanıyorum...

Sonra *Wiener Kleiner Brauner* kahvenin nasıl yapıldığını anlattı bana. Ay çöreğinin hikâyesini ve pasaportunu gösterdi. "Al, işte," diye Avusturya-Macaristan İmparatorluğu damgalı ve Osmanlı ülkesine Ali Osmaniye'ye girişinin mührü eski taze. Ayakkabılarından biri öbürküne nazaran yüksek ökçeliydi. Demek ki bir ayağı kısaydı. Bunun da bir hikâyesi vardı. Bu hikâyeyi de bir gün anlatacaktı ve anlattı.

Ve aniden bir gün artık gelmem için bir gerekçe kalmadığını söyledi. Unuttum, dedi sana daha önce söylemeyi, bu sabah hatırladım,

-Ben Talat Paşa'yla aynı tabaktan yemek yedim. Franz Ferdinand ve Sophie önümden nazikçe yürüyüp kapıyı açmışlardı benim için. Olaydan bir gün önce. Prusya'ya ölüm. İntikam! İntikam! diye girdim salona.

Prusyalılar, nasıl denir, zeki ve kurnaz ve hilebazdı. Askerlerin boyunlarına astıkları künyeyi onlar icat etti denir. Sırf savaşta ölmekten korkanları cesetlerinin kaybolmayacağına ikna etmek için. Askerin adı-soyadı, taburu-bölüğü, kasabası-köyü. Kedi, kurbağa, süpürge.

Milli birlik ve beraberliği kuvvetlendirmek için pulları hazır yapıştırılmış on iki zarf ve karte de postal verdiler. Evler bir anda cepheden gelen tebrik kartlarıyla doldu. Meine Liebe Fraulein… Sal saçlarını rüzgâra uzasınlar, uzansın rüzgâr cepheye kadar.

Bizim askerler bütün gün mey içermiş hâlbuki, kahvaltı şarabı "yarin gözyaşı", konyaklı kahve öğle üzeri, ikindide sert brendi ve akşam çökünce hasreti bastırmak için en sert likör. Mide duvarlarını kazıyan ama gecenin koyuluğunda en derin rüyayla memlekete ziyaret sağlayan "esprit". Bugün benim payıma düşense tuzruhu gibi bulanık bu pastiş. Bütün şişeleri sakladım... Hayır! Saklamadım, biriktirdim, orda, öbür odada. O odaya başka bir isim veremedim, ne yatak odası, çalışma odası, ne misafir odası: öbür oda.

Mazi böyle bir şey işte sesi böyle geliyor bana öbür odada. Maziyi dinle. Dinle maziyi. Mazi bizimle olunca hayat diyoruz ona.

Onu gören göz unutmaz, unutan görmez olurmuş. Aynalı Çarşıda peçenekli müzmin nişanlı. En son aşağılara inen bir merdivenin başında görmüşler onu.

Katre

Serkan TÜRK

yanıp kül olsak bir yere savururlar bizi
oysa toz dediğin her yerinden geçer dünyanın
bazı yaşlar gözleri doldurur
dünü arayan ya bulur ya da bulamaz

uzun bakıştır aslında anılar
yağmurlu bir pencere değil de nedir mazi
bizi başka akşamlara kavuşturan

yaşlı bir adam fincanda sıcak sütü
bakıyordur sanki yalnız bir rüyaya
ağaçların arasında kaybolmuş meğer
bir kadının kimsesiz gölgesi

suyun bir ömrü var aşkın da
insanın kalbinden geçen o hışırtı
dönüp dolaşıp yittiğimiz bir boşluk

bir kuş uçar, kanatlar iyi
kapılar kapanır, kalanın acısı
kaç bin gündür yaşanır bu evrende
sitem bir türküymüş ağzın bozuk tadı

otları bildim onlar iyi
yeşili sevdim sarısını da
insanın kumaşı kederden
bir selvi yalnız göğe dokunur

yanıp kül olsak bir yere savururlar bizi
oysa toz dediğin her yerinden geçer dünyanın
bazı ahlar anlar gibi gönüllere dokunur
bizi arayan bugün bulur yarına bulamaz

TARİHTEN BUGÜNE, KABADAYILAR VE KÜLHANBEYLERİ

Rezzan AKÇATEPE

Geleneksel Türk Tiyatrosunun en önemli parçası Ortaoyunu ve Gölge Oyununda çıkar karşımıza Tuzsuz Deli Bekir. Her daim sarhoştur, biraz deli, çokça isyankâr, bazen de âşık... Ama o mahallemizin bıçkın delikanlısı bir kabadayı veyahut külhanbeyidir. Sahneye girdiği an, yanık bir nara duyulur uzaktan:

-Heeeyyyyttttttt!

-Eyy gidi felekkkk! Eyyy gidii felekkk beeeeeeee...

-Anamı kesen ben, babamı kıtır kıtır doğrayan yine ben...

Böyle uzar da gider replikler. Bu sözler şimdilerde bize toplumsal şiddeti anımsatıp kulağa çok hoş gelmese de o zaman söylenen bu sözcüklerin, bir gözdağı verme ya da racon kesme anlamına geldiğini herkes bilmekteydi. O nedenle, kendi içlerinde belirledikleri bu lügat ve Kabadayılar, şimdiki zamanda yaşadığımız şiddet olaylarından çok farklı ve kendi içinde değerlendirilmesi gereken bir olguydu. İşte Tuzsuz Deli Bekir de, bir kabadayı veya külhanbeyi olarak Osmanlı mahalle kültürünün bir parçası, toplumsal tarih hafızamızın bir örneği olarak karşımıza çıkmaktadır. Peki nereden gelip toplumsal belleğimize yer etmiştir bu Kabadayılık ve Külhanbeylik unsuru ve tabirleri?

Kabadayıların kökenleri, tulumbacılara ve yeniçerilere kadar uzanıyor. Bunlar Yeniçeri ocağında da, haraç toplama, kahvehane işletme gibi işlere bakıp bir nevi mahalle zorbalığı ile hüküm sürüyorlardı. Bu işlerin çoğu sonradan Kabadayılık kültürünün parçası haline gelmişti. Kabadayılar bu kültürün seçkinleriydi. Külhanbeyi ise, çoğunlukla kültürün alt basamağından biri olarak gözüküyordu. Kabadayılar toplumun her kesiminden gelen kişilerden seçiliyor oysa Külhanbeyleri genelde yetim ya da kimsesiz oluyordu. Mahalle kabadayıları, mahallede olan anlaşmazlıklarda sadece olaylara müdahale etmiyor ayrıca çözüm için gerekirse zorlayıcı, şiddet içerebilen, baskıcı yöntemler uyguluyordu. Şiddet bir Kabadayı için yaşamının kaçınılmaz parçasıydı. İstanbul Kabadayıları halk arasındaki veya kendi aralarındaki anlaşmazlıkları devletin adalet ve ceza

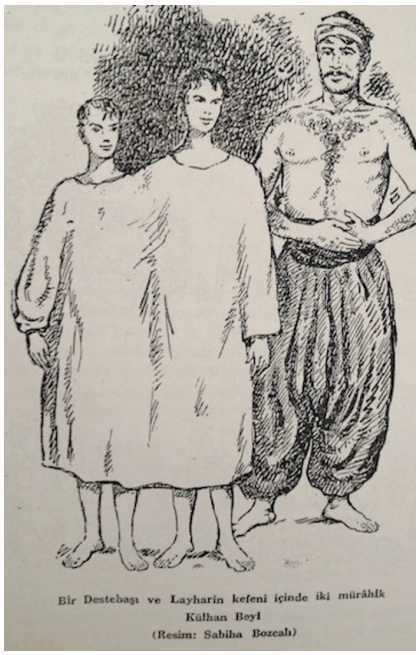

Bir Destebaşı ve Layharin kefeni içinde iki mürâhik
Külhan Beyi
(Resim: Sabiha Bozcalı)

sistemine başvurmadan çözmek için bir sistem kurmuşlardı. Bu sistem "Racon" olarak adlandırılmaktaydı.

Kabadayıların ve Külhanbeylerinin kendine has özellikleri, davranış biçimleri ve giyiniş tarzları olduğu birçok kaynakta tasvir edilmiştir. C.Ulunay'ın "Eski İstanbul Kabadayıları/Sayılı Fırtınalar" ve E. Hiçyılmaz'ın "Racon" kitaplarından aktarımlarıyla çoğu yazar, bol paçalı mor kadife kaplı pantolon, topuklarına basılmış yüksek ökçeli ayakkabı, omuza atılmış ceket, kuşak ve benzeri şeylerden söz eder. Reşat Ekrem Koçu "Türk giyim kuşam ve süsleme sözlüğünde" Kabadayılara özgü giyim tarzlarından birinin, ceketin omuza atılmasının, her an patlak verecek bir şiddet olayına hazırlıklı olmasını sağlamak amaçlı olduğunu, "kartal kanadı" denen bu duruş stilinin ani bir saldırı karşısında ceketi kolayca çıkartmak için yapıldığını söyler. Ayrıca Koçu, meşhur İstanbul Ansiklopedisi'ndeki Destebaşı maddesinde Külhanbeylerinin kökenine değinmiş hatta onların arasındaki Racon'dan ortaya çıkan bir lügat oluştuğunu ve buna Lehçe-i Külhaniye dendiğini belirterek bunları tek tek sıralamıştır.

Roger A. Deal, "Namus Cinayetleri Sarhoş Kavgaları" kitabında, Kabadayılar ve külhanbeylerinin işlevinden bahseder: Mahallenin kabadayısı anlaşmazlıkları gidermek için yalnızca öneride bulunmakla kalmıyor, çözümü de kabul ettirebiliyordu. İnsanların sorunları oldukları zaman başvurdukları biriydi ve soruna bir çözüm öneriyorsa bunun uygulanmasını da sağlayabiliyordu. Kabadayı mahallenin zorbasıydı, hem mahallenin hem de mahalle onurunun koruyucusu işlevi görüyordu. Böyle olunca kendi onuru da mahallenin onuruna bağlıydı. Dolayısıyla mahallede olmasına izin vereceği şeylerde çok dikkatli davranıyordu. Mahallenin onuru söz konusu olduğunda insanlar imamın yanı sıra ona da başvuruyordu. Kabadayı ayrıca mahalleyi hizaya sokan kişiydi. Yörede yaşayan gençlerin çığırından çıkmasını engelliyordu. Kabadayı'nın mutlak otoritesi, yumruklarının ustalığı ve gücüyle ya da aşırı durumlarda bıçağı veya tabancasıyla istediğini kabul ettirme becerisine dayanmaktaydı. Kullanacağı şiddet yöntemlerinin bile bir hiyerarşisi vardı. Sık sık kullanılmasına karşın gerçek bir kabadayının silaha ihtiyacı olmamalıydı. Bir kabadayı bir Osmanlı tokadı ile bile hasmını yere serebilmeliydi lakin sadece çok zorlu birine karşı yumruklarını kullanma ihtiyacı hissetmeliydi. Bir bıçak ya da iskemle gibi doğaçlama bir alet kullanması bir sonraki aşama olmalıydı, hele ki silah kullanmak külhanbeylerine bırakılmalıydı. Tokat ve bıçak bir öldürme simgesi ya da aracı değil, gözdağı verme ve aşağılama vesilesiydi. Özellikle bıçaklamada tercih edilen kaba et, hem bıçaklayanın ustalığını gösteriyor hem de aşağılama olarak kullanılıyordu. Kabadayı ile mahalle arasında sıkı bir bağ vardı. Bu bağ hem toplumsal hem kültürel bir bağdı. Örneğin mahallede rahatsızlık yaratmak, geçen bir kadına laf atmak, dükkân sahiplerini haraca bağlamak gibi davranışlar sadece kuru gürültü çıkartmak ya da kargaşa yaratmak anlamına gelmiyordu, bunlar direkt olarak mahallenin kabadayısına meydan okumak olarak algılanıyordu. Bu da kendi aralarında kurdukları Racon prensibine ters düşmekteydi. (R.A Deal)

Özellikle 2. Abdülhamid döneminde yaşanan olaylarda asayişin giderek bozulmaya başladığı, dönemin gazetelerine açıkça yansımaktaydı. Kabadayı ve Külhanbeylerine resmi devlet belgelerinde tanımsal olarak hemen hemen hiç rastlanmamaktadır. Bunun nedeninin kısmen siyasi kısmen de devletin mutlak iradesini gözetmek amaçlı olduğu düşünülmektedir. İşlevleri bilinmesine karşın gazetelerde de Kabadayı ve Külhanbeylerinin adı geçmezdi.

Burada devletin basın üzerindeki etkisinden söz edebiliriz. Vuku bulan çoğu olayı gazetelerdeki ifadelere dayanarak ve şahitlerin kayda geçen aktarımlarını okuyarak yorumlamakta ve bahsi geçen kişilerin Kabadayı ya da Külhanbeyi olduğunu anlamaktayız. Bunlardan bazıları; 31 Ocak 1895 günü İkdam Gazetesinde ve Zaptiye Nezareti kayıtlarında uzunca yer alan Pangaltı Cinayetleri Vakası ve Şehzadebaşı Cinayetidir.

Abdülhamid dönemi İstanbul'undaki saldırıların dikkat çeken bir özelliği de pek çoğunun sarhoşlar tarafından yapılmış olmasıydı. Elbette ki dönemin buna benzer tüm olaylarını kabadayı/külhanbeyi kültürüne mal edemeyiz ama sarhoşluk genel toplumsal kanı olarak kabadayı ve külhanbeyleri ile yakından ilişkiliydi. Sarhoşluk, nara atıp mahallede olay çıkartma külhanbeyi kültürünün en yaygın özelliklerden biriydi.

Popüler kültür bağlamında ortaya çıkan bu manzarada sarhoş bir adamın ya da grubun tabancalarını sallayarak, naralar atarak sokaklarda dolaşması ve her köşe başında kavga çıkartması birçok toplumsal tarih belgesinde kabadayı/külhanbeyi imgesiyle sıkı sıkıya bağlıdır. Bu örnekleri çoğaltabiliriz.

İkdam 17 Ağustos 1894 - "Ayasofya civarında araba içinde naralar atarak dolaşan ziyadesiyle sarhoş üç dört derbeder tutuklandı."

İkdam 2 Şubat 1895 - "Karahisarlı Sarkiz Galata'da elinde bir bıçak olduğu ve nihayet derecede sarhoş bulunduğu halde dolaşırken tutuklandı."

İkdam 11 Ocak 1909 - "Tersanede sarhoş naraları atan ve iki el ateş eden silahlı iki çırak yakalandı." (R.A.Deal)

Bu haberler döneme göre sıra dışı değildi. Gazetelerde hiçbir olay kabadayı veya külhanbeyleri ile ilişkilendirilmemekte lakin bazı tutanaklar detaylı incelendiğinde ve toplumsal tarihin parçası olan kaynaklar ve hatıratlara bakıldığında bu kişilerin çoğunun dönemin külhanbeyi veyahut kabadayısı olduğu anlaşılmaktadır. Kabadayıların ve külhanbeylerinin dönemin fahişeleriyle olan ilişkileri, onların haraca kesilmesi olayı da çoğu zaman bu kavga ve şiddet vukuatlarının ve güç göstergelerinin odağında bulunmaktaydı. Pangaltı cinayetleri davasında da olduğu gibi metresliğe dayanan bir olgu da bu kültür içinde dikkat çekmekteydi. Birçok genelev çalışanının ve fahişenin kabadayı ve külhanbeylerinin kapatması oldukları yani onların himayesinde sayılıp korundukları biliniyordu ve dönemde bunlardan kaynaklı olaylar da sıklıkla vuku buluyordu. Tabii bu dost ilişkisini reddetmek şiddet içeren olayları beraberinde getirebiliyordu.

İkdam 2 Mayıs 1899 - "Azmi Efendi dostu Marika'yı çalıştığı genelevde epeyce içirdikten sonra çakıyla kolundan yaralamış tutuklandığında böyle bir şey yaptığını hatırlamadığını söylemiştir."

Bu olaylarda mağdur her zaman kadın olmuyordu elbette;

İkdam 21 Haziran 1896- "Parviz'in Galata'daki genelevinde çalışan Olga, bir barda çalışan Yorgi adındaki dostunu yaralamıştır."

Bunların en yaygın görünen örnekleri

İSTANBUL KÜLHAN BEYLERİ

Yazan: Reşat Ekrem KOÇU

23.6.970 TERÜMAN

«Lehcei Külhaniye» Külhan Beyler Argosu

— 6 —

İstanbul Külhan Beyleri kendilerine mahsus bir dil ile konuşmuşlardı. Yukarıda o aşpaşların herhangi bir din ile, İslâmiyetle vicdan bağları olmadığını söylemiştim. Özel dilleri de üzerinde dikkatle durulacak bir noktadır bence. Öyle ki, onlardan olmayan bir kimsenin iki külhan beyinin konuşmasından bir şey anlamasına imkân yoktur.

Külhana yeni giren, alınan bir çocuğun ilk önemli işi, kısa zamanda külhan beyi argosunu gereği gibi öğrenmek idi.

«Lehcei Külhâniye» adında küçük bir yazma risâle vasıtası ile o dilden zamanımıza yüze yakın kelime kalmıştır. Müsehcen olanlarının karşılığını boş bırakarak ve bugünkü Türk Alfabesine göre sıralayan «Lehcei Külhâniye»yi naklediyorum.

ACÛZE — Kız
AKREP — Casus
ANA — Külhan
ARABA — Takunya
BABA — Külhancı
BAL ALMAK — Öpmek
BEKTAŞ — Yeniçeri Ağası
BIYIKLI — Yeniçeri neferi
BOHÇA — ...
BÜLBÜL — Mahbub
CAMCI — Kurnaz
CAMI — Kalabalık, toplantı
ÇAKIL — Delikanlı memesi
ÇAMUR — Ziyafet, yerine göre şarâb
ÇİÇEK — Genç, tüysüz delikanlı
ÇİFTLİK — Çarşı, pazar
ÇİLEK — Göbek çukuru
ÇİLİNGİR — Para
ÇÜRÜKLÜK — Kabirlere taş dikilmeyen, ölülerin üst üste gömüldüğü garipler, hâneberduşlar mezarlığı
DEFTERLİ — Defterdarlı
DEVE — Hamamcı ağa
DUMAN — Tütün
DUBARA — Yalan
DÜŞEŞ — Dayak
DÜŞMAN — Tulumbacılar
EDEBLİK — Peştemal
ELEMEK — Soymak
ELMA — Topuk
EZAN — Horoz sesi
GÂVUR — Kasab
GELİN ODASI — Hamam halveri
GİYİNİK — Hamam natırı
GÜL — Ateş
GÜLİSTAN — Hamam
GÜMÜŞ — Nikâhlı karı
HABAZA — ...
HANÇER — ...
HATEM — Sadrâzam
HİNDİ — Aptal
HURMA — Esmer güzeli
İSTİF — Uyku
KALAYCI — Köçek oğlanı
KANDİL — Sarhoş
KARA KATIK — Kömür
KARANFİL — ...
KASIK MANCASI — ...
KAŞ — Bıyık
KAYIK — Hamam nalını
KAZ — Yaygaracı
KINALI — Altın
KIZIL BAYRAM — Yangın
KIZIL IRMAK — Salhâne
KOÇAN — Zinde ihtiyar
KÜFLÜ — Hasis, cimri adam
KÜSKÜN — Kız memesi
LAMELİF — ...
MAHBUBE — Yaz
MAKAS — Sus
MEFRET — ...
MEKTEB — Zindan
MEYANECİ — Muhabbet dellâlı
MİHRAB — Civan kaşı, civan tabanı
NAKIŞ — Kaş, göz, yüz çizgisi
NALSIZ — Yalın, çıplak ayak
NARGİLE — Başboğaz
PABUÇLU — Ulemâ
PAPAZ — ...
PESTİL — Hasta
SIÇAN — Bakkal
SIRMA — Fahişe
SIVAMAK — İltifat
SİMİT — Kolayca ele geçen şey
SOYUNUK — Delikanlı
SUCUK — Zengin
SU YOLU — Cadde
SÜPÜRGE — Sakal
ŞAH — Eşsiz güzel delikanlı
ŞAHMERDAN — ...
ŞAKAAYIK — ...
ŞAMDAN — Arkadaş, ayakdaş
ŞERBET — Kan
ŞEYTAN — Bahtı
ŞIKIRDIM — Kendi aralarında mâşuk
TABUTLUK — Yeniçeri kollukların daki dayak atılan izbeler
TAŞLIK — Mezarlık
TAVLA — Aşçı dükkânı
TİRİD — ...
TOPAL — Becerıksız
TURALI — Padişah
UYKU — Ölüm
UZUNCA OVA — Hafif suçluların hapsedildiği ve amele gibi çalıştırıldığı tersaneye bağlı «İplikhane» denilen halat imalâthanesi
YADİGÂR — Piç
ZIBIK — ...

YARIN:
TARİKATI LÂYHÂRİYE'NİN TARİHÇESİ VE BAZI VAK'ALAR

ise iki hatta daha fazla erkeğin bir kadın için ettikleri kavgalar ve yaşanan şiddettir.

Kabadayılar ve Külhanbeyleri Cumhuriyet'e kadar mahalle kültürü içinde gelenekselleşmiş bir yapının yadsınamaz parçası olmuşlardır. Bu kültürün izlerini köy seyirlik oyunlarda, Gölge oyunlarında, hatta yöresel manilerde bile apaçık görüyoruz. Özellikle Kabadayılık, uzun yıllar bu kültürün bir parçası olarak yaşamış ve üzerinden geçen bunca yıla, değişen siyasal yapıya, hukuki otoriteye rağmen, toplumsal bellekteki yerini hâlâ yaşayarak ve vücut bularak korumaktadır. Bizler son kuşağın çocukları olarak, onların raconlarını, kulaktan kulağa dolaşan hikâyelerini ve manileri ile tarihe bıraktıkları izleri, araştırmaya ve yazmaya devam edeceğiz.

Allah'ın adamıyız
Yolda belde yatarız
Silah bıçak oyuncak
Mapus çay ocağımız

Payları böldü mü ulan?
Fukara güldü mü ulan?
Biz yapmazsak olur mu hiç?
Yiğitlik öldü mü ulan?

Rakamlara sayı derler
Gönülsüze ayı derler
Kül yutmayız biz aslanım
Bize KABADAYI derler !

Wokingham Treninde

Ertuğrul AYDIN

Virginia Woolf için

Yolun harita üstündeki göğsünde
Bir akordiyon gibi ilerliyordu zaman
Breadway House içinde bir telgrafı günler
Özneye dair
Havanın doyumsuz izindeydi ağustos
Thames kıyılarına vuran gölgesiyle

Wokingham treninde
Arkama yaslanmadan izledim
Virginia'nın sularına kapıldığı nehri
Nehir boydan boya geçiyordu içinden kentin
Boğulmak demine yaslanmış uykulu bakışlarla

İstasyonların tantanasına aldırmadan ilerlemişti tren
Arkamızda bir toz-duman bulutu
Vagonları sarsan ray sesleri eşliğinde

Varşovalı bir yolcuyla selamlaştım trende
O da biliyormuş az çok Virginia'yı
Wokingham treninde bir yaz günü
Sussex'in üstünden geçmiştik
Birer birer kasvetli saatleri
İçimizi ürperten dalgalar içinde
Nehrin bulanık sularına seslenerek

5 KISACIK ÖYKÜCÜK

Altay ÖKTEM

GÜZEL KÜLTÜ

Kanepenin kenarında oturuyordum. Her zamanki gibi. Televizyon kapalıydı. 21 Mart 2021 akşamını saymazsak, zaten hiç açılmadı. O akşam niye açmıştım, bir şey mi seyretmiştim yoksa öylesine açıp kapatmış mıydım, hatırlamıyorum. Sağ kolumdaki dikiş izi aynı yerdeydi. Yine tabak altlığına döküyordum sigaramın külünü. Yani değişen bir şey yoktu hayatımda.

Aniden belirdi kanepenin diğer ucunda. Hafifçe ürperdim. Ürpermemek mümkün değildi. Çünkü sıradan bir hayalet değil, düpedüz aydın hayaletiydi. Sadece yüzü değil, vücudu da, nasıl desem, biraz tuhaf, eğretiydi. En son on dört gün önce gelmiş, pek bir şey konuşmamış, deyim yerindeyse bir görünüp bir kaybolmuştu. Nedense, tekrar ortaya çıkmak için bula bula bu geceyi bulmuştu. Göz ucuyla baktım, hoş geldin falan demedim. Hiçbir şey söylemedim. Ayıp olmasın diye başımla belli belirsiz bir selam verdim, o kadar.

"Güzel kültü belki senin eserin değil ama senin sonun olacak bu gidişle," diye konuşmaya başladı damdan düşercesine. Sarma sigaramdan derin bir nefes çekip külünü tabak altlığına silktim. Allahtan oturduğumuz kanepe üçlü kanepeydi. Yani bir adamlık ya da bir hayaletlik, neyse ne işte, epey bir boşluk vardı aramızda.

"Bir ağacın içindeki kurtçukları göremeyen, ağacın ululuğundan ne anlar?" diye sordu. Anlamaz tabii, anlamında başımı salladım. "Kaldı ki, kurtçuk çirkindir, tabii senin bakış açına göre," diye devam etti sözüne. "Oysa tek başına kurtçuk da güzeldir. Aslında, ağaca göre de güzeldir kurtçuk. Sadece, senin ağaç algının kapsadığı alanda kurtçuğa yer yoktur. O zaman söyle bana, güzel kültü, güzelliğin kültü müdür sahiden? Yoksa güzel denen şey, insanın o eksik, hasarlı bakışının dışa yansıması mıdır?"

Geç oldu, dedim, pijamamı giymek üzere kalktım. Ben yatak odasına doğru yürürken, o kendi kendine konuşup duruyordu hâlâ üçlü kanepede.

AFACAN

Afacan'ı evlat edindiğimizde iki aylıktı. Adı henüz Afacan değildi. Eşim, oğlum ve ben baş başa verip ona bir isim bulmak için çalışmalara başladığımızda vakit gece yarısını geçmişti. Afacan çoktan bir odadan diğerine çılgınlar gibi koşuşturmaya son vermiş, mamasını yemiş, suyunu içmiş, derin bir uykunun kollarına yüzükoyun bırakmıştı kendini.

Oğlum, bilmem farkında mısınız ama bizim ailede "can" takıntısı var, dedi. Bu durumu içselleştirdiğimi söyleyemem ama çaresizce de olsa kabullendiğimi itiraf etmeliyim. Bana bir kez bile Berkay demediniz, hep Berkocan diye hitap ediyorsunuz. Birbirinize seslenirken de adlarınızın sonuna can eklemiyor musunuz?

Eşim ve ben, belli belirsiz bir hareketle başımızı salladık.

Şimdi bu köpeğe ne ad verirsek verelim, sonuna illa ki bir "can" ekleyeceğiz, dedi Berkocan. En iyisi adı Afacan olsun. Hem yerinde duramayan, zıpır bir şey, bu ad ona çok yakışır, hem de sonu kendinden "can"lı, takıya gerek kalmaz.

Ertesi sabah Afacan'a, ona Afacan adını verdiğimizi söyledim ve kısa, küçük cümlelerle gerekçesini açıkladım. Boş boş baktı yüzüme.

Köpek işte… Ne aile içi demokrasiden haberi var, ne çekirdek ailenin burjuva kapitalist sistemindeki rolünden, ne de güçler ayrılığından.

Afacan diye seslenince kafasını kaldırıp yüzümüze bakıyor, o kadar.

DAVA

Savcı, "Suçsuzluğu kanıtlanana kadar herkes biraz suçludur," dedi.

"Evet efendim," dedim. Bunu laf olsun diye söylemedim. Anayasanın bu hükmüne ben de her Türk vatandaşı kadar yürekten inanıyordum. Suçlu ya da suçsuz olmam bu gerçeği değiştirmiyordu.

"Mesela babaannen, "dedi savcı bıyıklarını burarak.

"Aman efendim, babaannemin benim Hıdır'ı, onun dört arkadaşını, karısını, metresini, metresinin görümcesini, kayınpederini ve Hıdır'ı hiç tanımayan, uzaktan yakından Hıdır'la ilişkisi olmayan Muharrem'i ve onun eltisini öldürmemle ne ilişkisi var?" diye sordum.

"Babaannen pekâlâ dedeni zehirlemiş olabilir," dedi.

"Dedem 86 yaşındayken Eğirdir'e bağlı Bağırcık köyünde kalp krizi neticesinde Hakk'a yürüdü," dedim.

"Ne malum?"

"Doktor raporu var. Defin ruhsatında yazıyor."

"Ya doktor götünden uydurduysa?" diye sordu savcı. "Suçsuzluğu kanıtlanana kadar babaannen benim gözümde azılı bir katildir. İtirazın varsa aksini ispatla."

"Estağfurullah," dedim. "Ne haddime."

O celsenin sonunda delil yetersizliğinden beraat ettim ama zavallı babaannem iki kere ağırlaştırılmış müebbet hapse mahkûm edildi. Sevineyim mi üzüleyim mi, bilemedim.

Şimdi babaannem iki kere müebbet hapis mi yatacak yoksa bir kere yatacak da yatma şeklini mi ağırlaştırdılar, hiçbir şey anlamadım. Türkçenin azizliği işte.

KORSİKALI KÖYLÜLER

Kedim, Korsikalı köylüleri çok sevmemden dolayı beni yadırgıyor. Kedi aklı, deyip geçmem gerektiğini düşünüyorum ama deyip geçemiyorum. Beni tutan bir şey var. Tutan ve bırakmayan. Gittikçe kısalan ömrümüzden geriye kalan bir nebze mutluluk olsa, onu billur kadehlerden içerdik belki. Oysa gerçekler hiç de göründüğü gibi değil. Kuyruğunu bacaklarının arasına kıstırıyor aciz bir rahip gibi. Ben de Korsikalı köylüleri sevebilirdim, diyor; ama bünyem elvermiyor. Çıkardığı mırıltıdan anlıyorum bunu. Keltlerle meselesi var. Meloria Deniz Savaşı'nı kaybeden kuşaktan geliyor sanki. Biz çok yeni bir nesiliz onunla kıyaslanınca. Tabii tarihsel anlamda. 68, 78 ve ikilibinlerde yaşanan bütün iç savaşlarda, diye başlayan bir cümle kurmaya kalktığım an bir gülme tutuyor beni. İç savaşın insanın içsel savaşıyla bir bağlantısı olmalı, en azından fonetik olarak. Tabii mecazen, not mealen. Bütün tüyleri diken diken, patileri serdümen, sabahı sabah ediyoruz beraber. Gün ağarırken kedim ve ben, sahile vurmuş boş bir rom şişesi gibiyiz. Sarhoş bir gemicinin ruhunu içeren.

12+1

"Ahlak bir tasavvurdan ibaret," dedi ve elindeki boş kadehi masanın üstüne koydu, dolu silahı kendine doğ-

rulttu. “Adaletin olmadığı yerde ahlak aranmaz diyeceğim ama adalet de bir tasavvurdan ibaret,” derken gözleri doldu. Konuşma öyle hızlı ilerliyordu ki neyin dolu neyin boş olduğunu takip etmekte zorlanıyordum.

“Önce hayali bir kavram uyduruyoruz, sonra da ona inanıyoruz,” dedi ve büyük bir hızla, boşta kalan, silah tutmayan eliyle ceplerini boşaltmaya başladı. Boşalttıklarını el yordamıyla masanın üstündeki borcam kâseye dolduruyordu. Gözüm borcamın içinde duran fallus şeklindeki anahtarlığa ve metal düdüğe takıldı. Gülmemek için kendimi zor tuttum.

Tavrımı fark etmiş olmalı ki, “Bu kilit açma metaforu, diğeri de hayatta kalmak için hepimizin kullandığı temel ilkeyi imliyor: Çığlık!” diye bir açıklama yaptı. Bir cepten ilk kez bu kadar metafor çıktığını görüyordum.

Aniden boş kadehi kırmızı şarapla doldurdu, dolu silahın şarjörünü çıkartıp mermileri masanın üstüne dökmeye başladı. Bir, iki, üç, dört… Sonra bana dönüp “Adın A harfiyle başlıyordu, değil mi?” diye sordu. “Dalga mı geçiyorsun İsfendiyar, adımı biliyorsun, tabii ki A harfiyle başlıyor,” dedim. “Emin olmak istedim,” dedi. Sanki yeryüzünde herhangi bir şeyden emin olunabilirmiş gibi.

“A, alfabedeki en önemli harftir.”

“Biliyorum. Alfabenin ilk harfi.”

“Ne alakası var,” diye kükredi. “İlk harf olması kimin umurunda. Hayatımızı yöneten, hayatımızı altüst eden üç sözcük de A harfiyle başlıyor.” Mermileri masanın üstüne dökmeye devam ediyordu Beş, altı, yedi… On ikide durdu. Derin bir oh çektim. Silah boşalmıştı. Öyle ya, bir şarjör olsa olsa on iki mermi alırdı.

Hangi üç sözcük, diye sordum belli belirsiz bir sesle.

“Ahlak, Adalet, Allah!” dedi. Der demez, dolu kadehi kafasına dikti, boş silahı kafasına dayadı. Tetiği çekti.

O anda kulakları sağır eden bir silah sesi yankılandı odanın duvarlarında. Allah kahretsin, namlunun ucunda da bir mermi varmış, Allah kahretsin ya…

Senli Günler

Dilek BİLGE

yazın bittiği yere bir çift Gökgerdan
uzandı
sarılmadan yitecek bu güz
kimsesiz değil artık

alıp götürdüm onu evrenin derinliğine
yürümek bir istekti
orada durup öpüşmek daha çok
görsen dudak tiryakiliği derdin buna
bense sevinci ihtiyarlığımın

senli günlerimizi sayalım sevgilim
o terk edilen parlaklığı

Dünya varsayımsal bir heves
insan kırmızı ayakkabı halı ucunda
Mecnun değilim ama bir çölü
eskittiğim doğrudur

tabanlarımda
iğnelere üfleyen
suyun sancısı

üzerimde
esip geçen
rüzgârın dalgınlığı

kalbimi hiç sorma
kıl dibekte anıları öğütür

yalnız günlerimizi sayalım sevgilim
unuttuğumuz ne varsa sil baştan

Jose İçin Yanlış Opera

Hasan TEMİZ

jose, aklın meydanlarında kurulu giyotin
kanlı gözlerle karanlık bir not bırakıyor aramıza
umut tökezliyor, akşamın uzuun atları
geçiyor avlularımızdan.
bizi ilk törende asacaklar –gözlerimizden-
üstelik bir çiçeği aklamak da uzak

jose, daha çok aşksızsın
göğünü çaldırmışsın jose!

jose şiir ne işe yarar, aşk, devrim, gül?..
ve hünerle sonsuza açılan ırmak
geri çekiliyoruz, incindi avucumuzdaki söz
bir çığlık tutuştu, renginden soyuldu dünya
jose, kavalı kırılan bir çobansın sen
kanla tutulmuş günlüğün
akşamın zorlu bir çalkantı
sabahını terk etme…

yalnızlık devrik bir cümle, sesine bulanan çöl
zaman, ruhunda pinekleyen tozlu ezgi:
çanı paslanmış anın, şehrin kalabalığı soğuk
jose, eski bir rüyadan oyuldun
yanlış uykulara uzattın gözlerini
gölgeler devrildi, güümmm!
dağıldı gök, ölü çocuklarla…

gece, külden kepenklerini örtüyor -içimize-
tenhanın puslu kimyasında beyni parçalayan lir…

jose, köz düştü
babanı çizdin ağıdının içine

kahrın çekici iniyor, kör sesiyle
jose, yanlış operadasın
göğümüz kundaklandı jose!

YOLUMU KESEN ÖYKÜLER

Nisan ERDEM

O gün efkârlıydım. Yazı çizi işleriyle uğraşacak halim yoktu. Aklımda bin bir soru dolaşıyordu. Ne olacaktı benim geleceğim? Şu şehirden sonunda uçup gidebilecek miydim? Üstelik vermem gereken bir sürü karar vardı. Bense sağdan dönsem soldaki çiçeği, soldan dönsem sağdaki ağacı düşünürdüm. İleri gitsem geridekinde gönlüm, geriye gitsem ileridekinde aklım kalırdı. "Paralel evrenlerde yaşamak mümkün olsa her birinde yaşarım!" diyeceğim geliyordu ama insanı kendi evreninde dahi özgürce yaşatmadıklarından dolayı bu fikrimden vazgeçiyordum. Neyse ki aşk acım artık tamamen dinmişti. Tüm bu kararsızlığın ortasında bir de onu kalbimde taşımak fazla mı gelmişti yoksa aynı acıyı çekmekten yorgun mu düşmüştüm bilemesem de içimde özlemden daha fazlası kalmamıştı. Arzunun sönüp sadece özlemin kalmasının iyiye işaret olduğuna inanıyordum. E insanım, özlüyor olmaktan ne çıkar ki… diye düşünürken karton bardağımdan bir yudum kahve daha alamadığımı fark ettim. Salladım, içi boştu. Kafamı sağa çevirince yaşlı temizlik görevlisinin yakınımdaki çöp kutusunu boşalttığını, çöpten çıkardığı içi yarı dolu soda şişesini çimlerin üzerine döktüğünü gördüm. Yanına yaklaştım. "Bu bardağı kâğıt atık olarak ayırabileceğimiz bir yer var mı yoksa çöpe mi atayım?" diye sordum. Bana dik dik baktı. "Burası Almanya değil," dedi. "Çöpe at." Gülümsedim.

"Belki parkta geri dönüşüm kutusu vardır diye düşünmüştüm."

"Kimin umurundaymış burada?" dedi ve elindeki şişeyi göstererek "Almanya'da olsa bunu markete verir, bir soda daha alırsın," diye ekledi.

"Burada da yapılabilir aslında."

"Olmaz. Sabah haberlerde gösterdiler. Görmedin mi, memleketteki tüm dereler çöp olmuş."

"Sanırım derelere çöp atmayı daha çok seviyor bizimkiler," diyerek Boğaz'ı gösterdim: "Buraya atmayı sevdikleri gibi." Çöplerden usanmış adamın ah çekmesi üzerine "Kolay gelsin," deyip az

önce oturduğum banka geri döndüm. "Burası Almanya değil!" diye tekrarladım içimden. Bana neden böyle bir cevap vermişti ki adam? Acaba gençliğinde Almanya'da çalışmış, sonra buraya gelip İstanbul'un çöpüyle uğraşınca geri dönemediği o günlere özlem mi duymaya başlamıştı? Ya da böyle bir hayali vardı ancak hiç gerçekleşmemişti de milletin çöplerini toplarken "Ah, şimdi Almanya'da olmak vardı!" diye mi düşünüyordu? Veya Almanya'da çalışan bir akrabası arada sırada memleketine dönüyor ve Almanya'nın temizliğini mi övüyordu? Bu şekilde bir sürü ihtimal olabilirdi. Kafamı çevirdim, hâlâ oradaydı. Anlatmaya, konuşmaya çok istekli olduğu belliydi. Ne sorsam cevap verirdi. Merakımı da uyandırmıştı doğrusu. Konuşur, sonra da oturur, öyküsünü yazardım. "'Burası Almanya değil,' dedi bana yaşlı temizlik görevlisi," şeklinde başlayabilirim diye düşünürken park köpek havlayışlarıyla çınladı. Ben dâhil herkes kafasını havlamaların ve ardından bir kadının çığlıklarının geldiği yöne çevirdi. Sahibinin tasmasını takmadığı bir köpek, kendinden oldukça küçük bir köpeğe saldırmış, bunu gören sokak köpekleri de olay mahalline koşunca beş altı köpek birden minicik köpeğin üstüne çullanmıştı. Neyse ki köpeği fazla yara bere almadan kurtardılar. Tüm park derin nefes alsa da sinirini atamayan bir adam "İşte, köpeklerin tasmalarını çıkarırlarsa böyle olur!" diye söylenmeye uzun süre devam etti. Bu birkaç saniyelik boğuşma, havlamalar ve çığlıklar zihnimdeki Almanya öyküsünü bir köşeye atmaya yetmişti. Hem zaten dedim ya, yazı çizi işleriyle uğraşacak halim yoktu. Yerimden kalktım. En iyisi bugün değişiklik yapmak ve vapura Bebek'ten değil Emirgan'dan binmekti. Yürümeye başladım. Hava serinlemişti, atkımı boynuma sıkıca sardım. Aşiyan'da ilerlerken banklardan birinde oturan kırmızı montlu, mor spor ayakkabılı bir kadın çarptı gözüme. Şehirdeki kırmızı giyinen tüm insanlar ilgimi çektiğinden ona da dikkatlice baktım ve yoluma devam ettim. Benim gibi efkârlı bir hali vardı. Acaba o da veremediği kararlarla mı boğuşuyordu? O da mı bu şehirden gitmenin planlarını yapıyordu? "Aman, neyse ne," dedim içimden. Kimseyi düşünecek halim yoktu, benim derdim benim, kırmızı montlu kadınınki de kendinin kalsa iyiydi. İlerledim. Fotoğraf makinemi yanıma aldığıma pişmandım. Fotoğraf çekmek istemediğim halde boynumda ağırlık yapıyordu. Sakinleşmek için kulağıma bir şarkının gerektiğini düşündüm ve Aşiyan'dan Rumeli Hisarı'na ilerlerken hep aklıma düşen, ta altmışlardan kalma çok eski bir şarkıya bıraktım kendimi. Artık sadece özlediğim kişi bu şarkıyı her duyduğunda beni hatırladığını söylemişti: *Bak bir varmış bir yokmuş eski günlerde, tatlı bir kız yaşarmış Boğaziçi'nde!* Şarkının tuhaf hikâyesi bitti. Siyah gözler uğruna ölen oğlan bu dinleyişimde de sevdiğine kavuşamadı. Alkış sesleri tekrar başlayınca şarkıyı durdurdum. Bir kez daha dinlememe gerek yoktu. Bu şarkıyla beraber şehirdeki solucan deliklerimden birinde yeterince yolculuk etmiştim. Tam o sırada gür bir ses duydum. "Balıklar bilmez suda olduklarınıı!" diye bağırıyordu orta yaşlı, kilolu bir adam. Göz göze geldik. Tekrar bağırdı, "Balıklar bilir mi suda olduklarınıı?" "Belki de bilirler," demek istesem de kendimi tuttum. Boynumda asılı fotoğraf makinesini fark etmişti. "Bak, balık tuttum, fotoğraflarını çekebilirsin," dedi. Teşekkür ettim. Madem istemişti, çekmemek olmazdı. "Beni de çekebilirsin," deyip "Nasıl durayım, elimi nereye koysam, üstüm düzgün mü?" diye sormadan alışkın bir edayla poz verdi. "Zaten ben ünlüyüm, beni çeken, benimle fotoğraf çektiren çok olur," dedi. Üstündeki Beşiktaş formasını iyice süzerek "Öyle mi?" dedim, "Beşiktaşlı ve Rumeli Hisarlı Mehmet desem, sizi kime sorsam gösterirler mi?" Telefonunu çıkardı ve bana birkaç selfie gösterdi. "Bunlar beni görmek için Almanya'dan gelen hayranlarım," dedi. Bugün herkesin ağzından bir Almanya dökülüyordu anlaşılan… "Çok güzel, ne kadar şanslısınız," dedim adama. "Ben buradaki martıları eğittim," diye devam etti. "Gel, diyorum geliyorlar. Uç, diyorum uçuyorlar." "Vay be," dedim, "Sayenizde şuranın martıları Türkçe öğrendiler yani." "Adları da var, çağırınca geliyorlar: Ay, Gün, Yıldız, Güneş…" "Kaç taneler?" diye sordum. "Sekiz tane," dedi. Bir an şüphelendim. "Ben sizi daha önce Emirgan'da görmüş olabilir miyim? Orada tuttuğu balıklarla martıları besleyen biri vardı. Islık çalıyordu ve sonra martılar gelip…" Sözümü kesti. "Hmmm yok, o Ahmet Abidir, ben hep buralardayım," dedi. İlgiyi kendisinden Ahmet Abi'ye kaydırmaya hiç niyeti yoktu. "Ben çok neşeli bir insanımdır," diye devam etti ve telefonundan bir video açtı bu kez. Sahilde kahkahalar atarak dans ettiği bu videoyu saniyeler sonra kapattı, "Pozitif olmak gerek, pozitif! Herkese neşe gerek!" diye bağırarak yine dans etmeye başladı. Bir süre onu seyrettim, "Neşeniz daim olsun!" dedim ve ayrıldım. Yürürken "Ah be," dedim içimden, "Ah be! Yanlış zamana denk geldin Rumeli Hisarlı ünlü balıkçı Mehmet. Başka zaman olsa uzun uzun sohbet ederdim senin-

le. ‘Hiç mi üzülmezsin, hep neşeli olunur mu a canım?’ diye sorardım ya da ‘Hadi madem, çağır martılarından adı Güneş olanı,’ derdim. Ben de seninle bir selfie çekerdim. Bu da yetmez, üstüne öykünü dahi yazardım. Fakat diyorum ya, yanlış zamanlama. ‘Öyküler bir köşede kalsın, elbet bir gün yazılır. Şu şehrin yüzleri biraz beklesin, elbet yine karşılaşırız.’ diye düşünüyorum bugün, sense gelmiş yolumu kesiyorsun. Ah be abi, çok yanlış zamanlama çok…” derken kısa süre önce gördüğüm kırmızı montlu kadının banklardan birinde oturduğunu fark ettim. Buraya benden önce nasıl gelmiş, üstüne bir de soluklanmaya başlamıştı? Hiç fark etmemiştim. Yürüdüğü mesafe uzun sayılmazdı, neden sürekli dinleniyordu ki? Hep bu denli sık yorulur muydu? Her oturuşunda derdini mi düşünüyordu aşkını mı? “O kırmızı montun altına mor ayakkabı giyilmez!” diye buyuran renksiz insanlar yok muydu hayatında? “Aman canım, neyse ne,” dedim içimden. Bugün şehirdeki herkes kendi başının çaresine bakacaktı. Hiç kimseleri düşünecek halim yoktu. Baltalimanı’na varmıştım bile, Emirgan’a az kalmıştı. Karşıdan Japon Bahçesi’nin kapısına şöyle bir göz attım. Kamelya mevsimine daha vardı. Umarım o mevsim geldiğinde şu sıkıntılarım çoktan çözülmüş olurdu da tek derdim kameriyeye kamelya, kamelyaya gül diyen dil ve çiçek bilmez topluluktan ibaret kalırdı. Akşam yavaş yavaş çöküyordu. Ünlü balıkçıyla tanıştıktan sonra içimde fotoğraf çekme isteği belirmişti. Gördüğüm birkaç yazıyı fotoğrafladım. Biri “Otobüse maskesiz binme, kul hakkı!” yazmıştı çöp kutusunun üstüne. Ne yalan söyleyeyim, maskelerden sıkılmıştım ama sadece toplu taşımada maske takmaya hep devam etmek iyi bir fikir gibi geliyordu. Hele tam akşam iş çıkışında, metrobüslerde… Allah’ım, ne zaman uçacaktım ben bu şehirden? Bir mısır arabasının üstündeki “Süt Mısır 5 TL” yazısını gördüm o anda. Mısırı çok sevenlerden değildim. Mısır yemek kaygımı gidermeye yetmezdi. Hem acaba mısır ne zamandan beri 5 liraydı? Geçenlerde Kanlıca İskelesi’nin karşısında “Kuş Yemi 2 Lira” yazdığını görünce gülmüş ve “1 liralık kuş yemi 2’ye çıktığına göre kesinlikle ekonomik kriz var,” demiştim. İstanbul, kocaman bir kaygı şehri olma yolunda emin adımlarla yürümüyordu; şimdiden ta kendisi olmuştu ancak o zaman insanlar neden hâlâ akın akın geliyordu? Şu güzelim Boğaz’ın hatırına mı… derken Emirgan İskelesi’nin biraz gerisindeki banklardan birinde kırmızı montlu kadını yine gördüm. Nasıl oluyor da bu kadın hızlıca, benden önce sahilde ilerliyor, bir de üstüne bank bulup oturabiliyordu? “Her yere reklam veren bir satış sitesinde bu mont indirime girdi ve herkes mi satın aldı?” diye düşündüm ancak emindim, aynı kadındı, oydu! İşte mor spor ayakkabıları vardı. Yoksa kaygıdan halüsinasyon mu görmeye başlamıştım? “Doktor Bey, sahilde yürüyen kırmızı montlu bir kadın görüyorum” mu diyecektim bir de? Kimdi bu kadın? Dayanamayıp yanına gidecek, konuşacaktım ki yerinden kalktı. Ben de olduğum yerde kalıp kadının vapurların sefer saatlerine bakışını seyrettim. Acaba nereye gidecekti? En yakın sefer Paşabahçe’yeydi. Benim bineceğim vapura ise bir saat vardı. Kadını seyretmeyi sona erdirdim. Belki de saatlere öylesine bakmıştı ve buradan Tarabya’ya kadar yürüyecekti. “Aman, neyse ne yahu,” dedim içimden. Kadının az önce kalktığı banka oturdum. Kanlıca’ya doğru baktım. Akşam oluyordu. Şikâyetçiydim. Uçmak istiyordum. Özlemle doluydum. Ah şu Boğaz olmasa diyordum, ah olmasa… Saatime tekrar baktım. Vapurun kalkmasına elli beş dakika vardı. Henüz yaşamadığım koca elli beş dakika. Derin bir nefes aldım. Hiç ama hiçbir şey yolumu kesen, bana kendilerini anlatan öyküleri yazmama engel olamazdı. Birkaç martı çığlık çığlığa uçtular. Belki de ünlü balıkçı Mehmet onları çağırıyordu…

Yeşil Keskin Kılıçlar

Elçin Sevgi SUÇİN

sesin mi. fırtınaları dindiren o yumuşak pıtırtı
yaz akşamları gibi ılık ve ıslak sonu sende biten ipeksi fiyonk
sesin mi. görmüş geçirmiş sözlük ne söylesem küçük mırıltılarla
sayfaları çevirmeden zarif çok zarif bir dilde güneş görmüş yeşil kirazlar gibi

sesin mi. açıldıkça çiğ tanesi açıldıkça kırmızı gül incinmiş bir dal
yüksek doruklardan başka nerede güvende hisseder ki kendini
sevdim mi seni. sevecek miyim alışacak mıyım kımıltılarına ellerinin
yoksa uyanacak mıyım yine çığlık çığlığa uyanacak mı dikenlerim
o yeşil keskin kılıçlar

bilmiyorum, ey sesinden karanfiller çıkaran adam. uzak bir şarkıya ilk kez
bu kadar yakından ve sesimle eşlik ettim.

ONUR ÜNSAL İLE *BABAMI KİM ÖLDÜRDÜ* ÜZERİNE SÖYLEŞİ

"Konu edebiyat değil,
acil söndürülmesi gereken bu yangın."

Abdullah EZİK

Fotoğraflar: Orçun KAYA

Eylül 2020'de sahnelenmeye başlayan Babamı Kim Öldürdü, Fransa'nın genç yazarlarından Edouard Louis'in roman üçlemesinin sonuncusu olan eserinden oyunlaştırıldı. İşçi sınıfı ailesinde yaşadıklarından yola çıkarak yazdığı romanlarında ırkçılık, sömürü, cinsiyetçilik, ekonomik bunalım, nefret suçu, ayrımcılık temalarını işleyen yazar bu son romanında da benzer temalar üzerinden babasıyla ilişkisi üzerine yoğunlaşıyor. Bir işçi olan babasının erkeklik, işçilik, aile gibi olgulara yaklaşımını ve bu yaklaşımındaki açmazların fark edilmesini sağlıyor. İşçiliği değişmez bir kader gibi giyinen babası geçirdiği iş kazası sonucunda yatalak kalır. Edouard bunun sorumlusu olarak devleti görür ve babasının başına gelen felaketten devleti sorumlu tutar.

Ayberk Erkay'ın Türkçeye çevirdiği, yönetmenliğini Kemal Aydoğan'ın üstlendiği ve Moda Sahnesi'nde izleyicilerle buluşan Babamı Kim Öldürdü*'yü oyuncu Onur Ünsal ile konuştuk.*

Édouard Louis'nin bizzat kendi romanından uyarladığı *Babamı Kim Öldürdü* oldukça sarsıcı bir hikâyeyi izleyicilerle buluşturuyor. Öncelikle bir tiyatrocu olarak romandan uyarlanan oyunlar ve Louis'in uyarlaması üzerine ne söylersiniz?

Babamı Kim Öldürdü, Édouard Louis'nin üçüncü romanı. Burada "Babamı kim öldürdü" ifadesinin sonunda soru işareti yok. Roman'ın başında ise "Oynamak isteyenlere," diye bir paragraf var. Édouard Louis zaten kendi üniversite hayatına geçişini sağlayan şeyin kasaba dışında bir tiyatro sınavı kazanmasıyla olduğunu ilk romanının sonunda söyler. Dolayısıyla roman da, Édouard Louis de tiyatro gibi düşünmeyi beceriyor. Buna bir uyarlama demek doğru olmaz. Ben metni olduğu gibi anlatıp oynuyorum.

Louis, genellikle metinlerinde işçi sınıfı ailesinde yaşadıklarından yola çıkarak ırkçılık, sömürü, cinsiyetçilik, ekonomik bunalım, nefret suçu, ayrımcılık temalarını işleyen bir isim. Yazar bu son eserinde de benzer temalar üzerinden babasıyla ilişkisi üzerine yoğunlaşıyor. Louis'i özellikle bu konular üzerine düşünmeye yönlendiren nedir? Kişinin otobiyografisi sanatsal üretimlerinde kendisine nasıl bir karşılık bulur?

Açıkçası cevabı soruda saklı sanki. Louis'e bu metinleri yazdıran şey otobiyografisi. Louis, otobiyografilerin sadece kişilerin kendilerinden oluşmasının eksikliğini sıkça belirtiyor. Yazdıklarının da sanatsal ya da edebi bir değer olarak değil, yaşanan dertlerin aciliyetine çözüm sunan daha "acil" eserler olarak okunmasını ister.

Oyun, metnin ana kahramanının "toksik erkeklik" denen kültürün içine doğmuş, kendisine rol model olan birçok erkek gibi erkenden okulu bırakıp işçiliği değişmez bir kader gibi sırtlanarak fabrikalarda çalışıp ellisinde yatağa mahkûm olmuş babası ile ilişkisi ve mazisi üzerine kuruludur. Söz konusu bu

baba-oğul ilişkisi üzerine ne söylersiniz? Oğul, babaya karşı neden bu kadar öfkelidir?

Oğul babaya karşı hem öfkelidir hem anlayışlıdır. Burada kendisine bu toksik erkekliğiyle çokça ızdırap bırakmış "baba"nın açılımını yapmak ister. Acılarına, kasabadan uzaklaşıp okullarda aldığı düşünme biçimiyle yaklaşmayı seçer. Kolay olan öfke ve duygu yoğunluğuna bir de sosyolojik, felsefi ve en önemlisi siyasi açılardan bakmayı seçer. Bu açıdan oyunun yönetmeni Kemal Aydoğan'ın dediği gibi, hatalı kişiyi düşman değil, yoldaş yapmaya çalışır. Bu evladın babayı çözümleyip değiştirme macerasıdır da çoğunlukla. İçindeki çokça sert duygu, anı, imaj, travma vs. bu çözümleme yolunda dürüst eşlikçilerdir onun için. Hafızadır. Kayıttır. Hatırlanması gerekir.

Baba üzerinden temsil edilen söz konusu toksik erkeklik durumuna karşılık oğlun feminitesi, eşcinsel oluşu oyunda taban tabana zıt bir atmosferin doğmasına neden oluyor. Sizin bu karşılığı oldukça iyi bir biçimde sahneye taşıdığınızdan söz edebiliriz. Role nasıl hazırlandınız? Bu karaktere can vermek sizin için nasıl bir duygu?

Değişik. Öncelikle otobiyografi oyunu. Ancak bize inanılmaz eserler bırakan ölmüş bir insanın otobiyografisi değil. Kanlı canlı, Instagram'dan arkadaşın olabilen, 30'una yeni gelen, benden genç biri. Bu durum, oyunu oynama biçimleri üzerine iyi düşünmemiz gerektiği anlamına gelir. Ben oyunda Louis'nin taklidini mi yapacağım? Aktarıcısı olarak mı duracağım? Bu bir oyunculuk becerisi gibi görünmeli mi görünmemeli mi? Bunlar hep provada boğuştuğum konular oldu tabii. Ancak anladığım kadarıyla biz karaktere can verme kısmından çok, Louis'i iyi bir şekilde aktarabilme yolunu seçtik. Çünkü Louis'nin de dediği gibi: "Konu edebiyat değil, acil söndürülmesi gereken bu yangın."

Babalarla oğullar arasındaki mücadele sanırım antik çağlardan itibaren sanatın en önemli konu başlıklarından birisidir. Bu oyunda da benzer bir durumu görüyoruz. Babalarla oğullar arasındaki söz konusu bu ilişki ve mücadele, neden bu kadar evrenseldir?

Çünkü erkek çok egemen. Baba, erkek, oğul, kardeş, egemen, erk, yasa, kural, savaş, sistem, para, eşitsizlik, sınıf vs. Yaşadığımız bu hayatın sorumlusu çoğunlukla bunlar. Umarım 200 yıl sonra başka hikâyeler anlatılır ve tüm bunlar sorgulanır.

Oyunun en güçlü yanlarından birisi de politik bir hikâyeyi, Fransa'ya yön verenler, siyasi liderler ile toplumun giderek zayıflaması arasındaki zıt ilişkiyi gözler önüne sermesi. Louis'nin oyununu bu kadar politik yapan nedir?

Oyunu bu kadar politik yapan şey, hayatımızın da bu kadar politik olması. Türkiye'de bu kadar yoksulla-

şılmasına, herkesin işçileştirilmesine, ülkenin bir ucuz işçi havuzuna dönmesine ama aynı zamanda bir zümrenin çok zenginleşmesine, gemilerin, kokainler ticaretler vs.'lerin bu kadar göz önünde olmasına rağmen iktidarın çok az oy kaybetmesinin sebebi ne olabilir? Çünkü insanlar bu iki olgu arasındaki korelasyonu tam göremiyorlar. Onlar için belli bir zümrenin zenginliğinin, kendi fakirlikleriyle olan bağı hâlâ net değil. Louis, yazdığı eserlerle, kendi kişiliği ile bize bu bağlantıyı hatırlatıyor. Bu zıtlığın birbirine bağımlı şeyler olduğunun altını çiziyor.

Babamı Kim Öldürdü, **oldukça kişisel bir hikâyeyi oldukça evrensel bir biçimde, politika, ırkçılık, cinsiyetçilik gibi çeşitli sorunsallarla birlikte işliyor. Louis, bu kadar kişisel bir hikâyeyi nasıl oldu da bu kadar evrensel bir forma sokabildi?**

Burada Louis'nin romanlarının okunmasını tavsiye edebilirim. Elinizden bırakamayacağınız o "sert gerçekler" size benden daha iyi açıklama yapabilir.

Edmund White, *The Guardian*'**daki bir makalesinde Louis hakkında şöyle bir cümle kuruyor: "Louis'nin bir yazar olarak en güçlü yanı, olguları kimi zaman takıntı noktasına varacak kadar tutkulu bir şekilde hissetmesi ve hislerini nötrlemek yerine onları araştırmaya açık, felsefi bir zihinle analiz etmesidir." Peki bir metinde herhangi bir olayı felsefi bir zeminde analiz etmek, oyuna ne katar?**

Sadece oyuna değil hayata tutunmanın yolu bu. Louis'nin en etkilendiğimiz yönü de buydu. Duygularını son derece açık, koyu, utanç verici diyebileceğimiz bir biçimde açık edebilip sonra da White'ın dediği gibi kendini ve etrafını araştırmaya açık bir özne haline getirebilmesi. Bu eserler, anlattığı gibi bir hayat yaşayan -hele de bu kadar genç- birinin bize arabesk, melodramik, ajite sayılabilecek travmalarla aslında neler yapabileceğimizin bir kanıtı. Louis bir güç atfediyor bize. Düşünme biçimlerimizi geliştirmemizi, okumamızı, tartışmamızı, öğrenmemizi söylüyor. Duygularımızı nötrlememizi değil, onlarla beraber düşünmemizi söylüyor.

Son bir soru olarak, yeni sezonda neler yapacaksınız? Yakın dönemde bizi Onur Ünsal adına neler bekliyor?

Korona ve devlet neye karar verirse onu yapıyoruz artık biz. Öncelikli hedef tiyatromuzu geri kazanmak. Durumlar çok kötü. Kişisel bir hedef kalmadı Türkiye vatandaşlarında. Hayat sadece kurtarılması gereken bir şey haline geldi. Yakın dönemde de bizi Onur Ünsal adına sadece savaşmak bekliyor.

MELİHA

Özlem KESKİN

Adım attıkça kurbağalar eziliyordu sanki lastik çizmelerinin içinde. Ayakları kurbağa ölülerinin arasında hareket eder gibiydi. Kan ve et yapışıyordu derisine. Ondandı ayaklarının buruşuk mahcupluğu akşam olunca. Ellerinin ayaklarından aşağı kalır yanı yoktu. Parmak değil, çürümeye yüz tutmuş havuçlar barındırıyordu ellerinde. Eller, uzun süre suda kalınca kırmızının sonrası turuncu oluyordu. Süre uzadıkça saydamlaşıp buruşuyor akşama doğru hepten siliniyordu.

Ellerine ne olduğu umurunda bile değildi Meliha'nın. Ne çok aramıştı bu işi. Temizliğe gittiği bir esnaf, aracı olmuştu da havalara uçmuştu duyunca. Temizlik çok mu kolaydı; derisini kazıtıyorlardı evlerin üç kuruşa. Hem bir gün bulunsa ertesi gün bulunmuyordu. Bir gün doyup ertesi gün aç yatılmıyordu ki. Seksen kişinin bir öğün yemeğini, iki kere çayını yapıp bulaşığını yıkamakta ne var, şükrederek geliyordu her sabah. Seksen kişi diyorlardı da iki işçiye bölüştürülüyordu tek kişilik yemek. Verdikleri malzemeden yapılan yemekle doymaya kalksa kırk kişi bile doymazdı da fabrika çalışanlarından hangisinin hali Meliha'dan iyi; el mahkûm çalışıyorlardı yarı aç, yarı tok. İşçiler, ondan iki saat önce başlıyorlardı işe, akşam çıkış saatleri hiç belli değildi. Öğlen yedikleri iki kepçe yemekle gece yarılarına kadar çalışıyorlardı bazen mesai diye. Meliha'nın mesaisi yoktu. Patronlar, mesaiye kalan işçiye yemek, çay verdirmek ne, nereden kısacaklarını şaşıyorlardı. İkindi molasının çayını verip bulaşığını yıkayınca çıkıyordu. Çocuklar okuldan dönmeden de evde oluyordu.

Daha işe başlamadan bindiler adamlar tepesine. Ne deseler kabul etti Meliha. Aklı gitti, bir şey olur da işe almaktan cayıverirler diye. Bok atsan yapışmaz cinstendi suratları. Üst üste saydılar emirlerini. İmzalar attırdılar. Tazminat alırız, sürünürsün, gibi tehdit de ettiler. Hastalandım, gebe kaldım dersen birkaç aya, biz anlamayız, rapor, izin yok bizde, dediler. Sağlıklarına

dua etti Meliha. Kul sıkışmayınca Hızır mı yetişir, Hızır gibi geldiler ona, suratları asık, sesleri tehditli olsa da. Tık nefes kalmıştı bu iş olmasa. Mutfak tamtakırdı. Kocasının aldığı kiraya, elektriğe iyi geliyordu. Bir hafta üst üste temizliğe gidemese tencere kaynamaz oluyordu. Adam mutfağın boşluğunu mu bilir; yorgun gelip kıvrılıyordu yerine. Sabahı sabah ediyordu Meliha. Gözleri ağlamaktan şiş oluyordu çocuklara kahvaltılık ararken. Kocaman şehir; kim anlar halini, ekmek diye kimin kapısına gidilir.

İki ay olmuştu işe başlayalı. Ayakları yere basmıyordu mutluluktan. Gün doğmadan kalkıp akşamın yemeğini bile hazırlıyordu işe gelmeden. Malzeme olsun yeter ki yemek yapmaya ne var; iki türlü yapıyordu hem de. Kahvaltı hazırlamak da kolaylamıştı. Önceden bir yumurtayı iki çocuğa kırarken şimdi hem ekmeklerine krem peynir, çikolata sürüyordu hem de birer yumurta kaynatıyordu. Ertesi gün işe gidebilmek garanti olunca akşamların da huzuru başkaydı. Çayın yanına kek, kurabiye bile yapıyordu. Yokluğun dövüştürüp varlığın seviştirdiği doğru; güle oynaya yatıyorlardı yataklarına.

Çocukların yüzleri renklenmişti iki ayda. Oğlanın boyu bile uzamış geliyordu Meliha'ya.

Ömürleri uzun olasıca, dedi önündeki bardakları sudan geçirirken. Dışından söylemişti fark etmeden. Gülümseyerek doldurdu bardakları. Sırayla uzattı işçilere. Bir yandan makarna için su koyduğu tencereyi kolladı. Ispanağa biraz daha tuz ekledi. Boş bardaklar birikti tezgâhın üzerinde. Çalan zille birlikte işçiler çekilince bulaşığa girişti. Üzerindeki kırıklığa aldırmadan çabuk tuttu elini. Pişmekte olan ıspanağın kokusu midesinde üç gündür devam eden bulantıyı körüklemişti. Bir bardak suya yarım limon sıkıp bastırsın diye içmeye çalıştı. İki yudumdan fazla içemedi. Lavaboya koştu. Elini, yüzünü yıkadı. Giriş kapısında bekleyen kediyi fark etti çıkarken. Önceki çalışandan alışıktı demek kedi, Meliha'yı hiç yadırgamamıştı. Öğleye yakın gelip karnını doyurup gidiyordu. Patronlar görse küplere binerdi.

Ispanağın kıymasını kavururken yağına birkaç parça ekmek bastırıp saklamıştı boş tencerelerden birinin içine. "Gel kızım," dedi. "Herkes nasibini yer." Zarif bir yürüyüşle masanın altına süzüldü kedi. Yavaş yavaş yedi ekmeklerini. Bitirince yalandı. Kucakladı Meliha; karnı iyice büyümüştü. Doğumu yakındı demek. Dokundu karnına, kıpır kıpırdı. Akşamdan sabaha en az beş yavru doğururdu. "Kıyamam ben sana, nasıl bakarsın sen onlara," diyerek seve okşaya bıraktı kapının dışına. Yere iner inmez sırt üstü yatıp güneşte debelenmeye başladı kedi.

Kedinin kocaman karnına dalmış bakarken gözlerinin önü ışıdı birden. O ışıkla birlikte beyninden ayaklarına kaynar sular dökülmüş gibi oldu. Alev aldı yanakları. İşe girmenin heyecanıyla adet günlerini takip etmemişti. Sayılar, günler birbirine karıştı kafasına hücum etmiş hesaplanırken. Bütün vücudu titriyordu. İki eliyle kapıya tutunup dengesini sağlamaya çalıştı. Tıkanan nefesini düzenlemeye çalıştıkça sütle, pudrayla karışık bir bebek kokusu geliyordu burnuna. Her nefeste çırpındı midesi. Kedi bulanıklaşıp silindi gözlerinden. Patronların tehditli sesleri çınladı kulaklarında. İki ağızdan bağırıyorlardı adamlar. "Sakın gebeyim diye gelme."

Çocuklarının nafakasını kaybetmek üzere olan bir anayla, acemi oğlanın tekiyle ilk sevişmesinden gebe kalmış, aile korkusundan intiharı düşünen küçük bir kadın saç saça dövüştüler içinde. Kan sızmaya başladı iç organlarındaki tırnak yaralarından. Kan kokusu hücum etti bulantısına. Nasıl bir ateş saçtıysa bedeni, kedi, kasaların altındaki yerine sindi.

Çizmelerinin içindeki kurbağaları gebertmeye çalışarak girdi içeri. Fokurdayan suya makarnayı ekledi. Tabldotları kurulayıp servise hazırladı. Yıllarca sürer mi makarnanın pişmesi. Sürdü. Yaşlandı beklerken. Sonrası yitirdi belirginliğini. Yüzü silinmiş bedenler olarak geçtiler önünden yemek sırasında işçiler. Ezbere işledi elleri. Gerisi kocaman tencerelerin arasına sıkışıp kalmıştı. Ne biçim ezberciydi elleri; iş çıkışında yemekhanenin çöpleriyle birlikte süpürülüp atıldı bedeni.

Eve paramparça gitti. Bazı parçalarını yol boyunda kaybetmişti. Çocuklar gelmeden birleştiremedi kendini. Çöpün en derinine gömdü, suç ortağını canice öldüren bir katil gibi ayağının altında ezdiği gebelik testini. Çocuklarını hasta olmadığına ikna etti. Çocuktular işte; ikna olunca mısır istediler. Patlattı. Patlayacaktı, mısır bile patlattı. Yanaklarından öpüp yatırdı onları. İki öpücüğü kaldı, ezdi avuçlarında, tırnaklarının arasına sıkıştırdı.

Ertesi gün korkunç bir baş ağrısıyla çıktı evden, işe gitmek için. Kapı dinlemenin bıraktığı çarpıntılı ağrı oyuyordu beynini. Mahalleden hangi kadın bilir ki, kadın lafı dinleme, diye azarlanıp gönderilen çocukların bütün konuşulanları ezberlediğini. Yine oturmuşlardı

kadınlar. Birinin karnı kocamandı, su içse yarıyordu. Huysuzdu birinin kocası, her gece tepesindeydi. Biri, pazardan dantelli don almıştı, adamın gözü dışardaydı. Birinin karnıyla birlikte sarkmıştı rahmi, eteğinin altında sallanıyordu kaç yıl üst üste doğurmaktan. Birinin memeleri dizlerindeydi, gülerken bedeninden uzaklaşıp sonra geri dönüyordu. Çok kalabalıktılar. Bağıra bağıra konuştular. Konuşurken birer büyük ağız oldular. Yutup yutup kustular Meliha'yı. Kapının arkasına saklanıp dinledi. Hepsini dinledi. Hepsi bilgeleşmişti başının çaresine bakmaktan. Ne dedilerse yapıp bitirdi gün ışımadan. Çikolata kavanozuna kıvrıldı, peynire sarıldı, zeytinlere dolandı uyudu saati çalana kadar.

Pırasa pişiyordu kazanda. Bulgur için acele etmedi. Çabuk pişerdi bulgur. Kokusundan anladı çayın demlendiğini. Başına binen ağrının ağırlığından kurtulabilse bardakları hazırlamanın vaktiydi. Mola zilini duyana kadar kalkamadı. Elleri iyiydi, çay ocağının başına elleri götürdü gerisini. Arka arkaya doldurup dağıttı bardakları. Boşları topladı, yıkadı. Bulgur pilavı için şehriye kavururken fark etti kedinin uğramadığını. Kapıya çıkıp bakındı. Görünürde yoktu. "Gelir nasıl olsa, pilav pişer o arada, biraz pilav veririm," dedi. Bedeni taşınmaz bir külçeydi. Çok laf dinlediğinden bedenine tıkasa da kulaklarını, yakınındaki sandalyeye yığıldı. Uğultuyla aktı zaman, görüntüler bulandı. O değildi sandalyedeki, küçük bir buz parçasıydı. Üşüyen elleriyle önce gözlerini ovuşturup araladı sonra sandalyeye tutunup doğruldu. Ayaklarının üstüne basar basmaz içi bacaklarından çok ayaklı örümcekler gezinir gibi aktı çizmelerine. Ezilen kurbağalardan kuvvet alıp eteğinin altındaki en yakın örümceği avuçladı. Örümcek değildi ki ılık bir kandı.

Kedi o gün hiç gelmedi. Bebek miyavlamalarıyla aydı zaman. Maaşlara üç gün kalmıştı. Çocuklara çikolatalı mısır gevreği alacaktı.

Öp Beni Tenimi Çoğalt

Işık SUNGURLAR

Öp beni tenimi çoğalt
Sıyrılıp da geleyim emanet gibi taşıdığım derimden
Çoğalt parça parça
Kuyulardan, kuytulardan, çatlaklardan ulaştır ışığa

Dişleri dökülen bu ev içlerinden
Hafızasını yitirmiş bu duvarlardan
En çok onlardan
Bir yere çıkmayan merdivenlerden ve inmeyen
Bir köpeğin havlamasından
Dolaptaki boş tabaklardan
Bul parça parça

Sırlarını çözdüğün masa altlarından
En çok onlardan

Etlerim ellerinden
Lime lime
Ellerim kucağımdan
Döküle döküle

Tabaklardaki hayvan gözlerinden
Tavanlardaki gözlerimden
Olmayan odalardan gelen seslerden
Al beni parça parça
Kaybolmadan geleyim yolu uzak sandığım geceden
Öp
Beni
Tenimi
Çoğalt

En çok parmaklarımın bittiği yerden

Geçti O Devirler

Ersun ÇIPLAK

makine çalışıyor rüstem çalışıyor çalışıyor çalışıyor
karşıki dağlar mermer yatağı az gerisi bakır, magnezyum
durmadan çalışıyor insanlar. murç; balyoz vuruyor kalkıyor
karınca yuvasına kıvrım kıvrım iniyor kamyonlar

geçti o devirler rüstem yok öyle öfkeyle ağaç sökmek
yılgınlık bir makam artık yücelerden sayılıyor
orda çömelip kalıyorsun görenler dinginliğine hayran
anana avradına sövseler kılın kıpırdamıyor

uyanıyoruz, uyanıp aç acına
eğri düğmeleyerek mintanı yollara düşüyoruz rüstem
yolda köpekler yalnız güneş alakızıl akşamı arzuluyoruz
karımız aklımıza geldikçe paya düşen kocamış uyku oluyor

rüstem ölüm denilen bir bitmez uyku
uykuda anneme benzer bir taraf var uykuya can kurban
kamyonlar tekrar inip çıkıyor murç en olmadık damarda saplı
kalıyor balyoz kalkıyor sektikçe kıvılcımlar

ekmek arası helvanın tadına doyum olmaz hele gazoz
bazen boğazına duruyor tıksırıyorsun; karıncanın hakkı.
adalet yerini buluyor rüstem sırasını bekliyor herkes
sabahları değişen yüzler salalar ondandır uyanırım

ağlamaya vakit yok çocuklar niye yapılır
makine çalışıyor rüstem sıradaki yerini biliyor
bekliyor sevinçle her emekli istifa iş akdi feshi
ölüm geride kalana şans bahtın gülmesi olarak adlandırılıyor

makine aman vermiyor çalışıyor çalışıyor çalışıyor
şıştt sana sesleniyorlar rüstem,
rezervasyonunuz var mıydı peki buyrun beyefendi
rüstem arkadaşla ilgilen

KAYBOLMASINLAR DİYE III

Utku YILDIRIM

Dilin Kemiği Yok (Sansürsüz Konuşmalar)

Yılların gazetecisi Yalçın Pekşen'in röportajlarından oluşan kitabın ilk ve son baskısı 1986'da yapılmış. Tipik sorulara yaslanmayan, ünlü sanatçıları röportaj sırasında terleten Pekşen'in ustalığı düşünülünce bu kitap yeni nesiller için tekrar basılmalı.

Metin Akpınar'dan Asım Can Gündüz'e, Sülün Osman'dan Ajda Pekkan'a pek çok isimle yapılmış olan röportajların arasında yazarlar da göze çarpıyor, Yaşar Kemal'in röportajı anılmaya değer. Çocukluğundan beri yaptığı işleri sıralayan Yaşar Kemal yürümeye sevdalandığı zamanları anlatıyor ve belki de bu sevdadan ötürü ne araba ne de ehliyet aldığını söylüyor, yazması için gereken tek şey rahat bir ev ve günde en az bir iki saat yürümek. *İnce Memed*'i Cağaloğlu-Beşiktaş arasında yürürken yazmış, o sıralarda Beşiktaş'ta oturuyormuş ve sabah akşam yürüyormuş o yolu, düşünüyormuş, boş zamanlarında da masanın başına oturuyormuş. Yeşilköy'e taşındıktan sonra bu kez Yeşilköy-Yeşilyurt arasında yürümeye başlamış, bazen günde üç defa.

Pekşen röportajlarının hemen hepsinde, özellikle yazarlara geçinip geçinemediklerini soruyor, Tomris Uyar taksiye binmek gibi özel zevkleri de olduğu için geçinemediğini söylüyor. Onca telif ve çeviri eserden kazandığı parayı günlere vurunca eve çağırdığı gündelikçiyle aynı parayı kazanıyormuş. Daha ilginç bir bilgi: Uyar feminist değil, üstelik feminizmin ayrımcı bir akım olduğunu düşünüyor, ayrıca "bu iş" diyerek muhtemelen cinsiyet eşitliğinden bahsediyor, yazıp çizerek, konuşarak elde edilemezmiş, sağlam bir örgütlenme gerekliymiş. Durumdan memnun

olduğunu söylerken kendisinin ayrıcalıklı konumunu belirtmeden geçemiyor; evlendiği erkeklerle, arkadaşlarıyla ve sevgilileriyle hiçbir problem yaşamamış.

Latife Tekin, "söylentiler var" diyerek ortalığı birazcık kızıştıran Pekşen'e Márquez'i severek okuduğunu ama bizim edebiyatımızdan "daha çok yararlandığını" söylüyor. *Sevgili Arsız Ölüm* bir ölçüde otobiyografik, Tekin'in kardeşleri romanda kendilerini tanıyamamışlarsa da köylüleri tanımış, "Bizi kötüledin, acayip insanlar gibi gösterdin," demişler.

Altmış altı ünlü ismin matrak, ciddi, komik ve trajikomik röportajları. 1980'lerin Türkiye'sine yakından bir bakış.

Söyleşiler

Doğan Hızlan'ın 70'li ve 80'li yıllarda söyleşi yaptığı yazarların edebi seyirlerini bu söyleşileri kerteriz alarak değerlendirmek daha berrak bir bakış sağlayabilir. Örneğin Ferit Edgü'nün 1979'da söylediklerileyle 2010'lardaki söylediklerinin tutarlılığı dikkat çekiyor. Sait Faik Hikâye Armağanı'nın verildiği isimler elli yıldır tartışma konusu olagelmiş örneğin, *Bir Gemi* adlı metniyle 1979'da ödülü kazanan Edgü çokça eleştirilmiş, Hızlan bu eleştirileri sorduğu zaman Türkiye gibi bir ülkede sosyalist yazar olmakla sosyalist bir ülkede sosyalist yazar olmanın başkalığına değiniyor Edgü. Hiçbir ülkede iki yazarın futbol takımları ya da pehlivanlar gibi karşı karşıya getirildiğini görmemiş, Sait Faik'le kıyaslanmasına karşı çıktığını belirtiyor. Yazarların "kamplara bölüştürülmesi", bir yazara karşılık başka bir yazarın çıkarılması, muhitlerin birbirlerini bertaraf etmeye çalışması edebiyatımızın en önemli sorunu Edgü'ye göre, bu durumun güncelliğini koruduğunu söyleyebiliriz. Attilâ İlhan'ın önüne geleni sağcılıkla suçlaması Edgü'nün değindiği bir başka mesele.

Adalet Ağaoğlu'yla yapılan söyleşi *Bir Düğün Gecesi*'nin değerlendirilmesinden sonra Ağaoğlu'nun edebiyat anlayışını konu ediniyor. Yazarın en çok korktuğu şey metinlerinde sloganca bir dil kullanmak, politik ve güncel olacak diye günlük soruların peşine düşmek. Edebi kökenlerinde Ahmet Haşim, Ahmet Hamdi Tanpınar ve Yahya Kemal Beyatlı'nın şiirlerinin yeri önemli, ayrıca soru sormayı Descartes'tan, sınır tanımazlığını ve çılgınlığını Voltaire'den almış. Eleştirileri ve tuttuğu yazarlar yüzünden çok dost kaybettiğini söyledikten sonra ekliyor: "Ben, Kemal Tahir'i niye severim bilir misiniz, verili olanı sorgulamıştır. Aydın olmanın birinci koşulu, beyin jimnastiğinin vazgeçilmez şartı." (s. 70)

Leylâ Erbil de üzerinde düşünülmesi gereken fikirlerini dile getiriyor, Türk romanı dendiği zaman akla ilk gelen Yaşar Kemal'in Türk insanının gerçeklerini doğru yansıttığını hiç sanmadığını, oysa bir sınıfı dile getiren Orhan Kemal'in roman anlayışının sağlam olduğunu söylüyor. Erbil de Kemal Tahir'in Türk insanını dosdoğru yansıttığı kanısında, ayrıca son roman çalışmasında Çerkes Ethem'in de yer alacağını belirtiyor. Bildiğim kadarıyla Erbil bu çalışmasını bitirmedi veya yayımlamadı, bir Zihin Kuşları adlı kitabında geçiyor Çerkes Ethem. Erbil'in ilk eşi Aytek Say'ın Çerkes Ethem'in yeğeni olduğunu belirteyim, yazarın elinde ne zengin kaynaklar vardı kim bilir. Bu çalışmayı da Türkiye'nin Ruhu gibi yazılamamış veya yarım kalmış metinlerin arasına koyabiliriz.

Yüz Yüze Edebiyat

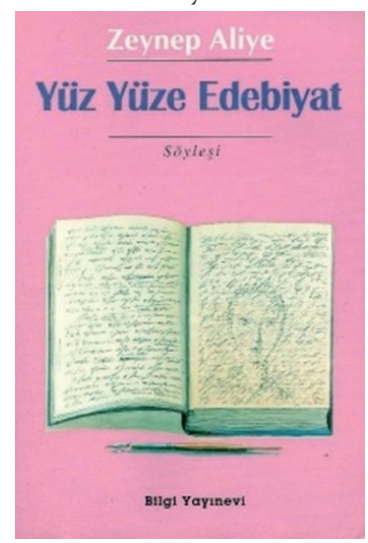

Zeynep Aliye'nin bu metniyle Erendiz Atasü'nün *Benim Yazarlarım*'ını kardeş olarak görebiliriz, iki metinde de yazarlarının üzerinde durdukları sanatçıların yaşamlarına, sanatlarına ve etkilerine dair deneme parçaları yer alıyor. Aliye'nin yer verdiği söyleşiler cabası, yirmi beş söyleşinin tamamı yazarların yaratım süreçlerine ve yaşamlarına odaklanmış, ayrıca yazarların etkilendikleri ustalarını dile getirmeleri de oldukça değerli. Muzaffer Uyguner yazar olarak Sait Faik, M. Ş. Esendal ve Ömer Seyfettin'den

çok etkilendiğini söylüyor örneğin, sonra Yahya Kemal, Cahit Külebi ve Sabahattin Kudret Aksal'ı anarak edebi anlayışını oluşturmasında kendisine yol gösteren sanatçıları anıyor.

Erhan Bener'e göre Vüs'at O. Bener gerek yazarlığı gerek insanlığıyla kardeşini olumlu yönde etkilemiş. Biri romancı, diğeri öykücü olarak ayrı sahalarda yer almalarının da etkisi var tabii, tek etkileşim alanları aynı olayı farklı zamanlarda ve farklı tarzlarda işlemiş olmaları. Buzul Çağının Virüsü ve Yalnızlar bu açıdan paralel metinlerse de tek örneği teşkil etmiyorlar, iki yazarın başka metinlerinde de yaşamlarının kesişim alanlarını fark etmek mümkün. Bunun dışında Böcek'in kıvılcımının nasıl çaktığını da anlatıyor Bener, sinema uyarlaması 1995'te Antalya Altın Portakal Film Festivali En İyi Film Ödülü'nü kazanan metnin ortaya çıkmasında Erhan Bener'in oğlu, yazar ve çevirmen Yiğit Bener'in de payı var. 12 Eylül'ün sancılı dönemlerinde Üniversite Öğrencileri Velileri Derneği'nin ikinci başkanlığını yürüten, gençleri koruyup kollamak için emniyet, vilayet, bakanlık, neresi varsa dolaşıp duran Erhan Bener'e bir gün haber geliyor, Yiğit Bener'in de içinde olduğu bir grup tıp fakültesi öğrencisi sudan bahanelerle gözaltına alınmış. Erhan Bener karakol karakol gezerek öğrencileri arıyor, birinde parmaklıklar ardına tıkılmış, koyun istifi gibi yığılmış yüze yakın öğrenciye bağırıp küfreden komiseri görüyor. Erhan Bener çok üzülüyor, o da komisere bağırıp çağırmaya başlıyor, kendisini de içeri tıkmalarını istiyor. Çocukları kurtardıktan sonra olayın etkisinden çıkamıyor ve üç ay gibi kısa bir sürede Böcek'i yazıp bitiriyor. Müthiş bir roman olduğunu sıkıştırayım, yerleşik fikirleriyle doğruluk arasında sıkışıp kalan bir komiserin çıkmazını pek güzel anlatır.

Orhan Duru'nun bilimkurgu yazınında kadın erkek ayrımını doğru bulmadığını söylemesiyle bitireyim, isim babası olduğu "bilimkurgu" sözcüğüne dair söyledikleri de dikkate değer.

Anılara Yolculuk

Kemal Sülker'in anı kitabı belki de bu dört kitabın arasında en ilgi çeken eser. Sülker 1938'de çalışmaya başladığı Tan'dan önce doğup büyüdüğü Antakya'da gazetecilik yaparken Halep'te yaşayan, yazıları Antakya'nın yerel gazetelerinde yayımlanan ve Sülker'in babasının otellerinde kalan Refik Halid Karay'la tanışıyor, sonraları birlikte Tan'da çalışıyorlar, Karay'ın "istenmeyen adamlığı" kaldırıldıktan sonra. Sait Faik, Orhan Kemal, İlhan Berk gibi sanatçılara dair anılardan çok Karay'ın yer aldığı anılar samimi itiraflar içerdiği için önemli.

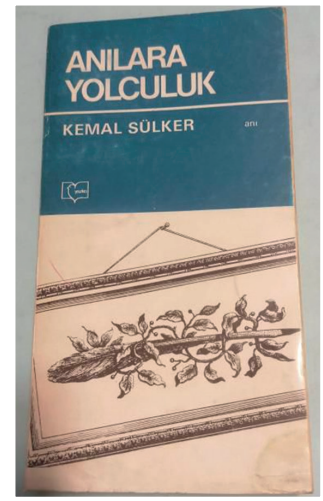

Karay, Lübnan ve Suriye'ye yerleşen diğer 150'likler gibi Türkiye aleyhinde yazmaya devam etmediği için Halep'teki Türkiye Başkonsolosluğu'nun 29 Ekim resmi kabullerine davet edilir, İstanbul'dan uzak kaldığı için yeni yazarları takip edemediğine üzülürmüş. Bir gün Sülker'e, "Hikâyecilikte bizi aşanlar çıkmıştır herhalde," diyerek ricada bulunmuş, edebiyatta öne çıkanların kitaplarını istemiş. Sülker ertesi gün Sabahattin Ali'nin Değirmen ve Kağnı'sını götürmüş. Karay'a göre bu iki kitaptaki hikâyeler "hakikaten değerli, orijinal, sıhhatli" şeylermiş. Sohbetlerde sürgün edilmesine de değinirmiş Karay: "Hatay'da kazanılmakta olan zafer, millî mücadelenin kazandığı zaferin devamıdır. Politikada aldanmanın ve aldandığında inanmış kalmanın cezası ağırdır. Biz bunu çektik." 1938'de çıkan genel afla birlikte hemen İstanbul'a gelen Karay'la Sülker'in yolları onca yıldan ve yoldan sonra tekrar kesişmiş, o günleri mutlulukla anıyor Sülker.

Halikarnas Balıkçısı'nın *Tan*'da çalıştığı dönemlerde yaşadığı apartmanda düzenlenen geceler pek çok sanatçının katıldığı kültürel bir cennete dönüşürmüş. Safiye Ayla'yla Balıkçı'nın dostluğu o günlerde başlamış, birbirlerini pek sevmişler. Bodrum'da yaşadıkları hadiseye pek çok anı kitabında rastlamışımdır: Safiye Ayla ve Naci Sadullah davetli olarak Bodrum'a gelirler, Balıkçı'nın Bodrum'uyla tanışırlar. Safiye Ayla devlet kurumlarından birinin düzenlediği bir etkinlikte sahneye çıkacaktır. Üçü mekâna giderler, otururlar, yanlarına gelen bir subay "devlet düşmanlarının" orada bulunmasından rahatsız olunduğunu söyler. Safiye Ayla sinirlenir, mekânı terk ederler, doğruca Balıkçı'nın bahçesine. Sandalyeler yerleştirilir, masalar kurulur, Safiye Ayla bir masanın üzerinde şarkılarını söylemeye başlar. Kıyıya yanaşan pek çok kayık, bahçeden taşan kalabalık, neredeyse bütün Bodrum oradadır o an. Safiye Ayla halkın teveccühünü ilk kez orada hissettiğini söylemiştir sonradan.

1940'ların sanatçılarını ve basın dünyasını anlatıyor Kemal Sülker, anıları çok kıymetli.

Bir Kadın Sevdim Ayakları Çocuk

Barış YILDIRIM

Dünya kıpkırmızı bir salıncaktı
O denizde bir ada, bana bir soluk
Bir kadın sevdim ayakları çocuk
Patikler ördüm battaniyeler sımsıcak

O benim ev sahibem ben ona konuk
Çamaşır astık beraber, ıslandık
Merak ettik ne işe yarar bir sendika
Merak ettik ne işe yarar bir sanduka
Anıları katlayıp koymaktan başka
Oysa şimdiydi hayat naftalinden uzak
Baharatlar ektik yemeklere
Rastgele açıp okuduk: Şeyh Galip

Bir kadın sevdim ayakları çocuk
Kuş günü örtündüm kış günü bozuk
Anlam avladık yurdumuz cihan
Başkasını sevdim kızmadı
Döndüm ona ben de evimmiş gibi

O beni sevdi ben ona yokluk
Bir gece ansızın soyunduk
Aynalar aynalar da soyundu
Bakakaldık karşıya, karşısı yoktu

Zihnim alabora kalbimde çokluk
Elimde kabristan çiçekleri
Bir soba gürüldüyor arka odada
Babaannem ölmemiş, hâlâ hayatta

Isıttı beni nefesi, ellerim soğuk
Kesti tırnaklarımı konuştum
Affetti beni kırıldı çember

Çırılçıplaktım ben çırılçıplaktı o
Durmak nedir bilmedik, yorulduk
Neye yarar ki ölümün kamçıladığı hayat
Arzın merkezinde macera

Çay içtik, trene bindik, uçaktan korktuk
Çoğaldık, ne yapalım bulanmıştık aşkla
Bir çocuk karaşın sayılmaz pek

Gözyaşlarımı sildi beni öptü
Hiç durmadan yürüdük
Gittiğimiz yol bizi incitti
Bir kadın sevdim ayakları çocuk
Koynu sitare bahçesi bahçede bir gülden şelale

"Yaşadığımız dünya artık şiirin dünyası olmaktan çıktı. İnsanlar tüketip atıyor, edebiyat alanında da böyle bir şey oldu sanki."

Ataol BEHRAMOĞLU

Kapak ve dosya fotoğrafları: Kadir İNCESU

ATAOL BEHRAMOĞLU İLE SÖYLEŞİ

Ayşegül TÖZEREN

Ayşegül Tözeren: **Babanızın ziraat müdürü olduğunu ve görevi nedeniyle çocukluğunuzun ve ilk gençliğinizin çeşitli yörelerde geçtiğini öğreniyoruz. Acaba doğa sevgisi (doğa sevgisi de demeyeyim, doğa tutkunluğu) o günlerden mi kalma? Şiirlerinizde bu duygunun yansımalarının olduğunu düşünüyor musunuz?**

Ben toplu şiirlerinizde 1960'da kaleme aldığınız *Bahar* **şiirinde bunların izini görüyorum.** *Şu güzelim bulut gözlü buzağı* **diye başlıyorsunuz ki buzağıya (bir buzağı için) bu kadar (böylesine) sevgi dolu şiir yazan bir şairi ben daha önce görmedim doğrusu. (Bir başka şair anımsamıyorum.)**

Ataol Behramoğlu: Sevgili Ayşegül şöyle söyleyeyim: Babam yüksek ziraat mühendisi, ziraat müdürü olarak Kars'ta başladı görevine, ben altı aylıkken, (Çatalca'da doğmuşum babam yedek subayken) altı aylıkken Kars'a göçmüşüz, babamın ilk görev yerine. On yaşına kadar orada yaşadık ailecek, ben ve üç küçük kardeşim (dört kardeşiz biz). Babamla köylere giderdik ama bu daha sonra Çankırı'da 1950'den sonraki süreçlerdedir. Ama Kars yıllarında yani on yaşıma kadar olan süreçte daha çok Iğdır'a giderdik; babamın doğum yeri olan Iğdır'a, orada akrabalarımız vardı. Yol boyunca kırlarda renk renk çiçek öbekleri şu anda da gözlerimin önündedir... Gelincik tarlaları, kırmızılar, sarılar, morlar, bütün bu renkler benim hayatımda etkili olmuştur. Gözlerimi kapadığımda büyük bir kır görürüm, engin bir kır ve engin bir gökyüzü aynı zamanda. Bu tabii Kars ve çevresiyle ilgili. Kars beni kent olarak özellikleriyle de etkilemiştir. Büyük caddeler, büyük taş binalar ve gökyüzü, yağmurlar, yağmur sonrasının gökyüzleri…

Sanki benim şiirlerimde doğa, tek tek çiçek ya da ağaç adlarını sayarak, doğa olaylarını sayarak değil de (parantez açıyorum: kardeşim Nihat'ın şiirlerinde bu doğa ilgisi ve sevgisi daha belirgindir, bendeki daha çok bir duygudur.) bir görüntü ya da bir isim olmaktan çok bir duygu

olarak vardır şiirlerimde doğa. Bunların ne olduğunu şimdi tek tek sayamam ama sözünü ettiğin *bulut gözlü buzağıyı duy böyle koşturan sevinci*, ya da *toprak ananın kalbi* gibi sözler ama onlardan da daha çok şiirlerimin sanki yapısıyla ilgili bir doğa sevgisi vardır, gökyüzünün sonsuz genişliği gibi bir şey, bir enginlik duygusu…

A.T: Aslında sizde yaşanılan ya da görülen ya da izlenimler, hep bir duygu olarak ortaya çıkmış…

A.B: İstersen şöyle sürdüreyim: Daha çok son yıllarda, 90'lardan sonraki süreçlerde belki, Büyük Ada'da yazdığım şiirlerde doğa daha belirgindir. Örneğin *Sağanak*. Büyük Ada'da yazdığım şiirlerde *Erken sabahta ya da bir yaz öğlesinde* diye başlayan bir şiir var örneğin, soneler… Sonelerde doğa daha belirgindir sanki. Doğa hep ilgi alanımda olmuştur fakat hep şu eksikliği duymuşumdur: Doğayı daha yakından tanımıyor olmanın eksikliği. Bu bir eksiklik duygusudur bende kokular, renkler, isimler, doğaya ilişkin her şey… Doğayı keşke daha yakından tanısam ve yazsam diye düşünürüm hep.

Sait Faik'in bir sözü var (tabii öykü yazanlar için var bu), "balıkların adını bilmeden öykü yazamazsın" diye… Coğrafyadan coğrafyaya göre değişebilir bu, Diyarbakırlı veya Urfalı bir kişi de taşların adını bilmeden yazamaz belki. Yani yaşadığın coğrafyayı iyi bilmek gerek…

A.B: Yeni şiir kitabım *Köprüler*'de de bir bakıma doğa vardır, yani köprü ve çevresi… Köprünün altından akan ırmağın oraya gelinceye kadar geçtiği yerler, çevresindeki doğa… Kendimi o ırmağın, nehrin yerine koyarak oralardan geçmek, düşünmek, yazmak, araştırmak beni heyecanlandırıyor doğrusu.

A.T: **Zaten düzyazı metinde de şiirde de o coğrafyada yaşayıp bir Norveçli gibi yazıldığı zaman yabancılaşmış olunuyor… Doğayı tanımak bu yabancılaşmayı da önlüyor olabilir…**

A.B: Çok güzel bir tanım bu.

A.T: **Öyle yazanlar da var biliyorsunuz.**

A.B: Bu şuna benzer, Norveç'te yaşayıp da Türkiye'yi yazmak gibi… Böyle deyince aklıma İsveçli şair Pär Lagerkvist'in dizeleri geldi: *"sakin ol çocuğum aradığın burada yoktur / gördüğün şunlardır sadece: orman, sis ve rayların uzanışı / bir de çam ağaçlarını örten kar"* Çok yıllar önce bir dünya şiiri antolojisinde okuduğumdan aklımda kalan, beni her anımsayışımda ürperten dizeler… Soğuk bir Kuzey betimi; çok etkileyici. Çünkü kendi coğrafyasını yazıyor şair. Biz tabii başka bir coğrafyanın çocuklarıyız, Akdeniz'de, bir yanıyla da Ortadoğu'ya yakın bir coğrafyada yaşıyoruz. Çok çeşitli güzellikler, farklılıklar barındıran bir coğrafyadır bu ve bu çeşitlilik hem şiir hem de başka türlü edebiyat ürünleri için büyük olanaklardır diye düşünüyorum.

A.T: **Evet, doğru… Sizde yaşadıklarınızın bir duygu olarak kalışı bir sonraki sorumla da bağlantılı. Bana çok kaotik geldi; Ankara Hukuk Fakültesi'ne devam etmişsiniz, bu sı-**

rada Dil Tarih Coğrafya'daki felsefe bölümü derslerini izleyip Rus Dili ve Edebiyatını bitirmişsiniz. Bir de *Sonbahar Ezgisi*'ni yazmışsınız. Felsefe bir duygu olarak nasıl yerleşti şiirinize?

A.B: Bence yazarak da düşünerek de yapmamız gereken şey yaşamın anlamını araştırmaktır. Bunu tabii herkes yapmak zorunda değil ama ben bunu hep yaptım. Erken çocukluğumdan başlayarak diyebilirim. Varoluşu duyumsamak benim için hep önem taşımıştır ve bu felsefenin ilk görüntüleri, ilk izleridir. Zamanı durdurmak gibi bir duygu. Belki pek çok kişide vardır. Bir an için kendimi sabitlersem, zamanı durduracakmışım gibi. Zamanla hep sorunum olmuştur, bugün de var. 1960'lı yılların başlarından başlayarak şu güne kadar günce tutmamın bir nedeni de bu olmalı: Zamanı saptamak, zamanı ele geçirmek, benden bağımsız olarak geçmesine izin vermemek… Bu bir felsefi yaklaşımdır diyebilirim. Felsefe okumayı severim, sabah okumalarında genellikle felsefi metinler okumayı seçerim, zihnimin güne açılmasını sağlamak amacıyla biraz da… Şiirde felsefe, az önce söylediğim gibi, dolaysız bir şey olarak değil, şiirdeki doğa gibi bir duygu olarak sezilmelidir… Şiiri yapan şeyler, biliyoruz, ses örgüsü ve metaforlardır aynı zamanda. Şiirdeki felsefe metaforik bir şeydir. Daha çok yapısal bir şey, hayatın anlamını ortaya koymak, hayatın bir karşılığını koymak gibi… Şiiri okuyan kişi o hayatı hissetsin, dokunsun ona gibi bir duygu… Şiirde felsefe bence böyle bir şeydir. Yani kavramsal değil, ya da sadece kavramsal değil, daha çok duyumsal, sezimsel, dokunumsal bir şey… Senin de belirttiğin gibi ben üniversite öğrenciliğimde ve daha önce lise yıllarımda da felsefeye ilgi duydum ama olanaklarımız pek yoktu. Hem bir anekdot hem de traji- komik bir şey olarak söyleyeyim: Çankırı'da lise öğrencisiydim ve Milli Eğitim Müdürü felsefe derslerimize giriyordu, nereden duymuşsam o zamanlar "Kanunların Ruhu" diye bir şey duymuşum, bir gün hocaya yolda rastladığımda "Hocam kanunların ruhunu nereden bulabiliriz?" diye sorduğumda adeta hakaret edercesine, burnundan soluyarak kovdu beni yanından. Bunu hiçbir zaman unutmam nedense…

Üniversite yıllarımda Millî Eğitim Bakanlığı klasiklerinden kitaplar okurdum. Descartes mesela hep aklımdadır, *Bir Gün Mutlaka* adlı şiirimde "Ne yapsam… ne yapsam… Dekart okuyorum sonradan…" diye bir dize vardır. Daha disiplinli daha doğru bir felsefe eğitimi almak isteğini içimde hep duydum. Hukuk beni sarmadı. Zaten birinci sınıfta, hiç zayıf notum olmadan not ortalamasını tutturamadığım için devam etme şansım da kalmamıştı. İlgimi çeken dersler de vardı ama ilgimi hiç çekmeyenler çoğunluktaydı. Örneğin Medeni Hukuk gibi. "Medeni Hukuk'u usulca kapattım" çünkü beni ilgilendirmeyen ayrıntılardı. Hukuk çok önemli bir sosyal bilimler disiplinidir kuşkusuz fakat beni felsefe ve edebiyat ilgilendiriyordu. Felsefe bölümünde (Ankara DTCF'de) ne yazık ki iki akım vardı o dönemde: biri ahlak felsefesi gibi sağ yaklaşımlı hocaların yönetiminde, öteki ise rahmetli Nusret Hızır hocamızın yönetimindeki modern mantık, yani matematik gibi bir şey. Benim aradığım ise ne biri ne ötekiydi. Varoluşu araştıran bir felsefeydi. Bunu sonraki yıllarda kendi olanaklarımla edindiğim, bulduğum kitaplarla karşıladım… O yıllarda ise yaşayan bir yabancı dilde bu kaynaklara ulaşmak başlıca isteğimdi… İngilizce biraz biliyorduk liseden ama İngiliz filolojisine falan giremezdik o bilgimizle. İyi ki de öyle olmuş, çünkü sonraki yıllarda İngilizceyi zaten geliştirdim. Güncelerime hep yazardım (hâlâ da yazarım!) şunu şunu öğreneceğim, şunu şunu yapacağım diye… Örneğin Fransızca öğrenmek de vardı onların içinde ve kısmet oldu, sıfırdan başlayarak öğrendim de zamanla… Sıfırdan başladığım Rusça önümde gerçekten çok büyük bir ufuk açtı. Bugün de felsefe metinleri okuyorum Rusçada, tabii Türkçe ve öteki dillerde de. Örneğin şu an masama göz atıyorum, elimin altındaki kitaplar arasında Nikolay Berdyaev'in *İnsanın Yazgısı* da var. Büyük bir Rus filozofudur. İyi bir Türkçe çeviri okumakta olduğum. Tartışarak okuyorum tabii Berdyaev'i. Felsefe faslını istersen kapatalım ama şunu söylemeden de geçmeyeyim: Marksizme kadar felsefecilerin sanki başlıca konusu, Tanrı'nın olduğunu kanıtlamaya çalışmak… Kant da öyle Hegel de öyle, en sofistike filozofların bile sonuç olarak gelip dayandıkları yer Tanrı vardırı kanıtlamaya çalışmak… İyi, varsa vardır da benim derdim o değil. Berdyaev de önemli bir filozoftur ama durmadan o da bunu kanıtlamaya çalışıyor. Benim felsefe anlayışım bunun üstünde bir yerde. Varoluşun anlamını (varsa böyle bir anlam) düşünmeye, bulmaya ve becerebildiğimce yazmaya çalışıyorum diyebilirim.

A.T: **Sizin şiirinizde felsefe var tabii ama felsefenin teyel noktaları görünmüyor, bu da güzel bir şey, içine yedirilmiş olması. Bence iyi şairler de iyi yazarlar da unuttuklarını yazarlar.**

A.B: Bu dediğin çok doğru. Felsefe felsefecilerin işi, şiirle felsefe yapıl-

maz. Onu felsefeci yapar. Felsefecinin de edebiyat yapması bana göre iyi bir şey değil. Herhangi bir şeyin pek fazla göklere çıkarılmasını biraz yadırgarım. Hem şair hem filozof olunmaz. Ya şair olunur ya filozof. Şair filozof ya da filozof şair olmaya gerek yok. Nietzsche böyle biri. Şiirle felsefe arasında gidip geliyor ve bu beni çok ilgilendirmiyor. Yer yer, kuşkusuz, çok parıltılı sözleri, özdeyişleri var ancak felsefe beni edebiyat olarak değil felsefe olarak ilgilendiriyor açıkçası.

A.T: **Biraz daha yaşadığımız dünyaya gelirsek, siz aynı zamanda öğretim üyesisiniz, profesörsünüz. Ancak biz son zamanlarda şunu da görüyoruz: Akademisyenler, akademik unvanlarını akademi dışı alanlarda da çok rahat kullanıyorlar. Mesela televizyonda akademik alanının dışında bir konuşma yapıyor ama yine de Prof. Dr. unvanını yazıyor. Sizin özellikle yazmadığınızı görüyorum, bu etik bir duruş anladığım kadarıyla, öyle değil mi?**

A.B: Belki böyle de denebilir ama kullanan arkadaşlara da ayıp olmasın. Ben üniversite öğrenciliğimde hukuktakinin tersine Rus Dili ve Edebiyatı bölümünde iyi bir öğrenciydim. Yine o yılların güncelerimde yurt dışına gönderilme sınavından çokça söz ediyorum. Ben son sınıftayken yurt dışına öğrenci gönderme kararı gibi yeni bir şey çıktı, yani o döneme ait bir şey. Tabii göndermediler beni. Başarılı bir sınav verdiğimi biliyordum ama göndermediler. Akademik kariyer yapma düşüncem hep vardı. 1966-67 falandı üniversiteyi bitirişim. Son sınıftaydım ilk çevirimi yaptığımda, Çehov'un İvanov adlı oyunu ve Lermontov'un bazı şiirleri gibi. 70'e kadar çeviriler yaptım, epeyce çevirdim. Puşkin'in tüm öykü ve romanları, Lermontov'un şiirleri, Çehov'un öteki oyunları ve Gorki'nin öyküleri bunların başında gelir. Kendi olanaklarımla (kendi olanaklarım derken, yani üç beş kuruşla) yurt dışına çıktım. Dört yıl yurt dışında kaldım. Çeşitli ülkelerde garsonluk yaptım, gece bekçiliği yaptım. Sonra Rusya'dan bir burs geldi, daha doğrusu önce bir davet geldi bir çevirmenler kurultayına (Nazım Hikmet'in ölüm ya da doğum yıl dönümü de olabilir bu). Sovyet Yazarlar Birliğinin aracılığıyla burs talebinde bulundum ve o bursla bir master yaptım Moskova Üniversitesi'nde (onların deyimiyle "asistan" kimliğiyle). Bir yüksek lisanstı bu tabii. Sonrasında 1984'te yurt dışına bu kez zorunlu, yani kaçak olarak sahte pasaportla (8 yıllık mahkûmiyet sonrasında mecburen) çıktığımda Fransa'da Sorbonne Üniversitesi'nde bu kez bir yüksek lisans yaptım, "Derinleştirilmiş Etütler Diploması" gibi bir şey, karşılaştırmalı edebiyat üzerine. Sonra Türkiye'ye döndüm ama yine bir umudum yoktu. Bize hiçbir zaman kapılarını açmamıştır sayın devletimiz, açmaz da, böyle olduğu sürece açmayacaktır da ama tesadüfen kulağıma "Rus Filolojisi okutman arıyor" diye bir bilgi çarptı, deneyeyim dedim, denedim, kabul edildim. Bir kere o olanağı yakaladıktan sonra da sürdürdüm ve doktoramı verdim Puşkin üzerine, doktora hocam sevgili Tahsin Yücel'di. Bir yazar ve akademisyen. Ama Tahsin Yücel'i "Prof. Tahsin Yücel" olarak gördüğümüzü anımsamıyorum. Çok değerli bir Fransızca profesörüdür. Sonra işte doçent oldum. Profesörlüğümü, kadro sorununu öne sürerek geciktirdi o dönemin üniversite yönetimi. Tam o sırada özel bir üniversiteden, Beykent Üniversitesi'nden teklif geldi "gelin profesörlüğünüzü buradan alın" diye. Çünkü emekliliğim de gelip çatmıştı. Böylece özel üniversitede ders vermeye başladım ve yine YÖK'ün onayından geçen profesör kimliğini alarak profesör oldum. Bütün mesela şurada: Ben sadece akademisyen değilim, benim için akademisyen kimliğim, Rus Dili ve Edebiyatı hocası olarak o alanda yaptıklarım ve yapmakta olduklarım tabii ki çok önemli ama öncelikle toplum beni şair olarak tanır. Ben de kendimi tanımlasam en başta şair olarak tanımlarım. Dolayısıyla "Prof. Dr. Behramoğlu" diye bir şeyleri imzalamaya gerek duymam. Fakat akademik konulu bir toplantı vs. olduğu zaman bu titri kullanırım doğal olarak, bundan da mutluluk duyarım.

A.T: **Günümüzdeki şairlerin de merak ettiği sorular kısmına geçiyoruz. 60'lar dönemine, *Halkın Dostları* konusuna girelim isterseniz. 60'lı yıllara damgasını vuran şiir *Bir Gün Mutlaka* idi, dergi de *Halkın Dostları*'ydı. Aslında bugünlerden o günlere baktırmak istiyorum size. Şöyle spekülatif bir soru sorayım: İkinci Yeni'ye bakışınız o dönemdekiyle aynı mı?**

A.B: Hemen hemen aynı. Şöyle söyleyeyim, o dönemde de İkinci Yeni'yi eleştirirken, tabii bu karşı çıkışlarda aşırılıklar hep vardır. Örneğin Rusya'da 1900'lü yılların başında fütüristlerin çıkışından önceki bütün dönemlerin şairlerini bir geminin güvertesinden denize atmak gibi bir söz vardır. Puşkin de bu atılacakların içinde, hatta başındadır. İster istemez bizde de gerici sanata hücum gibi sert sözler hep oldu. Ama hem kişisel ilişkilerimizde hem duygusal ilişkilerimizde benim de yakın arkadaşlardan

İsmet'in de, Turgut Uyar'la, İsmet'in özellikle Edip Cansever'le, benim özellikle Turgut Uyar'la hep yakın bir dostluğumuz olmuştur. İlhan Berk her zaman saygı duyduğum bir şair ağabey olmuştur; Cemal Süreya ile de yakınlıklarımız oldu; İkinci Yeni'den etkilenmiş Kemal Özer gibi Ülkü Tamer gibi daha genç şairler bizim yakın ağabeylerimizdi ve her zaman çok güzel, iyi ilişkilerimiz olmuştur.

Bizi eleştiriyorlar İkinci Yeni'ye sert biçimde karşı çıktık diye ama bütün mesele şuydu: İkinci Yeni dediğimiz akım kent olgusunun ve metaforun şiirde öne çıktığı bir şiir anlayışına yaslanır. Fakat sanki kendinden önce hiç böyle bir şiir yokmuş gibi bir havaya girdiler. Yer yer Dağlarca'yı önemsediler, Cemal Süreya öncülük etti buna. Ama Orhan Veli sanki hiç yokmuş ya da olsa da olur olmasa da olur gibi bir havaya girildi… Hece şiirinin çok güzel, beni bazı şiirleriyle de olsa çok etkilemiş Kemalettin Kamu, Ömer Bedrettin Uşaklı, Necip Fazıl gibi şairleri, sanki bunlar olsa da olur olmasa da, "şiir bizimle başladı" gibi bir hava egemen oldu şiir ortamında. Onların (ve öykünmeci çömezlerin) her yazdıkları ise gerçek şiir sayıldı. Özellikle de öykünmecilerin elinde artık bir oyuna dönüştü bu iş. Birbiriyle ilgisiz üç sözcüğü yan yana getirirsem bir imaj yakalarım bu da şiir olur gibi bir aldatmaca… Ben bazen çalışmak, bazen de alay olsun diye yapardım böyle bir şeyler… Nitekim, Turgut Uyar Dost Dergisi'nin şiir sayfasını yönetiyordu A. Turgut adıyla. Ona bir mektup yazdım, dedim ki "Şu şiiri uydurdum." O dönemin ölçülerine göre "kral"lı, "gece"li, sözcükleri birbirine karıştırdığım bir şiirdi… Fena da olmamıştı aslında ama uydurmaydı… Dedim ki "Şimdi siz uydurma olduğunu söylemesem bu şiiri basardınız fakat şu sırada yazdığım *Kedi, Bir Ermeni General* gibi şiirlerimi koymayacaksınız büyük olasılıkla." Bir sayfa dolusu çok güzel bir yanıt geldi bana dergiden A.Turgut imzası ile. Yanıtın özeti şöyleydi anımsadığımca: "Şiirleriniz konulacak elbette ama unutmayın ki uydurduğumuz şeylerde bile kendimizden bir şeyler vardır." Bu sözü hiç unutmadım. Gerçekten de şiir çalışma defterlerimi, notlarımı karıştırırken, bazen otomatik yazı bazen birtakım oyunlar falan yaparak yazdığım şeylere sonradan baktığımda içlerinde gerçekten ışıltılı şiir parçaları gördüğüm olur ve onlardan şiire doğru giderim. Ama bütün mesele benim açımdan, 1960'larda yeni bir sürecin başlamış olmasıydı. Şiir çok çeşitli biçimlerde yazılır. Fakat İkinci Yeni'nin şiir tek biçimde, "ille de böyle yazılır" gibi bir iddiası vardı. Açıkça söylenmiyor olsa da egemen görüş ve duygu böyleydi. İkinci Yeni'ciler Attila İlhan'ı bile küçümsediler mesela, bunu birebir konuşmalarımdan biliyorum. Gerçi Attila İlhan da Orhan Veli'yi küçümsüyordu, o da ayrı konu… Ben bütünüyle bakarım Türk şiirine, bugün de öyle. O gün eleştirdiğim şeyleri bugün de eleştiriyorum ama kendimi metafor oluşturma konusunda biraz eksik bulmuşumdur hep. Bugün de bu konuda daha fazla kafa yormaya devam ediyorum diyebilirim. Rahmetli Muzaffer Erdost'un isim babası olduğu İkinci Yeni'de (yani Orhan Velilerden sonraki yenilik hareketinde) metafor ve kent yaşamı ağır basar. Bunlar önemlidir. Önemlidir fakat şunu da söylemek isterim: Şu anda mesela masamdaki şiir kitaplarının arasında Turgut Uyar'ın Büyük Saat'i de var. En çok sevdiğim şairlerden biridir, o dönemde ve genelde de. (Bazen bu kitabın yanı sıra Edip Cansever, Melih Cevdet Anday, bizden ya da yabancı ülkelerden şairler olur. Arada bir göz atmak için.) Şu sıralarda arada bir göz attığım Turgut Uyar'ın bazı şiirleri üst üste sıralanmış nesir cümleleriymiş gibi geliyor. Bugüne sanki çok fazla şey söylemiyor. İkinci Yeni şairlerinin bütünüyle de, bana kalırsa, kendi şiir anlayışlarına çok fazla değer verdikleri ve zaman zaman birbirinin tekrarı olan ve çok da etkili olmayan şeyleri sıraladıklarını düşünüyorum. Çok etkili olacak bir şiir arıyorum ve her dakika da karşıma öyle bir şiir çıkmıyor açıkçası.

A.T: **Çoğunlukla külliyatlarda on şiir, on öykü, bir roman bana yeterli gibi geliyor. Onlarda da vardır ama bu konuda söyledikleriniz çok önemliydi. Tekrar** ***Halkın Dostları*****'na dönmek isterim.** ***Halkın Dostları*****'nın çıktığı dönemde değişik bir sosyopolitik ortam vardı. Bu sosyopolitik ortam sizi ve bu derginin çıkışını nasıl etkiledi? Hâlâ** ***Halkın Dostları*****'nı konuşuyoruz ve yıl 2021… Siz edebiyat ve şiir tarihinde nasıl bu kadar ayrıştınız, ayrışmak için ne yaptınız? Ayrışma dediğim hâlâ hatırlanmak, hâlâ konuşulmak. O dönemde planlı mıydı bu, "şöyle yapalım da şiir tarihinde bir yerimiz olsun" diye bir plan yaptınız mı?**

A.B: Hiç ilgisi yok. Şöyle söyleyeyim, 1960'lı yıllarda genç olmak olağanüstü bir şanstır. Sadece Türkiye'de değil dünyada da öyleydi. 1968 yükselmesini düşünün. Siyasi anlamda bir parantez açmam gerekirse, bizim 1968'imiz 1960'lı yılların başlarının Turan Emeksizleriyle ilgilidir. Batı'dan alınmış, öykünülmüş bir şey değildir. Benim de içinde olduğum

1960 ortalarının kuşağı ise 1968'lerin ağabeyi; 60'ın küçük kardeşleridir. Turan Emeksizlerin birkaç yaş küçük kardeşleri, Denizlerin birkaç yaş büyük ağabeyleriyiz biz. Olağanüstü bir dönemdi. Bilimsel sosyalizmin, gerçeküstücülüğün, varoluşçuluğun başyapıtları Türkçeye çevriliyordu. Türkçede modern dünya edebiyatının, kültürünün, bilimsel sosyalizm sonrasında da felsefenin çevrildiği bir etkinlik yaşanıyordu. Bir aradan sonra, bugün de devam ediyor aslında büyük çeviri olayı. 1960'lı yıllarda bu yükselişi yaşadık biz. Orada gerçekten de bizim sevgili ağabeylerimiz "kontrpiye"de kaldılar; Turgut Uyar gibi, Cemal Süreya gibi çok değerli şairler. Çünkü birden uyum sağlayamadılar. 1950'lerin kapanık ortamında ortaya çıkan bir şiir anlayışıydı İkinci Yeni ve dar çevrelerde okunan, konuşulan bir şiirdi. Birdenbire alanlara çıkma imkânı oldu şiirin. Gençlik patlaması yaşanıyordu ülkede ve sözünü ettiğim şairler gerçekten boşluğa düşer gibi oldular ve o boşluğu biz doldurduk. Benim *Bir Gün Mutlaka,* İsmet Özel'in *Partizan*'ı o dönemin öncü ürünleridir. Her biri kendi özellikleri ve şairlerinin kişilik özelliklerini taşıyan şiirler olarak… *Halkın Dostları* aslında tamamen İsmet Özel'in isteğiyle oluştu, ben de ona destek oldum. Birlikte oluşturduk ama fikir İsmet'indir. *Halkın Dostları* adı da edebiyat dergisi adından daha çok siyasi bir anlam ifade eder gibi. 19. yüzyıl Rus Narodniklerin sloganıdır. *Dönüşüm* dergisi için de böyle olmuştu… *Dönüşüm* de 1960'ların ortalarında Siyasal Bilgiler'den arkadaşların tasarladığı bir şeydi. Derginin sahipliğini üstlenmemi istediler, kabul ettim. Fakat bir süre sonra gerçekten benim dergim haline geldi. Benim kimliğim, kişiliğim dergiye damgasını vurdu. Derginin Kızılay Bulvarı'nda dağıtılması, dönemin "ülkücü"leriye çatışmalar, gözaltılar vs. Buralardaki öncülüğüm bu sonucu doğurdu… *Halkın Dostları* da giderek öyle oldu açıkçası… Şöyle de bir parantez açayım, *Halkın Dostları* öncesinde de *Ant* dergisinde *Devrimci Genç Şairler Savaş Açıyor* adlı çıkışı-

mız vardı. Osman Arolat'ın bu dergi için İsmet Özel'le ve benimle yapmak istediği konuşmaya öteki iki şairi ben kattım açıkçası. Fakat bütün bu konularda bence, *Halkın Dostları*'ndan çok, benim (Yaşayan Bir Şiir vb.) ve İsmet Özel'in yazılarımızın toplandığı kitaplara bakmak gerekir. *Halkın Dostları* sonrasına, *Militan*'a gelelim. *Halkın Dostları*'nı maalesef İsmet'in dünya görüşünü değiştirmesiyle Nihat üstlendi, ben de yurt dışındaydım o sırada, sonra da sıkıyönetim kararıyla 18'inci sayısında kapatıldı. Yurt dışından dönüşümde Nihat'la *Militan*'ı çıkardık. *Militan* beni *Halkın Dostları*'ndan daha çok tarif eder. *Militan* da esasında daha çok bir siyasi hareket adına yakın durur. *Militan* benim daha çok yurt dışındaki deneyimlerim, özellikle Fransa'da Fransız Komünist Partisi çevresinde Avrupa soluyla yakın tanışmamın sonucunda ortaya çıkan bir sentez dergidir. O dergide bende hep var olan 1940 toplumcu şairlerini kucaklama duygusu ve giderek Atilla Jozsef, Jose Marti gibi şairlere duyduğum sevgi kendini gösterir. Bugün bence *Halkın Dostları*'ndan daha çok *Militan* üzerinde konuşmak daha doğru ve beni daha tanımlayıcı olur diye düşünüyorum.

A.T: **İsmet Özel'le sizin ilişkiniz çok konuşuldu, oralara girmek istemiyorum ama daha genel bir soru sormak istiyorum. Çünkü dergiye girenler var çıkanlar var, katılanlar size nasıl bir yenilik kattı ayrılanlar ise sizi nasıl eskitti veya neler eskidi de onlar ayrıldı?**

A.B: *Halkın Dostları* İsmet'in ve benim dergimiz olarak yayına başladı, söylediğim gibi. Sonradan Ayhan Gerçeker, Murat Belge, Eser Gürson vb. katıldılar bir iki yazıyla. Nihat'ın yazıları ve şiirleri yayımlandı ilk sayılarda da... Murat Belge'nin, derginin ikinci aşamasında, ben yurt dışındayken *Halkın Dostları*'nda yayımlanan "Marksizm hümanizm değildir" yazısıyla zaten dünya görüşlerindeki derin yarılmalar iyice belirginleşmiştir. Marksizm hümanizm değildir ama hümanizmi de içerir. Hümanizme indirgenemez ama hümanizmi içerir yani bu kadar basit. Murat sonradan *Birikim* dergisinde sürdürdü kendi iddialarını. *Halkın Dostları* çok yaşayan bir dergi olamadı ne yazık ki... Mesela Haluk Şahin'in "Yeni Bir Kör" diye çok güzel bir hikâyesi yayımlanmıştı. O sonraki zamanlarda iyi romanlar yazdı, yazıyor... İlk çıkışını *Halkın Dostları*'nda yapmış bir yazardır Haluk Şahin.

A.T: **Tekrar günümüze gelirsek, günümüz şiirini sadece Türkçeden takip etmiyorsunuz ki bu büyük bir avantaj bence. Siz aynı zamanda Rusçadan takip ediyorsunuz (mesela ben hep merak ederim çağdaş Rus şiiri ne durumda çünkü öncesi çok güçlü bir şiirdir), Fransızcadan, İngilizceden takip ediyorsunuz. Günümüz şiirine birden fazla dilden baktığınızda nasıl görüyorsunuz? Türkçeyi de dâhil edebiliriz ama Türkçeye nasıl baktığınızı değil, Rusça ve Fransızca şiire ama özellikle Rusça çağdaş şiirine nasıl baktığınızı ve ileride bize çağdaş şiirden çeviriler yapmak isteyip istemediğinizi sormak istiyorum.**

A.B: Şu anda dünyada beni heyecanlandıran bir şair yok. Yani okuduklarım içinde iyi şairler var, uluslararası toplantılarda karşılaştığım şairler var. İyi şairler var ama ne bileyim, İspanya'dan, Güney Amerika'dan, Çin'den, Yunanistan'dan şuradan buradan çeşitli yerlerden gelen şairler var, onları dinliyoruz, okuyoruz; antolojilerde yayımlanıyor şiirler ama beni heyecanlandıran bir şair yok. Ya bilinen şeyler biraz tekrar ediliyor ya da biçim oyunları yapılıyor. Sahnede cam yiyen şair bile gördüm yıllar önce, yoksulluğu anlatırken kadehi kırdı sonra camı yedi gibi. Yani abartılı şeyler. 1900'lerin ortalarına kadar olan dönemin büyük şairleri sanki artık yok. O şairlerin devam eden izleri var belki kimi şairlerde, kendimi nereye koyarım o konuya girmem şimdi. Bak mesela Jidi Majia, Türkçeye çevirdiğim Çinli bir şair. Majia gerçekten doğayı, toprağı, hayatı iyi anlatan bir şair. Böyle ender şairler mutlaka var. Ben günümüzün büyük bir şairi olarak Jidi Majia'yı tanıdım. Onun dışında Nobel alan falan şairlerden de okudum, şiirlerinden bana gelen bir büyük esin, bir büyük ışıltı olmadı nedense. Bu tabii şununla da ilgili diye düşünürüm: Yaşadığımız dünya artık şiirin dünyası olmaktan çıktı. İnsanlar tüketip atıyor, edebiyat alanında da böyle bir şey oldu sanki. Ya çok sofistike bir şey oldu şiir ve edebiyat ya da günlük kullanıma dönük bir şeye dönüştü. Günümüzde şiir yaşamdan biraz çekilmiş gibi. Ama ben şöyle düşünürüm, deneyimlerinden de biliyorum, belki biraz kendimi övmek gibi olacak ama uluslararası toplantılarda da Türkiye'deki dinletilerimde de bir süre sonra insanların bir sessizliğe büründüklerini ve farklı bir şey dinliyor olduklarını hissederek ondan etkilendiklerini izliyorum. İnsana doğrudan bir sesleniş. Birdenbire bir şair çıkıp "Bebeklerin ulusu yok" diye bir laf ediyorsa bunun üzerinde biraz düşünmek gerekiyor. Ya da "Aşk iki kişiliktir" gibi ya da "Yaşadıklarımdan öğrendiğim bir şey var" işte "Ben ölürsem akşamüstü ölürüm" vb.

Ardından gelen metaforlar ve yaşam üstüne sözler insanları Türkiye'de de, iyi çeviriler yoluyla dünyada da etkiliyor. Ama ben genelde bir eksiklik görüyorum. Tabii ki iyi şairler var gerçekten. Özellikle de İspanyol dilinde. Sanıyorum Güney Amerika şiirinde İspanyolcanın daha canlı bir şiir damarı devam ediyor bir şekilde ama dünya şiirinde bir durgunluk var gibi. Rus şiiri ise tamamen işi oyuna dökmüş gibi görünüyor. 21. yy. şiiri, roman ve hikâyede de öyle; daha çok bir satışa yönelik ya da oyuna yönelik gibi bir görüntü veriyor. Çok iyi izleyebildiğimi de söyleyemem ama hissim şudur: Günümüz Rusya'sının adı çok anılan, çok beğenilen şairlerini beğeneceğime ilişkin bir duygu ve beklentim yok. Çünkü motivasyonlarını biliyorum. Daha çok kelimelerle oynamak gibi biraz da uçuk kaçık bir şeyler peşindeler gibi geliyor bana.

A.T: **Evet, farklı dillerden konuştuk. Sizin şiiriniz de birçok dile çevrildi. "Keşke şiirim şu dile çevrilseydi" dediğiniz, çevrilmemiş bir dil var mı?**

A.B: Şiirlerimin kitap olarak yayımlanan ilk çevirileri Macarca ve Yunancadır. Yine kitap olarak İngilizceye, Almancaya, İtalyancaya, Gürcüceden Arnavutçaya pek çok dilde yayımlandılar. Fransızcada biraz geç, yakın zamanda yayımlandı. 1980'li yıllarda Fransa'da kendim dergi çıkardım. İstesem kitaplarımı da yayımlardım. Bu önemli bir yayınevince yapılsın diye bekledim. Korona nedeniyle geciken Çincede büyük olasılıkla bu yıl, Portekizcede önümüzdeki yıl yayımlanacak. Diyebilirim ki bir tek Rusçada kitabım yok! 1960'lı yıllardan beri bazı şair arkadaşlar, mesela Olcas Süleymenov gibi önemli bir şair, denedi şiirlerimden çeviriler yapmayı... Bir ülke dışı buluşmada tanıştığımız, Yevtuşenko kuşağının önemli bir şairi olan Aleksandr Kuşner ciddi olarak denedi bunu. Fakat devam etmesini istemedim. Güzel şiirlerdi fakat benim şiirlerim değillermiş gibi geldi bana… Fazlaca adapte edilmişlerdi. İstemedim öyle devam edilmesini. Dolayısıyla Rusçada çıkmadı bir şiir kitabım... Dergiler ve antolojilerde ise Kazakçadan Letoncaya, Japoncadan İskandinav dillerine, dünyanın diyebilirim ki bütün dillerinde şiirlerim var.

A.T: **Şiirleriniz bir de şarkılaştı. Ama tabii şiir başka bir şey, şarkı sözü başka bir şey. Adapte edildi büyük ihtimalle şarkılara. Hiç, bir gün şarkı sözü yazacağım diye masaya oturduğunuz oldu mu?**

A.B: Anımsadığımca olmadı. Buna karşılık, kendim bazı şiirlerimi şarkı gibi söylerim zaman zaman. Ezgi gibi dilimin ucuna geldikleri olur. Ben şarkı sözü yazmadım, şiirlerim de şarkı sözü olarak hiçbir zaman uyarlanmadı. Prozodi bakımından bir iki sözcük yer değiştirmiş olabilir, o kadar. Onun dışında bir değişikliğe izin vermem zaten. Şiirlerimle oynanmasına izin vermem. Olur ya da olmaz, şarkı yapılır ya da yapılmaz. Ama zaten izin istiyorlar artık, bir ara öyle bir şey yoktu. Dinliyorum ve diyorum ki yani kusura bakmayın, olmamış. Hakikaten iyi besteler var şiirlerimden yapılan. Edip Akbayram'ın yorumladığı (Mustafa Uysal bestesi) "Ben Ölürsem…", Tuna Kiremitçi'nin bir ilk gençlik ürünü olan "Bu Aşk Burada Biter", Vedat Sakman'dan "Paris'ti", Haluk Çetin'in, Livaneli'nin, Timur Selçuk'un, Erhan Doğan'ın, Ekrem Ataer'in, Hüsnü Arkan'ın, Arif Kemal'in ve Ahmet Kaya'nın bence çok başarılı besteleri aklıma bir çırpıda gelenler… Yıldız Tilbe'nin Rus şairi Şçipaçev'den çevirdiğim başarılı bestesi "Değerini Bilmek Gerekir Aşkın"ı da bunlar arasında saymalıyım…Aklıma bir çırpıda gelmeyen müzisyen arkadaşlar bağışlasın beni.

A.T: **Biraz da yazar örgütlenmesine girmek istiyorum. 1978'de Sofya'da Dünya Yazarları Birinci Kurultayı'na Aziz Nesin, Yaşar Kemal ve Burhan Arpad'la birlikte Türkiye Temsilcisi olarak katıldınız. 79'da Türkiye Yazarlar Sendikası Genel Sekreteri, 95 yılında ise TYS Başkanı oldunuz. Yazar örgütlenmesine ilişkin görüşleriniz nelerdir?**

A.B: Türkiye toplumunun iki büyük eksikliği var: Biri eğitim biri de örgütlenme. Herkesin öncelikle doğru bir eğitim alması gerekir. Muhalefetteki sol kanat partilerinin, öncelikle bunu sürekli olarak gündemlerinde tutmaları gerek. Bu toplum nasıl eğitilecek? Dilimde tüy bitti, her yerde söylüyorum, nasıl bir sonuç alınıyor, anlıyorlar mı, bilmiyorum. Bu eksikliği aydınlarımızı da katarak söylüyorum, kendi mesleklerinde çok değerli bilgi sahibi insanlarımızın da genel kültür alanında çok ciddi eksiklikleri olduğunu düşünüyorum. Esasında hepimizin, hangi bilimsel disiplinin içerisinde olursak olalım, dünya kültürü ve edebiyatı alanında bilgi sahibi olmamız gerekir. Tek bir felsefe kitabı okumamış kişiye, mesleğinde istediği kadar önemli bir uzman olsun, aydın denebilir mi? Ben diyemem. Kitap okumayan, edebiyat, şiir okumamış ama iyi bir mühendis, mimar, hekim vb. Aydın diyemem ben öyle birine. Türkiye'de eğitimde ciddi boşluklar var.

Örgütlenme konusuna gelince, bir topluluk içerisindeyim, örneğin soruyorum, "Kaç kişi örgütlü?" diye,

“Herhangi bir örgüte üye olanlar elini kaldırsın,” diyorum, onda bir yirmide bir bile değil. Batı toplumunda herkes örgütlüdür. İstisnasız, herkes bir şekilde bir derneğin, bir partinin, bir meslek örgütünün üyesidir. Başka türlü demokrasi olmaz. Sen örneğin şimdi TTB’de örgütlü bir hekimsin, değil mi? Yazar da örgütlü olmak zorunda. Telif hakları konusunda da, birlikte hareket etme konusunda da. Ben şu anda Dünya Şiir Hareketi’nin kurucularından biriyim; on yıl önce 2011’de Kolombiya’da kurduk, şimdi de yürütme kurulundayım ve üç Avrupa temsilcisinden biriyim; biri Fransız, biri Portekizli bir arkadaş, biri de benim. Biz Avrupa Koordinatörleriyiz. Şu anda Türkiye temsilcileri olarak Nurduran Duman ve Pelin Batu var. Ve her Avrupa ülkesinde temsilciler var, onlarla da böyle bir bağlantı içerisinde örgütlüyüz. Dünya çapında şairlerin bir örgütlenme çabası var açıkçası. Ben de onların içinde ve hatta başlarında olanlardanım. Örgütsüz bir toplum ve meslek olmaz. Olur belki ama örgütlü olmak çok daha iyi ve anlamlıdır. Bugün kendini çok yükseklerde gören örgütsüz bir yazar, yarın başı belaya girdiği zaman onu savunacak örgütlere ihtiyaç duyacaktır.

A.T: **Son zamanlarda tarih hızlı akıyor. Covid-19, pandemi, ekolojik kırım… Ve sizin artık kült diyebileceğim bir şiiriniz var: Yaşadıklarımdan Öğrendiğim Bir Şey Var. Yaşadıklarımdan Öğrendiğim Bir Şey Var’a hiç ekleme yapmayı düşündünüz mü? Çünkü bazen şairler birazını 67’de yazar, birazını 71’de yazar, böyle şiirlere rastlıyoruz.**

A.B: Bazı şiirlere bu olmaz. Bazılarına olur. Yaşadıklarımdan Öğrendiğim Bir Şey Var için olmaz, çünkü o tamamlanmış bir şiir. Herhangi bir şiire olduğu gibi zaman zaman o şiire de uzak düştüğüm olabiliyor, “öyle değil böyle de söylenebilir miydi acaba?” diye. Ama artık o organik, kendi hayatını kazanmış, kendi bünyesini oluşturmuş, o bünyeyi bozamazsın yani, ona bir şey ekleyemezsin, ondan bir şey çıkaramazsın. Bazı şiirlere olmuştur zaman içinde ama o olan şeyler zaten o sıralarda da içime pek sinmemiş olan bazı şeylerdi. Eklenecek bir şey yok. Bu şiirle ilgili çok hoş bir şey oldu geçenlerde. Denizli’de 24 Kasım Öğretmenler Günü’ndeki dinletide kitaplarımı imzalarken bir genç kız geldi ve dedi ki “Biliyor musunuz, ben eğer şiir olsaydım Yaşadıklarımdan Öğrendiğim Bir Şey Var olmak isterdim.” Bu çok güzel bir şey. Bir şairin bunu duyması ne kadar güzel bir şey. Şiirlerimle ilgili böyle pek çok ilginç anekdotum var anlatacak…

A.T: **Bir şey daha sorayım o zaman, doğa ile başladık doğa ile bitirelim. Pandemi aslında bir sonuç. Siz insanlara önemli bir şair olarak değil bir bilge olarak ne söylemek istersiniz? Örneğin Fransa’dan Edgar Morin, “Yolumuzu Değiştirmeliyiz” diye kısa bir kitap çıkardı. Ekolojik yıkımı ortaya koyan, biraz kızlara, Gretalara destek veren bir kitap. Siz neler söylemek istersiniz?**

A.B: Bu da yine şiir ve felsefe ilişkisi gibi bir şey. Ben söyleyeceklerimi şiirle söylüyorum. Öyle kitaplar yazmak da tabii güzel bir şey. Makaleler yazarken, gazeteye yazarken (zaman zaman hâlâ yazıyorum da) bu konulara değindim. Onlar kitap haline de zaman zaman geldi. Yani böyle yaşanmaz, şöyle yaşanmalı gibi. Şiirlerde de, yazılarımda da, kitaplaşacak bazı yazılarımda da söylediğim şeylerdir bunlar. Böyle yaşayamayız, bu hayat değil. Evrenin sonsuzluğunda minicik bir gezegendeyiz ve onun üzerinde daha da minik bir tabakadır doğa dediğimiz canlılık. Bunu koruyamazsak yok oluruz, bu gezegen yokluğa doğru yol alıyor zaten, bizlerle birlikte. Örneğin *Bir Şaşkın İlkbahar* diye bir şiirim var, bu konularla çok ilgili ve en son yazdığım şiirlerden biridir. Cumhuriyet’te birinci sayfada çıkan şiirlerimden biridir, üç beş ay önce çıkmıştı. O şiire bakarsan, bu sorduğun sorunun yanıtını tam olarak orada bulabilirsin.

ATAOL BEHRAMOĞLU İLE KARŞILAŞMALAR

Gökhan ARSLAN

Yıl 1994. İzmir Atatürk Lisesi'nin tiyatro kolu olarak o yıl sahneye koyacağımız oyuna karar vermeye çalışıyoruz. Okulda Tiyatro Kolu'nun sorumluluğunu alan edebiyat öğretmenimiz, Behiç Ak'ın *Bina* oyununda diretirken dışarıdan bizi eğitmeye gelen tiyatro hocamız, Ataol Behramoğlu'nun *İyi Bir Yurttaş Aranıyor* isimli şiir kitabını sahneye koymayı öneriyor. Uzun tartışmalar dönüyor toplantılarda. Öğrenciler bile ikiye bölünüyor. Çoğunluk, biraz da edebiyat öğretmenine yaranma ve hazır bir metni sahneye koyma bahanesiyle, *Bina* oyunundan yana tavır koyuyor. Benim de aralarında bulunduğum azınlık ise bir şiir kitabını tiyatroya uyarlama fikrinin cazibesine kapılarak tiyatro hocasının yanında yer alıyor. Tartışmalar o kadar hararetleniyor ki en sonunda okul yönetimi duruma müdahale ediyor ve iki oyun da rafa kaldırılıp Turgut Özakman'ın *Resimli Osmanlı Tarihi*'nde karar kılınıyor. *İyi Bir Yurttaş Aranıyor*'un tarafında yer alan öğrenciler ve tiyatro hocası, edebiyat öğretmeninin talebi doğrultusunda, projeden sessizce uzaklaştırılıyorlar. Yenilikçi bir fikre sıcak bakmanın, denenmemişi denemek istemenin bedelini sahneden dışlanarak ödemiş oluyoruz.

Daha önceleri sadece "Yaşadıklarımdan Öğrendiğim Bir Şey Var" şiirini duyduğum Ataol Behramoğlu'nu ilgiyle okumaya ilk bu zaman başlıyorum. *İyi Bir Yurttaş Aranıyor* kitabı milat oluyor benim için. Bugün bile kütüphanemin büyük bir bölümünü oluşturan kitapları temin ettiğim ve İzmir'in en eski sahaflarından olan Doğan Kitabevi'nde alıyorum soluğu okul çıkışlarında. *Bir Ermeni General*'in, *Dörtlükler*'in, *Bir Gün Mutlaka*'nın, *Kuşatmada*'nın, *Bebeklerin Ulusu Yok*'un ve *Sevgilimsin*'in ilk baskılarını o sahafta buluyorum. Bir tiyatro projesinin açtığı kapı, beni Behramoğlu'nun şiir dünyasına sokuyor.

Tam 4 yıl sonra, İzmir Tüyap'ta, bütün bu kitapları çantama doldurup Behramoğlu'nun imzasına gidiyorum. Sıra çok kalabalık. O yüzden bir kenara çekiliyor ve imzanın sonunu bekliyorum. O kadar kitabı imzalatırken sırada bekleyenlerin haklarını gasp etmek ve onların haklı serzenişlerine muhatap olmak istemiyorum ama esas derdim Behramoğlu'na

kitapları imzalatırken yıllar önceki bu tiyatro meselesini anlatmak. Birkaç saatlik bir bekleyişten sonra kalabalık hafifliyor. Sıranın sonuna giriyor ve yavaş yavaş kitapları hazırlıyorum. Eğer sıraya yeni girenler olursa bir bahaneyle tekrar en sona geçiyorum.

Sıra bana geldiğinde Behramoğlu biraz şaşkınlıkla bakıyor kucağımdaki kitap yığınına. "Onların hepsini imzalatmayacaksın değil mi?" diyor. Mahcup oluyorum. "İçinden üç-beş tanesini seç de onları imzalayayım." Adam Yayınları'nın bütün şiirlerini üç cilt hâlinde yayımladığı kitapları (*Bir Gün Mutlaka, Yaşadıklarımdan Öğrendiğim Bir Şey Var* ve *Kızıma Mektuplar*), Varlık Yayınları'nın 1987'de bastığı *İyi Bir Yurttaş Aranıyor*'u, Sosyal Yayınları'ndan çıkan *Büyük Türk Şiiri Antolojisi*'ni ve Yazko'dan 1981'de yayımlanan *Kuşatmada* kitaplarını bırakıyorum önüne. Hepsini imzalıyor ama *İyi Bir Yurttaş Aranıyor*'u görünce "Bu kitabı nereden buldun?" diye soruyor. Ben de bilerek imzanın sonunu beklediğimi ve bu kitabın hikâyesini anlatmak istediğimi söylüyorum. Dört yıl önce olanları, bütün o tartışmaları, kendinden taviz vermeyen o tiyatro hocasını bütün ayrıntıları ile anlatıyorum. Bazen sadece tebessümle karşılık veriyor Behramoğlu bazen de kahkahalar atarak. Beş dakikada bitecek bir imza, neredeyse bir saati bulan bir sohbete dönüşüyor.

Aradan on yıldan fazla bir zaman geçiyor. Behramoğlu'nun İstanbul Tüyap Kitap Fuarı'nda, Cumhuriyet Kitapları standında imzası var. O güne kadar birçok yeni kitabı çıkmış. Yine aynı durum gerçekleşeceği için temkinli davranıp birkaç kitap alıyorum yanıma sadece: *Aşk İki Kişi Kişiliktir, Beyaz, İpek Gibi Yağdı Kar, Eski Nisan* ve *Dörtlükler.* Yine imzanın sonunu bekliyorum. Kitapları imzalarken eski baskılarda takılıp kalıyor yeniden. "Beni hatırladınız mı hocam?" diyorum. Yüzüme bakıyor. "Yani yabancı gelmedin

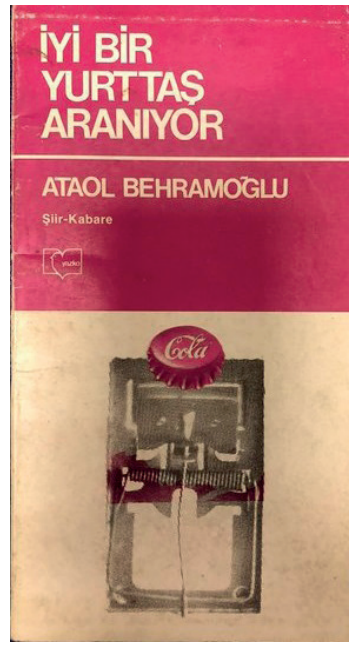

ama çıkaramadım," diyor. Yıllar öncesini, İzmir Kitap Fuarı'nda konuştuklarımızı hatırlatıyorum. Gülmeye başlıyor, "Tiyatroya devam mı?" diye soruyor. "Yok, hocam" diyorum, "lise yıllarında, böyle tartışmalarla öldürdüler tiyatro sevdamı." Kahkaha atmaya başlıyor, "İyi bir yurttaş olamadın demek ki," diyor. Ayaküstü, on dakika filan sohbet ediyoruz.

Daha sonraları, çeşitli dönemlerde, yine fuarlarda birkaç defa daha denk geliyorum kendisine ama yanına gitmiyorum hiçbirinde. Aradan epey bir zaman geçiyor yine. 2018 yılında bin bir güçlükle edindiğim telefon numarasından arıyorum Ataol Behramoğlu'nu. Çok sevdiğim bir dostum var. Tam bir Behramoğlu sevdalısı. Doğum günü yaklaşıyor ve ona bir sürpriz yapmak istiyorum. Günler öncesinden bulduğum *Bir Gün Mutlaka*'nın ilk baskısını ona imzalatmak niyetindeyim. Telefonda konuşurken eskiden bahsetmiyorum hiç. Sadece derdimi anlatıyorum kısa yoldan. Ertesi gün için sözleşiyoruz.

Ertesi gün, sadece *Bir Gün Mutlaka*'yı yanıma alıp Şişli'ye, *Cumhuriyet* gazetesinin genel merkezine gidiyorum. Odaya girdiğimde Turgay Fişekçi ile karşılaşıyorum. Behramoğlu gelene kadar küçük bir sohbete başlıyoruz Fişekçi ile. *Sözcükler*'den, *Adam* dergisinden ve Yeni Türkü Yayınları'ndan konuşuyoruz. Derken kucağımda imza için bekleyen kitaba gözü takılıyor Fişekçi'nin. "*Evet İsyan*'ın ilk baskısını gördün mü hiç?" diye soruyor. Hatırlamaya çalışıyorum. "Görmüştüm sanırım" diyorum. Devam ediyor: "Çok benzer kapakları, sanki aynı fotoğrafın ikiye bölünmüş hâli gibi." Bu cesaret veriyor bana. Behramoğlu'na soramayacağım o soruyu Fişekçi'ye sormaya karar veriyorum ve birbirlerine "Yıkılma Sakın" diye şiir yazdıkları İsmet Özel ile daha sonraları görüşüp görüşmediklerini soruyorum. "İllaki bir yerlerde denk gelmişlerdir ama uzun uzadıya konuştuklarını hiç sanmıyorum," diyor.

Aşağı yukarı yarım saat sonra Behramoğlu giriyor odaya. Selamlaşma faslı bitince masasına oturuyor. "Getir de imzalayayım şu doğum günü hediyesini," diyor. *Bir Gün Mutlaka*'yı önüne bırakıyorum. Kitabı poşetinden çıkarıyor, önünü arkasını çeviriyor ve "Kaç yıldır ilk defa imzalıyorum bu kitabı," diyor. Sonra bir anda duruyor. Hatırlamanın tebessümü ile yüzüme bakıyor: "Sen o tiyatrocu çocuksun!" Başımı sallıyorum. İmzayı attıktan sonra Fişekçi'ye dönüyor. Anlatmaya başlıyor: "20 yılı geçmiştir. İzmir'de karşılaştık biz bu çocukla. İlk baskı kitaplarımı imzalatmaya gelmişti bana. Benim bir kitabım yüzünden tiyatro grubundan atıldı bu arkadaş." Fişekçi anlamsız bir şekilde yüzüme bakıyor. Ona da anlatıyorum olayı. Hep beraber gülüyoruz. Her şey için teşekkür ediyorum.

Tam kapıdan çıkacakken sesleniyor arkamdan: "İyi bir yurttaş olamadın mı hâlâ?" "Olamadım hocam," diyorum, "iyi bir yurttaş olma hakkımızı hep başkaları gasp etti."

ATAOL BEHRAMOĞLU ŞİİRLERİNDE UÇURUM İMGESİ

Figen YILMAZ

"Ürpertir ürkek yürekleri uçurum"
Figen Yılmaz - Uçurum

Farkında olunsun ya da olunmasın psikanalitiğin konusuna giren duygu, düşünce ve davranışlar günlük yaşamın bir parçasıdır. Bu duygu, düşünce ve davranışlar bir şekilde yaşamı şekillendiren davranış biçimleri olarak kendilerini gösterirler. Psikanalitik incelemeler de bunları, kendi alanına özgü bir takım kavramlarla ifade eder. Şairlerin yaşamındaki psikanalitik temel sorunlar, varlığını, sanat eserinde, bu kavramlar aracılığı ile hissettirir ve onlarla tanımlanır. Ataol Behramoğlu'nun şiirinde, şairin duygu, düşünce ve davranışlarını ifadede bir çerçeve olarak öne çıkan kavramlardan biri de *uçurum*dur.

Uçurum, kelime anlamı dışında zengin çağrışımlarıyla sosyal, ekonomik, siyasi, psikolojik hayatın olduğu kadar edebiyatın, özellikle şiirin de temel imgelerinden birisidir. Dipsiz ve karanlık derinlikleri, sonsuz uçurum hissi veren boşluğu ve kenarında hissedilen ürperişleri, davetkâr sessizliği, uğultulu iç çekişleri ile yalnızlıktan ümitsizliğe, aşktan şehvete, derin ve önlenemez arzulara, umut ve ayrılıklara, korku ve kuşkunun labirentlerine, yaşanmış her şeyin kayıp gitmesine, unutulmanın dayanılmazlığına, ürküten özgürlüğe, kaçış duygusunun dönüştüğü boşluk hissine, hayatın anlamsızlığına, ölüm ve hiçlik duygusuna kadar pek çok duygu, düşünce ve durum bu imge etrafında ifadesini bulur. Somut olguların soyutlaştırılmasında olduğu gibi soyut kavramların somutlaştırılmasında uçurum imgesi yer tutar (Yılmaz, 2017: 66).

Ataol Behramoğlu için uçurum, bütün imkân ve imkânsızlıkları, olumlu ve olumsuz yönleri ile hayatın kendisidir. *Bir Gün Mutlaka* isimli şiirinde, içinde bulunduğu hayatın bütün yaşama şekillerini ve yaşama giren unsurları tek tek sayar (age:67).

Behramoğlu, Ankara'daki hemen her sol öğrenci eylemine katılıyor, üyesi olduğu Türkiye İşçi Partisi Gençlik Kolları'nın, gerek teorik gerek meydan ve sokaklarda, her faaliyetinde yer

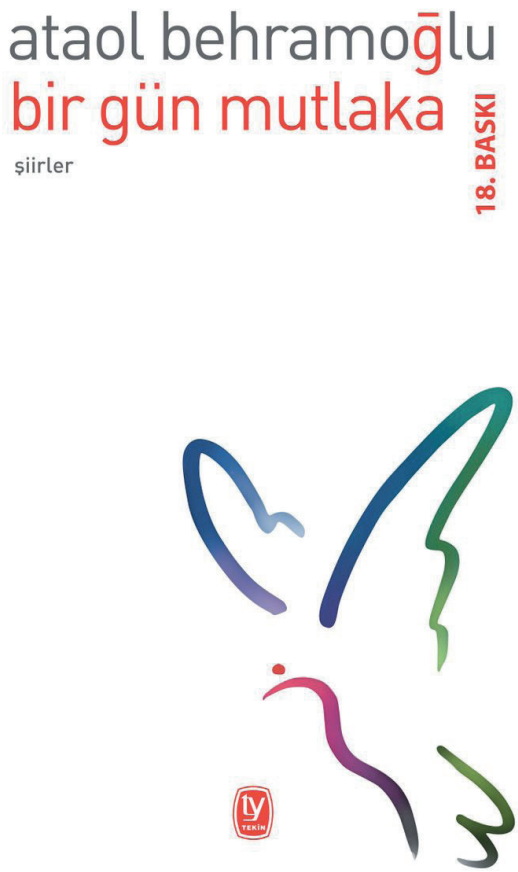

alıyordu.

Behramoğlu, bu şekil bir uçurum olarak gördüğü hayata, kendi anlayışına göre yeni bir düzen verebilmek için *kavga* gerektiğine inanır. Önünü ardını pek düşünmeden bu kavgaya balıklama dalar: *Bir Gün Mutlaka* adlı şiirinde, bu konudaki duygu ve düşüncelerini anlatır.

Böylece yeniden sokaklara fırlamaya
[hazırlanıyorum bir coşkuyla, yeniden
Sokaklara fırlamaya
Kendini atmak bir uçurumdan balıklama

Burada *uçurum*, bütünü ile değiştirilmek istenen hayat için verilecek mücadelenin hikâyesini dillendirir.

Behramoğlu, uçurumla ilk defa Kars'ta karşılaştığını söyler; küçükken sık sık evden kaçıp gittiği Kayabaşı uçurumundan, o derinliklerden akan Kars Çayı'na bakmaktan hoşlandığını anlatır (Behramoğlu, 2004: 6; 2008: 79-81).

Şair, çocukluğundaki o uçurum ile hep birlikte yaşadı, onu hissetti. Ne zaman ardına dönüp baksa, hayatının uzaklaşan seslerini dinlemeye kalksa, kendi yükünü tek başına taşıma durumuna düşse, tam bir yalnızlık içinde kalsa, tek başına varoluşunu doğrulamaya mahkûm olsa, kendi elleri arasından bir şeylerin kayıp gittiğini görse, kendi içini gözleyecek olsa, kendi dışında sonsuz ve yorucu ama mutluluğun da zaman zaman yer aldığı sonsuz bir kovalamacanın içinde olduğunu hissetse, ne zaman büyük kent insanının özgürlük duygusu ile kendini kuşatılmış bulsa, cinsellik, aşk ve şehvet sarmalı içinde sıkışıp kalsa ve de ölüm düşüncesine kapılsa o dipsiz, karanlık bazen de umut uyandıran uçurumu içinde hisseder (age: 79-81).

Gerçekten de Behramoğlu ne zaman geçmişine dönüp baksa, hayatının uzaklaşan seslerini dinlemeye koyulsa çocukluğunun o kayalıkları ve uçurumu ile yüz yüze gelir (age:79-81).

Behramoğlu'nun annesi İsmet Hanım 20 Nisan 1976 gecesi bir kalp krizi sonucu vefat etti. Bu ölüm şairin hayatında ve duygu dünyasında önemli izler bırakır. Daha önce pek hatırlamadığı ve şiirine pek taşımadığı ilk çocukluk dönemleri; Kars yılları, evden kaçıp Kayabaşı uçurumundan Kars Çayı'na bakışları, parke taş döşeli geniş caddeler, taş evler, sarayımsı yapılar, faytonlar, engin kırlar, sonsuz çayırlar, *kayıp nesne* annenin ardından şairin hayal dünyasına, oradan da şiirine düşer. *Annem Yok Artık* (Bahramoğlu, 2008:27) annenin kaybının verdiği ıstırapla çocukluk anılarının iç içe anlatıldığı ilk şiirdir. Şiir, şairinin hayatında bir dönemin bittiğini, bu bitişin kendisi için ne anlama geldiğini güçlü bir şekilde anlatan, üç ayrı cümle ile kurulmuş şu açış dizesi ile başlar:

Annem yok artık. Beni düşünen kalbi yok. Bitti.

Aynı şiirde bu bitişin ardından hayatının yeni bir döneminin başlamış olduğunu da söyler:

Yeni bir dönemi başladı ömrümün,
[annemin olmadığı dönemi

Annemin Yok Artık şiiri, Ataol Behramoğlu'nun anne kaybı ile duyduğu ıstırabı, annesinin, hayatında tuttuğu yeri, onun ölümü ile içinde oluşan doldurulamaz boşluğu, hayatında nelerin bitip nelerin başladığını anlatmakla kalmaz, duygu dünyasında daima taşıdığı ve çok değişik

duyguları anlatabilmede imge olarak kullanmaktan hoşlandığı *boşluk* duygusunun kaynağını da keşfeder.

O zaman tanıdım sonsuz caddelerini Kars'ın sonsuz
Geniş göğsünü ve o zamanlardan kaldı
[yüreğimde sonsuz bir
Uçurum duygusu.

Behramoğlu bu kaynağı hatırlama yolu ile keşfetmekle kalmaz, Behramoğlu şiirinin önemli bir tarafını oluşturan cinselliği bir biyolojik enerji kuramı üzerinde temellendirmeye çalışan Freud'un öğrencisi ve tezlerinin savunucusu Wilhelm Reich'i, Pablo Neruda'yı ve daha başkalarını okumakla, hayatın anlamı hakkında görüş ve düşünceleri zenginleşen, serbest çağrışım yoluyla zihnine düşen Bursa hayatı; sahneye koydukları *Fareler ve İnsanlar* oyunu, oyundaki rolü, oyun arkadaşları Faik ve Metin, annesinin çaldığı kemandan çıkan ezgiler; bütün bunlar ve şairin bilinç dışının uçurumlarında yer tutmuş her şey, bilinç düzeyine çıkmaya hazır, tembih bekleyen, karanlıkta hatıralar şeklini alır.

Uzaklaşan Seslerini Dinliyorum, Uzaklaşan Seslerini Hayatımın (age: 31-34) adlı şiir bütün zorlukları ile birlikte bu hatırlamaların üzerine kurulur.

Bilinç altının uçurumlarını ve kayalarını görüyorum
dizesi bunun açık şekilde ifadesidir.

Uçurum, Behramoğlu için sadece geçmişteki her türlü yaşanmışlığın malzeme deposu değil, bizzat hayatın ve bireyin gerçekliğinin en somut görüngüsü, varoluş gerçeğinin imgesidir. Şair, şiiri zihnin arılığında ararken onu bulur, bütün anlamını kavrar ve *Avşa Günlükleri* 6 (age: 135)'da bunu açıkça dile getirir:

Uçurum bir gerçektir, en somutu gerçekliğin
Kavrarsın boşlukta kendini bir an için

Uçurumun gerçekliğini kavrayan şair onun derinliklerinde kendi varlığını da hisseder. Ama bu hissettiklerini boşlukta, asılı şekilde bırakmaz, uçurumun dibinde akan ırmağın anlatımına *Gece Irmağına Gazel* (Behramoğlu, 2002: 40-41) adlı şiirini ayırır. Uçurumun dibinde akan ırmak artık sadece gecenin içinde ay ışığının aydınlattığı, tabiatın pitoresk öğeleri zengin bir tabiat unsuru değil hayatının özelliklerini taşıyan, ruhuna kardeş bir varlıktır. Hatta daha da ileri bir ifade ile bütün coşkusu ile hayatın sınırlarına çarpa çarpa akan kendi hayatıdır:

GECE IRMAĞINA GAZEL

Kara gece gibi akıyordu ırmak
Dibinde uçurumun kıvrılarak

Ona bir tepeden bakıyordum
Ruhum onunla birlikte akarak

Göğsü kabarıyor alçalıyordu
Soğuk ayla aydınlanarak

Nasıl da kendiyle doluydu sadece
Nasıl da pervasız, çıplak

Şarkısı evrenin elemli şarkısıydı
Özgürlüğe özlemli ve tutsak

Gece ırmağı, kardeşi ruhumun
Akıyordu sınırlarına çarparak

Ağustos 2001

KAYNAKLAR

Yılmaz, F.(2017) *Dünyayla Söyleşen Şair; Ataol Behramoğlu*, Tekin Yayınevi, İstanbul.

Behramoğlu, A.(2004) *Yarım Yüzyıl Sonra Kars'ta,* Cumhuriyet, 2 Ekim s.6.

Behramoğlu, A.(2008) *Yurdu Teninde Duymak*, Cumhuriyet Kitapları, İstanbul.

Behramoğlu, A.(2002) *Yeni Aşka Gazel*, Adam Yayınları, İstanbul.

BİR AYDINDAN BİR DİĞERİNE:

ATAOL BEHRAMOĞLU'NDAN AZİZ NESİN'E

Abdullah EZİK

Ataol Behramoğlu'nun Aziz Nesin ile mektuplaşmalarını, hatıralarını ve onun hakkındaki görüşlerini bir araya getiren; Türk şiirinde kendisine özel bir yer açmış bir aydının, oldukça tartışmalı ve önemli bir şahsiyeti ele aldığı, bir yazarın kendisinden yaşça büyük bir ismi, onun eserlerini ve çevresiyle olan ilişkilerini değerlendirdiği; Türk edebiyatında hatırat türünde yazılmış önemli yakın dönem çalışmalarından biri olan *Aziz Nesin'li Anılar*, hem Nesin'e dair önemli metinlerden biri, hem de Behramoğlu'nun Nesin'e olan vefa borcunu ödediği önemli bir kitaptır.

Bir tür olarak hatırat

Tarih öncesi çağlardan itibaren bir topluma mâl olmuş önemli kişilerin hayatlarını içeren metinler daima ilgiyle okunmuş, ele alınan kişiyi dünya var olduğu müddetçe "hatırlanası" kılmıştır. Bu kişi kimi zaman bir imparator, kimi zaman bir bilim insanı, kimi zamansa bir aydın, bir sanatçı, bir yazar, bir şair olagelmiştir. Onları hatırlamak ve hatırlanabilir kılmak ise ona değer atfedenlerin, o kişilerin bir şeyler başardığını veya en azından bir şeyleri değiştirdiğini düşünenlerin söz konusu kişiye gerçekleştirdikleri önemli bir edimdir. Halihazırda milyarlarca insanın yaşadığı, yaşamış bulunduğu ve yaşayacağı dünyada bunca hatırlanabilir olmak ise herkese nasip olmayan özel bir durumdur. Söz konusu şartlar bu kadar geniş olunca hatırat türündeki eserlerin değeri de giderek artar, çünkü hatıratlar hem yazarını hem de hakkında yazılan kişiyi farklı boyuta taşır. Bu nedenle hatıratlar hem çok okunagelmiş, hem de bir topluma mâl olmuş önemli şahsiyetlerin daha iyi tanıtılmasına, ona dair olan güzel hatıraların gün yüzüne çıkmasına vesile olmuş özel bir tür olarak bugünlere dek gelmeyi başarabilmiştir.

Hatırat; tarih, biyografi ve monografi gibi çeşitli edebî türlerle belirli paralellik ve ortaklıklar sergileyen bir türdür. Bu anlamda biçimsel olarak biyografik/otobiyografik türlerle yakın bir ilişki kuran hatırat, öznel değer ve değerlendirmeler ile

onlardan ayrılır. Hatıratlar, her şeyden önce belirli bir kişi tarafından belirli bir şahsı anmak, ona dair hatıraları dile getirmek için yazılırlar ve bu genellikle metni temel oluşturan kişinin vefatından sonra gerçekleşir. Dolayısıyla burada ön plana çıkan temel durum, çoğunlukla ölüyü hayırla yâd etmeye yönelik, onun şahsiyetini sonraki kuşak ve çağdaşlar için daha açık, tanınır ve fark edilebilir kılmaktır. Türün tarihsel gelişiminde de temel nokta budur. Dolayısıyla kim olduğunu ve bahsi geçen kişiyle arasındaki bağı açıkça belirten yazar (hatıra sahibi); bu noktada kim olduğunu yakinen bildiği, ortak bir değerler sistemine sahip olduğu ve bir şeyler paylaştığı kişiyi (hatırası yâd edilen kişi) anmak üzere harekete geçer. Bu da hatıratı tarih, biyografi ve monografi gibi türlerden açıkça ayırır. Asıl olay, ikili arasındaki kişisel ilişki ve bu ilişkinin hayata dair söyledikleri, okura vadettikleri olur.

Hatıratın tarihsel gelişimi

Kendisine uzun asırlar boyunca özel bir yer edinen hatıratlar, XVI. asırdan itibaren Batı edebiyatında bir tür olarak değerlendirilmeye başlanır. M. Orhan Okay'ın ifadesiyle "Doğu milletlerinde genellikle tarih, seyahat, tezkire, menâkıb gibi daha yaygın türlerde yazılmış eserlerin içinde yer alan" hatıratlar (1997), böylece Batı ile temasın geliştiği XIX. asırdan itibaren Türkiye'de de farklı şekillerde değerlendirilmeye başlanır. İlk planda kültürel anlamda bir alışveriş şeklinde gelişen bu tür etkileşimler zamanla farklı türsel gelişmeleri ve edebî aktarımları da beraberinde getirir. Hatıratlar, aynı zamanda diğer otobiyografik türler olan seyahatname, sefaretname, günlük, tezkire, menkıbe, muhtıra ve mektup ile de iç içe geçer. Hatıratların gezilen yerlerin, an-

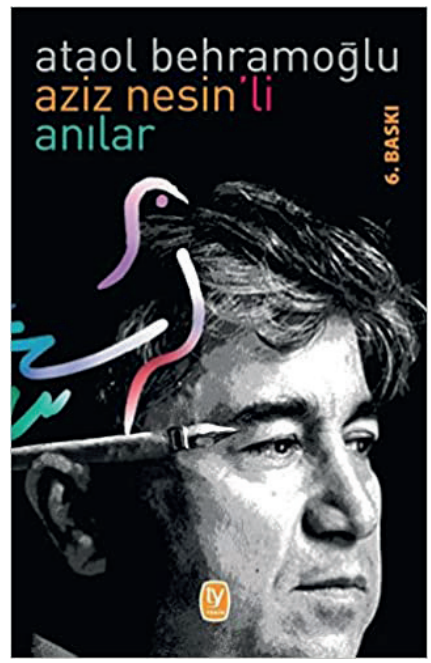

lık yaşanan olayların, bütün bir günün dökümünü sunan bu türlerle çeşitli ortaklıklar göstermesi de bu noktada onun geçişkenliğine ve ne denli disipliner bir biçime sahip olduğunu da gösterir.

Türk edebiyatında hatırat örnekleri, özellikle Tanzimat ve Batılılaşma hareketleriyle birlikte giderek artar. 1870'li yıllar bu anlamda özel bir tarih olarak belirir, zira Tanzimat hareketinin dönüm noktası olarak bu tarih ön plana çıkar. Sözgelimi "Ziya Paşa'nın *Defter-i A'mâl*'i ile (*Mecmûa-i Ebüzziyâ*, nr. 13-15, 1298/1881) Muallim Nâci'nin *Medrese Hâtıraları* (İstanbul 1302), *Sünbüle* (İstanbul 1307, '*Ömer'in Çocukluğu*', s. 131-222), çocukluk ve gençlik hâtıralarını ihtiva eden türün ilk örneklerini" oluşturur. Öte yandan *TDV İslâm Ansiklopedisi* için kaleme aldığı "hatırat" başlıklı makalesinde M. Orhan Okay, "Halide Edip, *Memoirs* (London 1926; Türkçesi *Mor Salkımlı Ev,* İstanbul 1963); Şevket Süreyya Aydemir, *Suyu Arayan Adam* (İstanbul 1965); Münevver Ayaşlı, *İşittiklerim, Gördüklerim, Bildiklerim* (İstanbul 1973); Mahir İz, *Yılların İzi* (İstanbul 1975); Ali Kemal, *Ömrüm* (yeni harflerle sadeleştirilmiş olarak İstanbul 1985); Sezai Karakoç, "Hatıralar" (Diriliş, sy. 1-133, 23 Temmuz 1988-5 Şubat 1992); Samiha Ayverdi, *Hey Gidi Günler Hey* (İstanbul 1988), *Küplüce'deki Köşk* (İstanbul 1989); *Bir Dünyadan Bir Dünyaya* (İstanbul 1994); Cemil Meriç, *Jurnal I-II* (İstanbul 1992-1993); Rıza Tevfik, *Biraz da Ben Konuşayım* (İstanbul 1993); *Abdülhak Hâmid'in Hatıraları* (İstanbul 1994)" gibi metinlerin Türk edebiyatındaki diğer önemli hatıratlar arasında sayılabileceğini belirtir.

Yakın dönem Türk edebiyatında hatırat, biyografi ve inceleme gibi türlerin oldukça işlek bir şekilde kullanıldığı söylenebilir. Beşir Ayvazoğlu, Turgut Çeviker, Ataol Behramoğlu ve Taha Toros gibi isimlerden bu anlamda bahsedilebilir. Behramoğlu'nun Aziz Nesin'in vefatının ardından kaleme aldığı *Aziz Nesin'li Anılar* ise bu noktada yakın dönemin önemli hatırat çalışmalarından birisi olarak görülebilir.

Bir aydından bir diğerine, Ataol Behramoğlu'ndan Aziz Nesin'e

Ataol Behramoğlu'nun kendi kişisel tanıklıklarından hareketle kaleme aldığı *Aziz Nesin'li Anılar,* tüm bu tarihsel sürecin ardından Türk edebiyatında kendine ait bir yer edinmiş, Aziz Nesin gibi bütün bir devri etkileyen önemli bir şahsiyeti işleyen özel eserlerdendir. Aziz Nesin ile ilgili anılarını ilk kez usta yazarın vefatından birkaç hafta sonra, 5 Temmuz 1995'te kaleme aldığını belirten Behramoğlu, eserin son baskısı için kaleme aldığı "Önsöz"de bu eseri zamanla genişlettiğini, içeri-

sine çeşitli fotoğraf ve mektupları da dâhil ettiğini belirtir. Behramoğlu'nun Aziz Nesin ile birlikte yaşadığı birçok kişisel olayı içeren bu kitap, aynı zamanda içerdiği fotoğraf ve mektuplarla da döneme dair önemli tarihi vesikalar olarak görülebilir. Orhan Apaydın, Adnan Özyalçıner, Nihat Behram, Oktay Akbal ve İlhan Selçuk gibi birçok ismin de kıyısından köşesinden dâhil olduğu *Aziz Nesin'li Anılar*, yalnızca bir hatırat örneği olarak değil, aynı zamanda 1980 ve 90'lı yıllara dair sosyal, edebî ve siyasal gelişmeleri içeren bir eser olarak da değerlendirilebilir.

Ataol Behramoğlu'nun "mizah yazınının dünya ölçüsünde eşsiz bir ustası" olarak tanımladığı Aziz Nesin, Türk edebiyatı ve entelektüel tarihinde önemli bir yer tutan, çıkardığı dergiler ve kurucusu olduğu yayınevleriyle Türk basın ve yayıncılık tarihi bağlamında da kendisinden özel bir yer açabilen yazarlardandır. Hayatı boyunca demokrasinin tam anlamıyla teşekkül etmesi için mücadele eden, her daim demokrasiyi savunan ve fikir özgürlüğüne büyük bir önem veren Aziz Nesin, gerek çıkardığı yayınlarda gerekse kendi yazılarında bu konuyu sürekli olarak gündemde tutmuştur. Çevresindekilerle bu anlamda yakın ve dürüst ilişkiler geliştirmeye özen gösteren Nesin, birçok farklı kişi tarafından farklı yönleriyle değerlendirilirken nihayetinde kendisinden hep saygıyla bahsedilen bir isim olmuştur. Nesin'in bu gibi daha birçok özelliğini ona dair hatıralarıyla birlikte ön plana çıkaran Behramoğlu da bu eserinde onu sevdiği kadar eleştirdiğini söyler; onunla hayatı boyunca farklılaşan ve farklı yönlerde gelişen bir ilişki geliştirdiği söyler. Bu ilişkide kimi zaman yayıncılık, kimi zaman edebî tartışmalar, kimi zaman ise dostluk ön plandadır; ama ne olursa olsun kaybolmayan ve varlığı hissedilen temel bir durum da söz konusudur: Nesin, çevresindeki herkesin kendisinden saygıyla bahsettiği bir isimdir. İlk bakışta oldukça sübjektif bir yorum gibi dursa da bu durum Nesin'i tanıyan diğer isimlerin söyledikleriyle karşılaştırıldığında oldukça anlaşılır olur. Sözgelimi Meral Çelen de *Aziz Nesin'li Yıllar*'da aynı konudan bahseder. Dürüst ve çalışkan bir insan olmasıyla ön plana çıkan Nesin, Türkiye'nin gelişmesine verdiği bu önemi eserlerinde de göstermiştir. Çocuk kitaplarından ilk gençlik dönemi eserlerine, öyküden romana, mektuptan seyahatnameye birçok farklı türde eser kaleme alan Nesin'in bütün mücadelesi de budur aslında. Tüm bunlar, Behramoğlu nazarında da Nesin'i değerli kılan konulardır bir bakıma.

Behramoğlu ile Nesin mektuplaşmaları, ikilinin birbirine verdiği değeri birçok açıdan görünür kıldığı gibi söz konusu bu iki ismin edebiyat ve yayıncılığa dair görüşlerini de içerisinde barındırır. Mektuplaşmalarında dünya edebiyatındaki kimi gelişmeleri değerlendiren yazarlar; Lermantov, Puşkin, Gogol ve Resul Hamzatov gibi birçok ismi değerlendirmekten de geri durmaz. Öyle ki bu yazışmalar bir süre sonra bir yayıncı ile (Nesin) bir çevirmen (Behramoğlu) arasında yeni kültürel işlerin doğmasına vesile olur. Behramoğlu Fransa'dayken gerçekleşen bu mektuplaşmalar, Paris ile İstanbul arasında yeni bir edebî hareketliliğin doğmasını sağlar. Bu durum, bu iki önemli edebiyatçının dostlukları kadar edebiyat anlayışlarının da zamanla nasıl şekillendiğinin anlaşılmasını sağlar. Sözgelimi Lermantov'un *Zamanımızın Kahramanı*'nı çok seven Nesin, onun şiirlerinden aynı tadı almadığını mektuplaşmalarında açıkça belirtir. Buna karşılık bir başka mektuptan Behramoğlu'nun Puşkin-Gogol mektuplaşmalarını Aziz Nesin'in sahibi olduğu Düşün Yayınevi için çevirebileceği haberi gelir. Bir başka mektupta Yazarlar Birliği'ndeki son gelişmelerden söz edilirken bir diğer yazışmada Türkiye'de mektup, hatırat ve inceleme gibi türlere yeteri kadar değer verilmediğinden söz edilir. Kısacası bu mektup ve anılar, Türkiye'de belirli bir zaman aralığında gerçekleşen birçok önemli sosyal gelişme kadar kişisel maceranın da nasıl gündeme geldiğini okura gösterir. Nesin ve Behramoğlu, kendi perspektifleri ile Türk edebiyatı ve Türkiye'nin içerisinde bulunduğu koşulları açıkça dile getirirken ülkesi için mücadele eden iki aydının bu tür konulara bakış açılarını da görünür kılar. Tüm bu söylemler, Türkiye'deki yazar ve aydınların ne denli zor şartlarda mücadele ettiğini ve tüm kültürel mücadelenin arka planında büyük sosyal ve siyasal krizlerin yatmakla olduğunu hissettirir. Hiçbir şey kendiliğinden olmamış, arkasında büyük bir çalışma süreci barındırmıştır. Behramoğlu'nun Nesin ile dostluğu üzerinden vurguladığı da budur, Nesin'in onca farklı nedenle yargılanmasına rağmen mücadelesinden vazgeçmeyişinin nedeni de bu. Zira her iki isim de inandıkları doğrular için sonuna dek mücadele etmiş ve bu uğurda bedel ödemişlerdir. Bu mektuplaşmalar, bu hatıralar, bu yazışmalar işte tam da bu nedenle salt kişisel notlar olarak kalmamış, bugün için değeri giderek artan, içerisinde büyük bir mücadele azmi barındıran metinlere dönüşmüştür.

Bir hatırat yazarını bir hatıra kitabıyla anmak, Behramoğlu üzerinden söylenebilecek bir başka özel hadise olarak değerlendirilebilir ve bu durum, bir yandan da Behramoğlu'nun

Nesin'e duyduğu yakınlığın ifadesi şeklinde yorumlanabilir. Nesin'in hatırat türündeki eserleri *Bir Sürgünün Hatıraları* (1957), *Böyle Gelmiş Böyle Gitmez I - Yol* (1966), *Benim Delilerim* (1984), *Salkım Salkım Asılacak Adamlar* (1987), *Birlikte Yaşadıklarım Birlikte Öldüklerim* (2006) ve *Unutulmayan Rüyalar* (2010) gibi nice başlıklar altında zamanla kitaplaşırken onun bu türe sunduğu katkı da göz ardı edilemeyecek kadar önemli bir raddeye varmıştır. Seyahatname ve mektup gibi hatırata yakın birçok biyografik/otobiyografik türde kalem oynatan Nesin, Behramoğlu için yeri doldurulamayacak denli önemli bir kişiliktir.

Ataol Behramoğlu'nun Aziz Nesin ile mektuplaşmalarını, hatıralarını ve onun ile ilgili görüşlerini bir araya getiren *Aziz Nesin'li Anılar*, yakın dönem Türk entelektüel tarihine dair birçok şey de söyleyen özel eserlerden birisidir. Okuru 80'li yıllardan 90'lara doğru uzun bir yolculuğa çıkaran bu kitap, söz konusu bu iki mücadele insanının nasıl kavgalarına hiç dur durak demeden devam ettiklerini açıkça gösterir.

Kaynakça:

Aytaç, Gürsel (1991). "Anı Türü ve Demir Özlü'nün 'Sürgün'de On Yıl'ı", *Edebiyat Yazıları II*: Ankara.

Behramoğlu, Ataol (2020). *Aziz Nesin'li Anılar.* Tekin Yayınevi:İstanbul.

Çelen, Meral (2008). *Aziz Nesin'li Yıllar.* İstanbul: Nesin Yayınevi.

Okay, M. Orhan (1997). "Hatırat", *TDV İslâm Ansiklopedisi.*

Oral, Zeynep (1975). "Aziz Nesin ile Söyleşi", Milliyet Sanat Dergisi. 45.

Bilincin ve Vicdanın Sesi

Niyazi YAŞAR

Ataol Behramoğlu'na

İyi bir yurttaş olmaktı hedefi, iyi bir insan
Yargıç kıldı şairliğini
ne bebelere ulus biçti ne ülkelere sınır,
onuru oldu kalemi yüzünden yargılanmak,
özgürlüğünden olmak, sürgünlerde yaşamak…
Sen Nehri kıyısında
Çıldır açtı gönlünde, Aras, Akdeniz…
Paris- Londra hattında Aragon'la,
Neruda'yla konuk oldular Nazım'ın şiirlerine.
Dalgın olduğunda şehir, uykudayken halk
kalbini serdi yollara, ışık yaptı bilincini
başka gökler altında yaşarken de
aramızda attı kalbi,
uymadı bin bir suratlara.
Bir Gün Mutlaka, dedi
Devrim'e inananlar kazanacak
uçurtmaları bulutlarda çocuklar…
Uğultulu bir rüzgar gibi geçerken hayatı,
silinmeyecek izler bıraktı.
Ne Çok Hain gördü, memleketi bitirdikçe çoğalan
ama pes etmedi, geri çekilmedi;
madem vicdanıyım dedi toplumun
şiirim de benim vicdanım.

Haziran 2020/ Kartal

KIZIMA MEKTUPLAR'DA SINIRLI-TEKİLLİK VE MİNÖR İLİŞKİLER

Murat ÜSTÜBAL

Ataol Behramoğlu'nun seksen sonrası şiir kitaplarından biri olan *Kızıma Mektuplar* adlı kitabı ilk olarak 1985 yılında sürgünde olduğu Avrupa'da, Almanya'nın Duisburg kentinde yayımlanmış. Kitap Behramoğlu'nun kızına duyduğu özlemle yazılmış şiirlerden ve o sıralarda beş yaşında olan kızı Barış'ın resimlerinden oluşuyor. Kitabın ilk şiirinin yayın tarihi 20.11.1983'ü gösterirken Vikipedi kayıtlarında sürgünlüğünün 1984'te başlıyor görünmesi ortada ciddi bir biyografik hata olduğu fikrini uyandırıyor. Şairin bir süre sonra ailesinin yanına aldırdığını kızı Barış'ın ilkokula Fransa'da başlamış olmasından anlıyoruz. Demek ki kızına duyduğu hasret 1984 güzü (ya da 85 güzünde) bitmiş olmalı. Zaten kitaptaki son şiir de Temmuz 1984'ü gösteriyor. Ama kitabın ilk bölümünün adının "gizlilikte" olması sürgün öncesi bir kaçaklık döneminin olduğuna vurgu yapıyor; buradan kaçak olduğu dönemde de kızıyla görüşme olanağı bulamadığını anlıyoruz. İlk bölümü, adı "yolculukta" olan ikinci bölüm ile adı "sürgünde" olan son bölüm takip ediyor. Kısacası *Kızıma Mektuplar* şairin saklandığı, kaçış yolculuğuna başladığı ve sürgünde olduğu dönemleri içeriyor. Şairin seslenişi şiir formunda mektuplardan oluşuyor. Aslında mektubun çoğu özelliğini yansıtmıyor metinler, doğrudan şiir formunda olduğunu söyleyebiliriz kitabın. Çoğu özelliği dedik ama mektup tarzının en önemli özelliği de şiirin girişinden itibaren okurla buluşmuş durumda: şair, şiirin girişinden itibaren okura değil kızına sesleniyor, ilk şiirdeki "küçük kızım küçük kızım küçük kızım/ Işıl ışıldın son gördüğümde/ Mutluydun, güvenliydin" deyişi boşuna değil. Etkili, güçlü ve duygulu bir şekilde şiirsel mektubun başladığına şahit oluyoruz.

Behramoğlu'ndaki doğrudan muhatabına seslenişin bu kadar özelleşmiş olması onun fazla belirgin olmayan minör yönüne ilişkin ipuçları verir. Behramoğlu sanılanın aksine klasik bir Toplumcu şair değildir. Toplumun sorunlarına yönelişi kendi öznel dünyasının önünde olsa da öznelliğini ezecek bir statüde değildir. Kendi öznelliğini belirsiz ve he-

nüz meşrulaşmamış bir zemin üzerinde kullanmaz elbette, onun yerine kendi biricikliğini en berrak ve doğrudan ifadelerle anlatma yolunu seçer. Kendi duygusuna tutunan şiirler olarak şairin toplumcu yanına dair de izler taşıyan şiirlerden oluşur *Kızıma Mektuplar*.

Kızıma Mektuplar'daki hasret duygusu seçime bağlı bir hasret değildir. Şairin kaçak ve sürgünlüğünün sonucu gelişen ve sonu belirsiz bir hasretliktir: "Uzun bir ayrılık var önümüzde/ Aylarca, belki yıllarca sürecek olan/ Ben ya tel örgüler arkasından/ Bakacağım sana yine/ Yüzünü, ellerini/ Öpüp koklayamadan/ Ya da uzakta, bir sürgünde/ Sesinle yetineceğim sadece." (Gizlilikte-1) Kitaptaki belirsiz sürgünlük halinin yersiz yurtsuzluk üzerinden temsili de yıkmaya çalışması beklenir. Oysa kitabın tamamına yayılan hava, şairin temsilden yani göstergeden çok sistemle sorunu olduğuna işaret eder. Bu aynı zamanda toplumcu şairlerde görülen ana sorunsallardan biridir: temsilin kendisiyle değil onun görünen yüzlerinden biriyle cebelleşmek. O halde Behramoğlu, temsilin sorunsallaştırılması üzerinden minörlüğe yol alan bir şair değildir. Ondaki minörlük saf insanın acısına en doğrudan ve tekil biçimde ulaşmasından kaynaklanır. Temsil hiç muhatap alınmamasına rağmen devre dışı kaldığı gibi sistem de bu denli etkin olmasına rağmen şairdeki duyguyla yok sayılmaya devam edebilmiştir. Şairin otantikliğini sağlayan mekanizma onun tekilliği ve o tekilliğin minörlüğüdür. Fakat tekilliğinin sınırlı oluşu gerçek bir tekillik midir? Yani oluş mekanizmalarına ve haline tam açılmamış özne hali bir tekillik midir? Behramoğlu'ndaki sınırlı-tekillik halini yaratan iki motivasyon söz konusudur: Bunlardan ilki, şairin Toplumcu estetik anlayışın değerlerinden şiire bakması ve o yaklaşımla şiirlerini kurmasıdır. İkincisi ise deneyim meselesindeki ampirik ve eylemsel bakıştır. Jacques Ranciere'in "Saf eylem ile saf pathos arasındaki oyunun yeniden dağılımı da, yapıtın kendisinde, yapıtın biçimiyle içeriğini birbiriyle çakıştırma arzusunda gerçekleşir," deyişini bu bağlamda düşünmek mümkün. Şairin baskıyı ve tehlikeyi savuşturmak adına yaptığı eylem saf bir eylemdir. Eylemin saf olması eyleyenin ontolojik tüm öznellikleriyle var olduğu, ontik düzlemini tamamıyla algıladığı ve bunu yapıtında yansıtmak istediği anlamına gelmez. Saf eylem, saf varoluş demek olduğu zaman, temsil-altı koşulların sorgulandığı gerçek bir deneyim olduğu zaman biçim ve içerik arasında bir çakışma gerçekleşir. Bu çakışma sınırsız olduğu kadar da değişkendir, sabit değildir. Dolayısıyla çakışma gerçekleştiğinde saptanabilir ve meşru olarak kabul edilebiliyor değildir. Gerçek deneyim alanının gerektirdiği henüz meşrulaşmamışlıklar çakışmanın verili hale gelip gelmediğini yorumlamamızı engeller. Oysa ampirik eylemsellik tüm deneyiyle birlikte olanaklı bir deneyim alanına aittir. Olanaklı deneyim, sınırlı-tekil eylemin gözlenebilir ve anlatılabilir yanıyla durumun duygulanımsal yanının çakışmasının verili hale gelişidir. Dolayısıyla verili temsil alanlarının çakışması olanaklı deneyim alanının problematiğidir. Olanaklı deneyim ampirik eylemin tüm somutluğunun izlerini taşırken varlığın temsil alanlarından güç alır yoksa varlığın varoluşunun bizzat kendisinden değil: "Bir dervişin/ Sabrı mı bu/ Başına gelenlere/ Ve geleceklere/ Boyun eğişle/ Katlanan?/ Sanmıyorum./ Zorunlu bir/ Tekbaşınalığı/ Yaşama becerisi belki/ Ve ben/ Bu tekbaşınalıktan/ Güçlenmiş olarak/ Çıkmam gerektiğini/ Anlıyorum;/ Kendimle ve/ Bütün bir hayatla/ İlişkilerimde…" (Gizlilikte-5). Şairin 'tekbaşınalıktan güçlenmiş' olarak çıkma isteği tekillik halini kendi somut ve olanaklı deneyimi içinde algıladığının göstergesidir. Ama bu bir gösteri değildir, bir oyun değildir, olanaklı deneyimin bizzat kendisidir. Gerçekliğinin değeri olanaklı olması ile ölçülebilirdir. Ölçülebilir olması da onu ampirik olarak eylemsel kılar. Eylemseldir çünkü sürgünlük durumuna yönelik bir karşı tepkidir. Güce karşı ayakta kalmak ama aynı zamanda ona karşı koymaktır. Ve sınırlı-tekil eylemdir çünkü sürgünlük durumunu yaratan güç veya baskı unsuruna karşı vardır; baskının ortadan kalktığı noktada eylem de ortadan kalkar. Eylem güç ve tahakkümle sınırlıdır ve bu nedenle de somuttur. Oysa dervişin sabrı, katlanışı ve teslimiyeti soyuttur, soyutluğu nedeniyle sınır koyamaz. Sınır koyamadığı için de direnç geliştiremez. Şairin dervişane eyleme bakışı budur. Şair kendi sınırlı-tekilliğine o kadar içkindir ki sınırsızlığı bir boyun eğiş olarak algılayacaktır. Sınırlı-tekil alanın savunucusu ve olanaklı deneyimin faili olarak haksız da değildir. Ama en nihayetinde

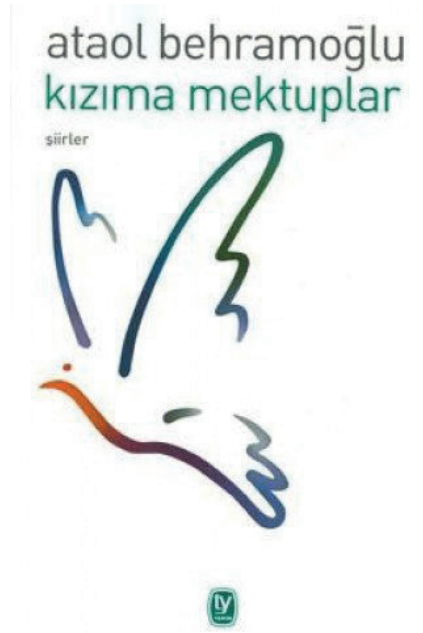

gücün mağdurudur; mağduriyetin telafisi ya gücün tükenişi ya da gücün kendisi oluşla gerçekleşeceğinden bu telafi sürekli ertelenir. Zira telafinin ertelenişiyle şairin sınırlı-tekillik sorunsalının ortadan kalkışı da ertelenir. Şairin üretiminin merkezi haline gelen sınırlı-tekillik ortadan kalktığı anda olanaklı deneyimin nesnel şartları da ortadan kalkar. Bu nedenle gücün tükenme ihtimalinin zayıflığının yarattığı umutsuzluk: "…/ Sonra zihnim/ Gerçekten/ Uyanıp aydınlandığında/ Yüreğim/ Daralarak kavradım/ Olanaksızlığını/ Seni görmemin de/ Kucaklamamın da…" (Sürgünde-13) ile gücün el değiştirmesiyle gelen kurtuluş umudu: "…/ Bir gün gelecek/ Ne ben kalacağım/ dünyada/ Ne de bizi/ birbirimizden ayıranlar./ Ama/ çocukları onların/ Babalarından utanacaklar/ Sen babanla/ övünürken." (Sürgünde-19'dan) yer değiştirdiğinde sınırlı-tekillik alanının kendisi yok olmaz yalnızca merkezi değişir. Sınırlı-tekillik alanındaki merkez değişimi olanaklı deneyimin devam etmesi anlamına geleceği için gerçek deneyim alanına ilişkin öznel dünya kurban edilir. Yaşanılan deneyimin tekil öznelliğin biricikliğiyle ortaya çıkması muhtemel yeni temsil alanları için zihinsel yoğuşmalar da sağlanamaz. Zihin ve varoluş temelli deneyim olay ve kişi temelli verili olanaklı deneyimle çakışamadığı için gerçek deneyimin alanı tüm muğlaklığıyla metafizikleşerek ötelenir. Kızı Barış'a kalacak olan "babasına karşı hissettiği övünç" duygusunun yarattığı olanaklı deneyimdir. Ama o övüncün özgünlüğü, neliği ve nasıllığı konusunda içte yaşanan/ yaşanması muhtemel durumların tartışmaya açılması için gerekli gerçek deneyim alanları kurulamaz.

Öte yandan temsil alanlarındaki sınırlılık durumu şairde kuşkucu olmayan bir sanat edimine yol açmış, Ranciere'in dediği gibi "kendi 'düşünce'sinin ağırlığına teslim olmuştur." Kayıtsız kalamayan ve çelişki barındırmayan bir sanattır onunkisi. Behramoğlu'nda kendi çelişkisiyle yüzleşmeyen, yüzleşmek zorunda hissetmeyen bir şiirin müsebbibi olarak iki durumdan söz edebiliriz: Birincisi, çelişkisini dışladığı müddetçe içerik, konu ve üslup açısından mutlaklığını koruyan bir şiir yazar birçok Toplumcu şair gibi. İkincisi de, yaşama ait her şeyin dile dönüştürülmesi onu romantik olduğu kadar evrensel kılar. Birinci madde ile temsil alanlarına açıklama getiren yeni bir temsil alanı geliştirirken ikinci madde sayesinde sonsuz-temsil alanlarına sahip yaşamın kendisinden dilsel bir indirgeme ile yeni temsil alanlarını çekip çıkarır. Her ne kadar Proust, "Yazı sanatında niyetlerin önemi yoktur," dese de temsilleri ortaya çıkaran, açıklığa kavuşturan ve bina eden olarak şairin misyonu da çeşitlilik arz eder. Behramoğlu, misyon anlamında çeşitliliği eylemlerine borçlu olduğu kadar şiirlerinde niyetini ifade ediş biçimini de kurduğu temsil alanlarına borçludur. Kurucu ve üretici anlamında bir şiir emeğinin sonuç ve verimleriyle karşı karşıyayız. Çünkü ele geçen her yeni temsil üretken bir taklidin yani mimesisin ürünüdür. Behramoğlu'nda ister indirgenme isterse de kendiliğindenlik anlamında olsun her türlü temsiliyet hakiki mimetik bir unsur olarak doğrudan taklit yolunu seçer. Ama sahte değildir. Taklidin aktifliği sanat yapıtını her seferinde yeniden üretirken sahtenin işlevi geçici ve bir sefere mahsustur. Bir çıkara hizmet ettiği için sanatçının erdemli niyetinden ayrılması gerekir sahtenin. Behramoğlu şiirlerindeki sahiciliğin kökenini taklit temsilleri oluşturmasındaki güç ile açıklamamız daha doğru olur. Doğal olarak böylesi bir güç sınırlı-temsil alanlarının sahte olamayacak kadar benzer olduğu savına riayet eder. Kısacası benzer olan gerçekliğin ve yaşamın doğrudan taklidi olarak sahte olamayacak kadar sahihtir.

Son olarak Behramoğlu'nun *Kızıma Mektuplar*'ı açık şiirler olsalar da sözgelimi Umberto Eco'nun *Açık Yapıt*'ı tarzı metinler değildir. Eco'nun *Açık Yapıt*'ı da Behramoğlu'nun şiirleri de okur merkezli olmalarına rağmen *Kızıma Mektuplar* okura kendini anlatan, ifade eden ve gönderge düzlemi çok fazla çeşitlenmeyen metinlerdir; mesajını verir, diyeceğini der. Oysa Eco'nun yapıtı ve kuramı her okurun farklı farklı alımlayacağı, değişik bilinç durumlarına seslenen metinlerdir. Behramoğlu'nda alımlamanın çok fazla çeşitlenmemesinin nedeni teknik olarak sınırlı-tekillik durumuyla yazılmış olmalarıdır. Elbette çeşitlenmedeki indirgenişin emosyonel ve tematik olarak da gerçekleştiğini söylemek gerekir. Gizlenme ve sürgünün, ayrıca hasret duygusunun yarattığı zihinsel yıkım kolaylıkla anlatılabilir değildir, etkisinin derinliği ancak ve ancak kesin bir odaklanmayla okura yansıtılmalıdır. Behramoğlu, klasik büyük yapıtlarda görülebilecek yalın ve keskin bir duygusallıkla kaleme aldığı metinlerle okurunu kendi çemberinden çok fazla uzaklaştırmadan duygusunu onlara aktarabilmeyi başarmış bir şairdir. Acısına odaklanan şair, tekdüze gerçekliğin içinde onu müstesna kılarak sistem karşıtı bir fail oluşuyla birlikte kendi minörlüğünü sınırlı da olsa yansıtır. Behramoğlu'nun öznesi bu yönüyle kahramanlaşan epik bir özneden çok hüzünlü ama mutluluğu arayan bir özne olmaklığıyla öne çıkar: "…/ "Dünyada seni mutlu edecek/ biricik şey nedir?" diye sorsalar/ "Kızımla şimdi bu kırlarda/ alabildiğine koşmak," derdim…" (Sürgünde-14)

SOSYALİST BİR TÜRK AYDINI OLARAK ATAOL BEHRAMOĞLU

Okan TOYGAR

"Çağımızda namuslu sanatçı devrimci eylemin dışında kalamaz."

Orhan Kemal
Yelken Dergisi, 1969

İki bekçi, altı-yedi yaşlarındaki bir çocuğun kendilerini uzaktan ilgiyle seyrettiğinden habersiz, bir adamı sürükleyerek götürmektedirler. Adam bekçilere kendisini bırakmaları için yalvarmakta, yalvarırken de kendisini küçük düşürecek sözler sarf etmektedir. Bir insanın kendisini bu kadar aşağılaması, başkalarının da bir insanı bu duruma getirmesi çocuğu çok etkiler. Adama acır, bekçilere kızar. Yıllarca unutamaz o görüntüyü ve duyduklarını.

Çocuğun en büyük keyiflerinden biri faytonların arkalarındaki dingile oturup bir süre kaçak yolculuk yapmaktır. Bir gün, evlerinin önünden geçmekte olan bir faytonun arkasında kaçak yolculuğu henüz başlamışken yılan gibi kıvrılarak gelen bir kamçı, başını, yüzünü ve boynunu yakar. Arkasına bakmaksızın evine doğru koşar ve büyük, ahşap avlu kapısının arkasına sinerek bir süre utançla gözyaşı döker. Duyduğu şey, maddi acıdan çok, onur kırıklığıdır. Bir daha fayton arkalarında kaçak seyahate yeltenmez. Ve bu ilk onur kırıklığı, onda derin bir kamçı izi gibi, onurunu korumak için aşırı bir dikkat olarak hep kalır.[1]

Çocuğun belleğinde derin izler bırakan, onda adalet ve onur duygusunun oluşmasını sağlayan bu iki olay 1940'ların sonunda Kars'ta geçer. Çocuk; daha sonra sırasıyla Gürus ve Behramoğlu soyadını alacak olan Ataol Tulgar'dır.[2]

1950 yılında Ataol'un ailesi Çankırı'ya taşınır. Çankırı'nın kapalı taşra ortamında geçen ortaokul ve lise yıllarında Ataol'un; Sabahattin Ali, İstrati, Hemingway, Steinbeck, Orhan Kemal ve Sait Faik okumaları, onun edebi, siyasi, ahlaki ya da genel olarak insani kimliğinin temelini oluşturur. Sabahattin Ali'nin başyapıtı olan *Kuyucaklı Yusuf*'ta, Yusuf kasaba dışında iken Muazzez'in kasaba eşrafı tarafından baştan çıkarılması ve sonrasında gelişen olayları okuduğu zaman bedeninden bir elektrik akımı geçmişçesine sarsıldığını söyler.

Siyasal kimliğinin iskeleti oluşturan, Marks,

Engels ve Lenin'in temel öğretilerinden ziyade çocukluk anılarının ve okumalarının ortaya çıkardığı adalet ve onur duygusudur. Bu duygulardan yoksun olup solcu, sosyalist, Marksist olmayı mümkün görmez. Aslında yaşamı da bunu kanıtlar niteliktedir. 1972 yılında, Deniz Gezmiş ve arkadaşlarının idamını önlemek için Paris'te yaptığı açlık grevinden, 2010'larda Okmeydanı'nda Grup Yorum üyelerinin serbest bırakılması için polis panzerlerinin önünde yaptığı basın açıklamasına kadar hep adaletin, eşitliğin ve hak mücadelesinin yanında olduğunu görürüz Behramoğlu'nun.

Üniversiteyi okumak için 1960'ta Ankara'ya gider genç Ataol. 27 Mayıs Devrimi sonrasında oluşan özgürlük ortamında bilimsel sosyalizmi anlatan kitaplar okur. Mayakovski'nin "Rusya Sosyal Demokrat İşçi Partisine kendi partim gibi giriverdim," dediği gibi o da 1962 yılında "yakın bir akraba evine girermiş gibi" Türkiye İşçi Partisi'ne girer ve bunu hayatının önemli bir dönüm noktası olarak görür. Bu yıllarda şiiri de giderek siyasi bir söyleme doğru yönelir. Özellikle Nazım Hikmet'in eserlerine ulaşmanın mümkün olduğu 1965 yılından sonra gelişen toplumcu gerçekçi Türk şiirinin önemli şairlerindendir Ataol Behramoğlu. Bu dönemde yazılmış olan "Bir Gün Mutlaka" şiiri, hem dönemin koşullarını ve ülkede artmaya başlayan devrimci hareketleri, hem de şairin güzel ve adaletli günlerin geleceğine dair inancını çok iyi anlatır. Bu inanç şiirde, "Bitecek bir gün bu zulüm, bitecek bu hân-ı yağma" olarak dile getirilir; "Bu şiirle adeta içinde sosyalizm, halk hareketi, sınıf savaşları ve komünizm olan dünyaya girilir."[1]

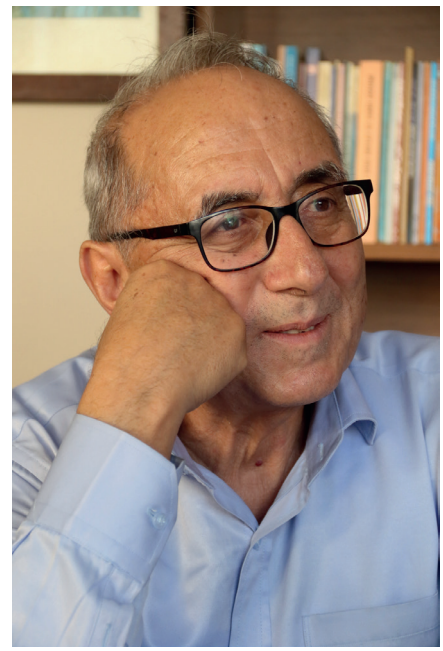

Atatürkçü ve Cumhuriyetçi bir ortamda yetişen Behramoğlu, Mustafa Kemal'i, Türkiye'ye çağdaşlığın yolunu açan büyük bir önder olarak görür. Ona göre Atatürkçülük, Türk aydınlanmasıdır ve aydınlanma değerlerinin ağır saldırı ve yok olma tehdidi altında bulunduğu günümüzde, sahip çıkılması, etrafında birleşilmesi gereken bir olgudur. Bununla birlikte Atatürkçülük ve Kemalizm kavramlarını birbirinden ayırır ve Kemalizm'in Atatürkçülük'ten farklı olarak evrensel bir ideoloji olmadığı, günümüz koşullarında yorumlanması ve gerekiyorsa geliştirilmesi gereken bir uygulamalar toplamı olduğunun altını çizer.[3]

1961 Anayasasının sağladığı haklar sonucunda Türkiye'de sosyalist eylemlerde artış görülür. Bu dönemin bazı sanatçıları Marksist düşünceyi benimserler. Bu sanatçılardan biri de Ataol Behramoğlu'dur. 7 Nisan 1968'de İsmet Özel'e yazdığı bir mektupta kendisini Marksist olarak tanımlar ve "Marksizm'e, insan toplumlarının gelişme yasası olarak baktığını, Marksist olmakla çağdaş kafa yapısına sahip olmayı bir gördüğünü" söyler.

Emre Kongar'a göre "Hem Marksizm'i hem Atatürkçülüğü, beyninin ve yüreğinin bütün hücreleriyle özümlemiş olan Behramoğlu, Atatürkçülük ile Marksizm'in bağdaşmayacağı tezinin canlı bir reddiyesidir."[4]

2003 yılında Irmak Zileli'nin kendisiyle yaptığı bir söyleşide, "Bugün yaşadığımız dünya, 60'ların dünyası değil. İnsani değerler çok sarsıldı. İnsanın dünyaya ve varoluşa güveni azaldı. Tüketim toplumu giderek ahlakı, her şeyi ele geçirdi. Bir büyük yıkılış, yıpranma, yozlaşma yaşanmakta," der Behramoğlu.

1970'li yılların başında İsmet Özel'e yazdığı mektuplarda ara ara "Kapitalist Avrupa" ifadesini kullanır. "Kapitalizmin alçaklığına, tarifsiz namussuzluğuna karşı içim nefretle dolu," der.

1976'da bu kez Nihat Behram'a yazdığı ve İstanbul'u şikâyet ettiği bir mektupta ise "Bu aşağılık tüketim toplumundan, sınıf atlamalar toplumundan kaçıp gitmek gerekiyor bazen, Küba'ya örneğin… Ya da Rusya'ya, Fransa'ya… Coğrafyası, ufku geniş yerlere… " der. "Sırıtkan, sırnaşık bir reklam spotu ekleniyor sonuna duygulu bir filmin" dediği "Kuşatmada" şiiri de şairin tüketim toplumuna duyduğu öfkenin bir göstergesidir.

Özetle, kapitalist düzeni reddeder Behramoğlu. Burjuvazinin karşısına emekçi halk kitlelerini çıkarır ve destekler. Emekçi sınıfın, yoksul kesimlerin, sömürülen insanların yanındadır. Edebiyatla yetinmez, eylemin ve

mücadelenin de içindedir. "Yaşadıklarımdan Öğrendiğim Bir Şey Var" isimli şiirinde olduğu gibi sanki tüm kaslarıyla, gövdesiyle ve tutkusuyla girer yaptığı her işe. İngiltere'de çalıştığı lokantada haksızlığa uğrayan garsonları örgütler, 1965 Zonguldak İşçi Direnişinde en öndedir, meydanlarda Tekel işçilerinin, sağlık çalışanlarının, direnişteki emekçilerin yanında yer alır. Türkiye Yazarlar Sendikası dışında, DİSK, TÖS, TÖB-DER gibi devrimci örgütlerin emek mücadelesine de omuz verir. Hayata, toplumsal yapıya, toplumsal yapıyı belirleyen ekonomik ilişkilere veya insan yaşamına hep soldan bakar.

Ataol Behramoğlu'nun devrimci, sosyalist dünya görüşü onun yurtseverliğine engel değildir. Hatta Fransızların sosyalist önderi Jean Jaures (1859-1914) gibi o da yurtsever olmayı solcu (enternasyonalist) olmanın, solcu olmayı da yurtsever olmanın ön koşulu olarak görür.[5] Behramoğlu'na göre, "Bilimsel sosyalizm, öncelikle emek sömürüsüne karşı oluş demektir. Yurtseverlik, ait olduğun toprağı, ülkeyi, halkı, kültürü tanımak, sevmek; sömürüye, ihanete, düşmanlığa duyarsızlığa karşı onu koruyup esirgemektir."[6] Kimliksel ve kültürel aidiyetini bilmemeyi ve küçümsemeyi solculuk sanmanın insanı karikatürleştirdiğini düşünür. Behramoğlu'na göre "Başka ulusları, başka ulusların insanlarını küçümseyen, onları düşman olarak gören bir yurtseverliğin; emek değerlerini savunan ve böylece de evrensel bir anlama sahip solculukla ilgisi olamaz." Sol değerlerle bağdaşmayan bir yurtseverlik boşluktadır, boş bir kavramdır. Başlangıcında olmasa bile eninde sonunda şovenizme, başka uluslara düşmanlığa, evrensel değerleri temsil eden sol karşıtlığına ve böylece de emek ve emekçi düşmanlığına dönüşecektir...[7]

2011'de aramızdan ayrılan Server Tanilli'ye göre aydın; "Çağının anlamını kavramış, bilincine varmış ve çağdaş değerlerin hayata geçirilmesi için mücadele eden insan"dır. Yani çağında olmak aydın için bir ölçüt ama o da yetmiyor. Çağın değerleri adına kavgaya katılmak da şart.

İşte Ataol Behramoğlu 1960'lardan bu yana süren uzun yolculuğunda, 1923 aydınlanmasının geleceğe aktarılması, halkının özgürleşmesi ve emeğinin sömürülmemesi için, bedeller ödeme pahasına da olsa hâlâ o kavganın içinde. Yazarak, konuşarak, üniversitede gençlerle buluşarak, grevlere ve eylemlere destek vererek…

Teşekkürler Ataol Behramoğlu…

Yazarın notu:

Sevgili okurlar bu yazı hazırlanırken aşağıdaki kaynaklar dışında, Sayın Ataol Behramoğlu ile yaptığım ve önümüzdeki yıllarda bir kitaba dönüşmesini umduğumuz "Nehir Söyleşi"den de yararlandım.

Temel olarak şairin şiiriyle siyasal kimliği arasındaki bağlantıyı, anılarıyla ve düşünceleriyle harmanlayarak oluşturacağımız bu kitabın, edebiyat meraklılarının, yakın tarihine ilgi duyanların ve Ataol Behramoğlu'nu biraz daha yakından tanımak isteyenlerin ilgisini çekeceğini ümit ediyorum.

Kaynaklar:

1. Yılmaz F. Dünya ile söyleşen şair Ataol Behramoğlu. Yaşamı ve şiiri. Tekin Yayınevi. 2017.

2. Akkaya A. Devrimci şair Ataol Behramoğlu'nun şiirlerinde otobiyografik izler. Hars Akademi Uluslararası Hakemli Kültür Sanat-Mimarlık Dergisi. Sayı 5. 2020, sayfa 51-76.

Bu yayının 60. sayfasında Behramoğlu ailesinin Tulgar soyadından sonra Gürus'u, ondan sonra da Behramoğlu soyadını almasının öyküsü anlatılmaktadır.

3. Behramoğlu A. Atatürkçülük Türk Aydınlanmasıdır. Cumhuriyet Gazetesi, 13.10.2012.

4. Kongar E. Ataol Behramoğlu: Marksizm ve Atatürkçülük. Cumhuriyet Gazetesi, 5.10.2014.

5. Jean Jaures: "Yurtseverliğin azı, enternasyonalizmi zayıflatır, yurtseverliğin çoğu enternasyonalizmi güçlendirir; enternasyonalizmin azlığı yurtseverliği zayıflatır, enternasyonalizmin çoğu yurtseverliği güçlendirir."

6. Behramoğlu A. Yakışıksız. Cumhuriyet Gazetesi, 2 Mayıs 2015.

7. Behramoğlu A. Solculuk-Yurtseverlik. Cumhuriyet Gazetesi, 15 Eylül 2012.

Bir Şaşkın İlkbahar

Ataol BEHRAMOĞLU

Kuşlar nasıl şaşırdılarsa gidiş dönüş yollarını
Mevsimler de zamanları şaşırdı sanki.
İşte bir şaşkın ilkbahar
Bir gelip bir gidiyor şubattan beri.

Baharı muştulayan erik ağacı, kiraz,
Defne, zambak, anemon, lale, papatyalar,
Bu gidişle açmayı istemeyecekler belki
Ve sonra korkarım büsbütün unutacaklar.

Aşkın büyüsünde de bir şey var eksilen,
Okşayan el güvensiz, okşanan ten tedirgin,
Toprak bunalıyor altında beton yığınlarının,
Plastik soluyor akciğeri denizlerin.

Gidecek bir yerimiz olacak mı bilmem
Doğa bütünüyle yitirince dengesini;
Bizi milyonlarca yıldır konuk eden bu gezegen
Bu ev sahipliğinden sıkılmış gibi.

12.03.21

İlk kez yurdumdan uzakta yaşadım bu duyguyu
Bebeklerin ulusu yok
Başlarını tutuşları aynı
Bakarken gözlerinde aynı merak
Ağlarken aynı seslerin tonu

Bebekler çiçeği insanlığımızın
Güllerin en hası, en goncası
Sarışın bir ışık parçası kimi
Kimi kapkara üzüm tanesi
(...)

Ataol BEHRAMOĞLU
Bebeklerin Ulusu Yok

İSTİHKAKIN BUDUR

Burak ÇAVUŞ

Hava kararmış, ateşin başında bir daire oluşturup oturmuşuz. Otobüsten ineli bir saat oldu. Daha çok akrabalar ve yakın komşular var. Kimimiz evlerden getirilen sandalyelerde kimimiz plastik taburelerde kimi de taş üstüne oturmuş. Pek konuşulmuyor. Bu ölüm sessizliğinde ateşin sesini daha net duyabiliyoruz. Odunlar kupkuru. Alevler yükseliyor göğe doğru, adam boyuna kadar çıkıyor ateş. Biz, üşüyen bu ölü sahipleri ateşe bakarak bir şeyler düşünüyoruz. Daha çok yaşlılar konuşuyor. Burada yaşlılara daha da bir saygılı olunuyor. Mesela bir yaşlı amcamız yaklaşırken ateşe doğru, herkes yerinden kalkıyor, yer vermeye çalışıyor. Başınız sağ olsun, diyor yaşlı, dostlar sağ olsun, diyoruz. Onlar daha hızlı kabulleniyor olan biteni. Ölümlü dünya, diyorlar, hepimizin başında, diyorlar, Allah imandan ayırmasın, diyorlar, hemen ellerini açıp merhuma dua ediyorlar. Bu merhum lafını da en önce onlar kabullenip dillendiriyorlar. Muhtarın kırmızı Toros'u görünüyor o sırada. Belindeki tabancayı hepimiz fark ediyoruz ve çocuklar özellikle tabancayı görmek istiyorlar. Ölü evinin kapısına çekiyor Toros'u ve bagajın kapağını kaldırıyor. İki kazan yemeği indirirken dökmemek için büyük çaba harcıyorlar. Kadınlar içeride yemeği tabaklara bölüyor. Burada kadınlar ayrıcalıklı. Onları evde, rahat koltuk ve sandalyelerde oturtuyoruz. Onlara istedikleri gibi ağlama özgürlüğü veriyoruz. Kimisi öyle ağlıyor ki feryatları bizim ateşi harlıyor. Akşam yemeği için kadınlardan biri erkekleri eve davet ediyor. Önce erkekler yesin, biz sonra yeriz, diyorlar. Odalarının kapısını kapatıyorlar biz mutfağa geçerken. Dikkaaaat, çekiyorum. Mahalle camisinin imamı geliyor. Bizimkiler şaşkınlıkla bana bakıyorlar. Başsağlığı diledikten sonra ellerini açıyor imam. Besmele çekiyor. Yemek duası için kep ve bere çıkar. Allah'ımıza hamd olsun, milletimiz var olsun. Afiyet olsun. Sağ ol. Âmin, diyor cemaat. Herkes benim vücudumda bir bilinmezlik varmış gibi bakıyor bana. İznin kaç gün, diyor o sırada amcam. On, diyorum, izin kağıdımı çıkararak. Bakıyor kâğıda.

Önce erkekler istihkakını alıyor. Yemeklerin güzel olduğu konusunda hemfikiriz. Kimse itiraz etmiyor. Zaten kimsenin itiraz hakkı da yok. Ancak nur yüzlü bir dedenin biraz fazla yediği kimsenin gözünden kaçmıyor. Onun psikolojisi iyi değil, ona bulaşmayın, ne derse tamam deyin geçin, diyor teğmen. Emredersiniz komutanım. Tabağımı da alıp masadan kalkarken mutfakta görevli bir kadın, ben kaldırırım sen zahmet etme, diyor. Herkes kendi tabağını kaldırmalı, diyorum. Tabağı alıp önce suya sonra köpüklü suya batırıp çıkarıyorum. Ölü evine bir neşe geliyor. Bunun aklı kışlada kalmış diyor muhtar. Konuşma yetkisinin her zaman kendinde saklı olduğunu düşünerek. Gülüşüyor ölü yakınları, komşuları ve mutfakta görevli kadın. Sen dinlen, diyor amcam, yoldan geldin, git de uyu. Emredersiniz komutanım. Kapılar kaçta kapanacak komutanım? Ben kaçta istersem o zaman. Arkamdan gülüşmeler çoğalıyor.

Sabah namazına uyanıyoruz. Tıraşımı oluyorum. Annem sen yastasın, ne tıraşı, diyor. En az kırk gün kesmemen lazım. Tüm erkekler esneyerek, yarı açık gözlerimizle imamın arkasında saf tutuyoruz. Oradan hep beraber hastaneye, morga. Belediyenin cenaze aracı da hazır. Ölü yıkayıcılarına para verirken görüyorum amcamı. Tabutla koyuyoruz ölüyü cenaze aracına. Öğle namazına müteakiben yine saf tutuyoruz caminin avlusunda, imamın ve tabutun arkasında. İçtima en önemlisidir. Tek kol aralığı hizaya geç. Öndekinin ensesinde kaybol. Olmuyor ama yaşlılar düzeni bozuyor. Kimi ayağa bile kalkmıyor. Kimi dimdik duramıyor. Mendilini çıkarıp burnunu silemezsin burada ey amca. Esas duruşu bozamazsın. Esas duruşu iki şey bozar, biri emir biri ölüm. Merhaba asker. Sağ ol. Er kişi niyetine, diyor imam. Dikkaaat. Selam dur. Tabut omza. İstikamet kabristan, uygun adım marşşşş. Sol. Sol. Sol. Sağ. Sol. Ordulu yine yanlış ayak vuruyor. Ayaklarımdaki sızının asıl sebebidir bu adam. Hep onun yüzünden tüm bölük böyle saatlerce yürür. Burada ödüller bireysel cezalar topludur. Burası baba ocağı değil, asker ocağıdır. Tabut bizim namusumuzdur. Sola çark marşşş. Yemekte ne var acaba badi. Zıkkımın dibi var. İstihkakın neyse o var. Hem sen önce doğru yürümeyi öğren de yemeği hak et. Ulan şu askeriyenin tek doğrusu da sensin. Anamızın karnından asker doğmadık ya… Ben onu bunu bilmem, tek bir bot sesi çıkana kadar yürüyüşe devam. Ayaklarınız ağrıyor mu ağrıyacak. Beliniz ağrıyor mu ağrıyacak. Acı yok. Sızı yok. Biraz ağlayabilir miyim komutanım. Kollarımdan tutup çekiyorlar tabutun başından beni.

Tanıdık adamların arabasında uzun bir konvoyla giriyoruz kabristana. Tabut tut. Uygu…. Ağzımı kapatıyorlar. Konuşamıyorum. Bir tokat atıyor amcam. Bir tane de diğer yanağıma. Sonra onu tutuyor adamlar. Yapma etme cenazede olmaz, diyorlar. Pezevenk, diyor amcam, pezevengin yaptığına bak. Benim burada kardeşim ölmüş… La havle… Kolumdan tutup o meşhur çukurun başına götürüyor beni. Bu görev amcamla bana düşermiş. Erkek evlat. Üç dört kişi tabuttan çıkarıp amcamla benim ellerimize bırakıyorlar babamı. Babamı hiç bu kadar hafif tahmin etmezdim. Baş kısmına ve ayaklarına sarılan ipleri çözüyoruz. Çukurun sağ yanı yatay şekilde biraz daha derin. İşte tam oraya bırakıyoruz babamı. Yüzü topraktan duvara dönük. Topraktan mevziler. Mevzilerde son sözünü kimseye duyuramadan çekip gidenler var, derdi Okan komutan. Babamın son sözü neydi? Sonra imamın sesi megafonda. El Fatiha. Ellerimizi yüzlerimize sürüyoruz hep birden. Mezara toprak atıyoruz. Her kürekte biraz daha kayboluyor kefenin beyazlığı. Nöbet sırası kimde? Bende, diyor imam. Benden sonra sende ben seni uyandırırım. Sen de çok ağır uyuyorsun ya neyse. Kim demiş ağır uyuyorum diye. Burada benden hafifi yoktur. Su uyur ben uyumam. Ulan geçen komutan seni nöbette uyurken yakalayıp da dikmedi mi tüm gün ağacın başına. Yemedin mi cezayı. İmam neden ceza yedi peki. Neden tek başına bekliyor orada. Onu bilmem. Yapmıştır bir şey. Okan komutan kimseyi boş yere cezalandırmaz. Ne diyor orada o tek başına öyle. Bak bak dudaklara nasıl da kıpırdıyor. Marşlardan birini okuyordur kesin. Avuçlarıma adamların avuçları değiyor yeniden. Başın sağ olsun. Başın sağ olsun. Vatan sağ olsun, diyorum. Önemli olan vatandır. Vatan nöbeti kutsaldır. İmam nöbet yerinden ayrılıyor. Palaskamı bağlayıp kaskımı takıyorum. Artık mezar nöbeti bende. Olmaz, diyor amcam. Sonra yine geliriz, diyor. Kollarımdan çekiştirerek çıkarıyorlar beni. Her Türk asker doğar. Her…

Paralaks Paranoya

Vedat BARGA

dünyayla aramda düzelmeyen bir tümsek var.
aklım eğri doğru çıkmıyor hiç ağzımdan azığım boş.
boş ve
eksik
ve yarım
boşluk ve
tamamlanmamış
her şeyle tanımlıyorum kendimi.

dünyayla aramda düzelmeyen bir tümsek var.
ben çalıştıkça düzeltmeye
kendini tamamlayan bir dağ oluyor
oluyor
duruyor karşımda.
sonra her yüzü seslerinden tanıyıp
tanıyıp kendimi de ekliyorum yanlarına.
her şeyi kendimle tamamlıyorum aynalarda.
bende eksik kalıyor.
azalıyorum
azaldıkça yaklaşıyor dünya bana.

dünyayla aramda düzelmeyen bir tümsek var.
kusurun kusurla sınandığı kıyas
kıyas bu kıyamet
mahşer yerinde atsız
her yanlış başka bir yanlışla mümkün kılıyor anlaşılmayı.
bozduğum dengeyi kendimle tamamlıyorum.
tamamlayıp ayarını kaçırıyorum kendimden.

dünyayla aramda düzelmeyen bir tümsek var.
ama dünya ayrı var ben ayrı
ikimiz aynı anda yokuz evren var.
düzlem farkı
eksen eğikliği
paralaks
paranoya.
baktığım yere göre değişiyor doğrular.
görmediğim yüzlerle tamamlıyorum yüzümü.
kırılan her boşluğa doldurup kendimi
kırık dökük her şeyin harcıyım
kendim hariç.
kendimi tamamlayamıyorum kendimle.
insan çünkü en çok kendinin eksiğidir.

DENİZ DENGİZ ŞİMŞEK İLE *TENGİZEK DESTANI'NIN OKUNABİLEN KISMI* ÜZERİNE SÖYLEŞİ

"Okurun muzip gördüğü, eğlenceli gördüğü öykülerde derin bir acının haykırışı var."

Ayşe KARADEMİR

Fotoğraflar: Mustafa KÖMÜR

Tengizek Destanı'nın Okunabilen Kısmı **ilk olarak 2016 yılında Alakarga Sanat Yayınları'ndan çıkmıştı. Elbette bu dönemde okurun öyküleriniz hakkındaki fikirlerini duyma fırsatı bulmuşsunuzdur. Genel olarak nasıl dönüşlerle karşılaştınız?**

Kitap yayımlandıktan kısa bir süre sonra tükenmişti. Hakkında yazılar yazıldı, okur dönüşleri oldu ve bunların hepsinde olumlu tepkiler geldi. Roman yazmam konusunda yoğun talepler aldım. Gümüş Tepsi ve Esmeralda öykülerinin birer romana dönüşmesi gerektiği konusunda okur tepkileri yoğundu.

Kitabın tekrar yayımlanma sürecinde yenilenen bir kapak ve yeni bir iç tasarımla, yeni bir yayınevi olan Vacilando Kitap etiketiyle okurun karşısına çıktı. Tekrar yayım aşamasında nasıl bir çalışma izlendi?

Vacilando ekibiyle uyum içerisinde çalıştık. Ben ilk kitabımı yayımlıyor gibi heyecanlıydım, onlar da sanki on yılları devirmiş yayımcılar gibi soğukkanlıydılar. *Tengizek Destanı'nın Okunabilen Kısmı*'nı gözden geçirip imlâ denetimi ve bazı düzeltmeler yaptık. Kapağından, dizgisine kadar her şey yeniden çalışıldı. Kitap sanki benim değil, hepimizindi. Vacilando ile bu ilk deneyimimdi. Umarım yolculuğumuz keyifli ve uzun sürer.

Tengizek Destanı'nın Okunabilen Kısmı, **üç bölüm altında topladığınız öykülerden oluşuyor. Burada bölüm başlıkları "Külden, Dumandan, Ateşten" olarak belirlenmiş. Bu bölümlerin altındaki öyküleri okuduğumuzda okur olarak başlıkları anlamlandırmamız mümkün olabiliyor. Külden adlı bölümde kimi zaman kişisel tarihe kimi zaman da toplumsal hafızaya değen öyküleri görüyoruz. Dumandan adlı bölümde daha deneysel metinler karşımıza çıkıyor. Ateşten bölümünde ise tutkulu, platonik bir aşığın gözlerindeki alevi hissediyor okur. Birbirinden keskin çizgilerle ayrılan bu öykülerin yazım süreci nasıl gelişti?**

Daha dosya haline gelmeden ve henüz yazılmamış öyküler varken, nasıl bir kitap olacağını biliyordum. Andığınız bölümleri dosya bitmeden düşünmüş ve hangi bölümde neler olacağını tasarlamıştım. Bireyin olduğu gibi toplumun da hafızasına dokunmak istedim. Öykülerin yazım sürecinde hem öz yaşamımdaki hem ülkemdeki gelişmelerden dolayı hayli öfkeliydim. Bana bu öfke yazdırdı. Bunu okura hissettirmekten daha önemlisi okuru da öfkelendirmekti. Bu arada özellikle belirtmek istiyorum. Gamze (Güller) ile dosyanın hazırlık aşamasında çalışırken bir şeylerin eksik olduğunu fark ettik. Öyle ki Esma ile Esmeralda arasında bir diyalektik kurmak için bir geçiş öyküsü gerekiyordu, Gamze beni bu geçiş öyküsüne ikna etti. "Bunu yaz" dedikten yirmi dakika sonra Mikrop öyküsünü yazıp ona göndermiştim. Diğer öyküler de okunduğu zaman nasıl bir sü-

reçte yazıldığı hakkında ipucu veriyor zaten. Öteki Otobüs öyküsünü Senem Gezeroğlu'nun bir öyküsüne nazire olarak yazdım. İki farklı otobüste, buğulu camlardan bakarken bir anlığına göz göze gelen iki genci anlatıyordu Senem. Ben de o otobüslerin şoförlerinin öyküsünü yazdım.

Büyük yazar Necati Tosuner, "Bir demet öykü değil, öykü tanımları öneren değişik bir buket." diyor bu kitap için. Kitaplarınızda dilinizin, kurgularınızın farklı noktalarda dolandığını da en sade haliyle açıklayan bir cümle aslında. İlk kitabınız *Aşk Bilirkişisi* ve *Tengizek Destanı'nın Okunabilen Kısmı*'nı ele alırsak, öykü sizin için ne ifade ediyor?

Necati Tosuner'in öykülerim hakkında söylediklerinin onur verici olduğunu söylemek isterim. Aracılığınızla kendisine teşekkürlerimi iletmek isterim. Sorunuza gelince, öykü benim öfkemdir, başkaldırımdır; zamana, muktedire, zorbaya, adaletsizliğe... "Gücünün farkında mısın?" diye sormamdır insanlığa. "Neyin var? Ayağa kalk!" dememdir halkıma.

Kitabın kapağına da değinmeden geçmek istemem. Çok hoş, sade ama dikkat çekici bir tasarımla karşımıza çıktı *Tengizek Destanı'nın Okunabilen Kısmı*. Tasarım sürecinin ne kadarına dâhil oldunuz?

Kapağı ben de çok beğendim. Kapak çalışmalarına diğer kitaplarımda hiç müdahil olmamıştım. Yayınevine bırakmıştım. Vacilando ekibi kitabın her aşamasında fikrimi aldı. Kapağı birlikte tasarladık. Ateşten öyküsüne atıfta bulunan harika bir kapak çıkardı arkadaşlar. Ellerine sağlık.

Gelelim kitaba adını veren öyküye. Arka kapakta da bahsedildiği gibi tarihin bozulmuş gerçekliğinde bir destan yaratıyorsunuz. Tengizek Han'ın ruhsal durumu ve kızıyla sohbetini ironik ve muzip bir şekilde okura sunduğunuz bu öyküdeki yazar dipnotları da hayli ilgi çekici. Öykü içinde bizimle konuşmanızın ve hatta kafanızın içinde dolaşmamızın farklı bir yolu olduğunu düşünebiliriz. Bu öykünün tohumunun ilk atıldığı andan bahseder misiniz?

Öyle bir iktidar tasarlamalıydım ki insanlığa ve doğaya karşı duyarlı olmalıydı. Kız evlat üzerinden bunu yapabileceğimi hayal ettim. Sembollerle mizahın olağanüstü gücünü kullanmak istedim. Tengizek'in anne ve babasının verdiği öğütlerdeki ironiyle günümüz iktidarının eleştirisini yapmaya çalıştım. Ayrıca tarih kitaplarında ve çeviri kitaplarda kullanılan dipnotları öyküye eklemlemenin amacıma hizmet edeceğini düşündüm.

Bunca muzip ve oynak öykünün arasında kitabın ilk öyküsüne değinmeden geçmek de olmaz. "Gümüş Tepsi", hemen hepimizin çocukluğunda bir noktaya dokunuyor. Ancak öykünün sonunda dışı hafif, içi ağır bir cümleyle karşılaşıyoruz. Bunun gibi "Sana Demedim" adlı öyküde de örtük bir şekilde işlediğiniz Soma maden kazası da oldukça dikkat çekici. Bu konuları işlerken bu kadar ince bir sınırda kalabilmeyi nasıl başardınız?

Muziplik yerine mizah, oynaklık yerine de çeşitlilik demeyi tercih ederim. Aslında okurun muzip gördüğü, eğlenceli gördüğü öykülerde derin bir acının haykırışı var. Kişisel ve toplumsal travmalardan esinlenerek içimdeki isyanı mizahla haykırmayı seviyorum. Bazı öyküleri kelimelerle çizilmiş birer karikatür olarak düşünebiliriz, gülümseten ama acıtan. En azından ben kanadım onları yazarken, okurun da bunu hissetmesini istedim. Kimseyi rahatsız etmeden acısını haykıran milyonlarca insanımız gibi. İşte ince çizgiyi böyle korumaya çalıştım.

Kitaplarınızda gördüğümüz kadarıyla denemeyi seviyorsunuz. Sizin için yazma süreci nasıl işliyor? Bu eylemi sınırları keskin bir şekilde belirlenmiş bir çerçeveye oturtabiliyor musunuz?

Bunu, dosyayı Gamze ile çalışırken ben de söylemiştim. "Gamze denediğim öyküleri nasıl buldun?" diye sorduğumda bana "Deniz, sen denememişsin, yapmışsın." demişti. Bu beni mutlu etmişti. Denemekten korkmamayı, okuduğum güçlü yazarlardan öğrendim.

Bir olaya ya da bir duruma öfkelenmem, rahatsız olmam yeterliydi öyküyü bulmak için. Anlatıcıları seçiyorum sonra. Beynimin içinde bir anlatıcı sandalyesi var. Sırayla gelip benim öykümü anlatırlar. Onlardan en uygun olanı seçer ve "sen orada otur, haydi yazmaya başlıyoruz." derim. Zamanımı en çok alan da budur: Doğru anlatıcıyı bulmak. Gerisi ikimize kalıyor. Sınırlara gelince her öykü kendi sınırlarını belirliyor. Gerisi, yazılanın üzerinde işçilik yapmaya kalıyor. Nelerin gereksiz olduğunu belirliyorum, çünkü anlatıcım çok geveze oluyor bazen.

Bu günden sonra okuru neler bekliyor? Yeni çalışmalarınız var mı?

Okurun karşısına daha nitelikli okumalar yapan, daha çok okuyan bir yazar olarak çıkmak istiyorum. Yeni çalışmalarımı derlemeye başladım. Acele etmiyorum. Bakalım ne çıkacak?

ETRAFLI SEVGİLER: *SONUN BACAKLARI*

Tarhan GÜRHAN

I.

Alınlık

Kuşlar neden özgürse, öyküler de ondan özgürdür: Kanatları vardır!...

II.

Gerçektenlik

Kitaplar ev gibi gelir bana. Kâğıttan, ama sağlam evler. Öykü kitapları da çok odalı evlerdir. İçinde istediğin gibi, rahat rahat dolaşma imkânı verirler. İlk öyküler değil *Sonun Bacakları*, ilk öykü kitabı. "Bir insan ömrünü neye vermeli?", sorusunun kitabı. Ama hepsinin verecek cevabı yok. Makbule Aras Eivazi yazdı, sonun bacakları bize kaldı. Okurken koyu, yer yer anlaşılmaz notlar aldım. Şimdi bir kısmını seyreltip anlaşılmazlığı biraz açacağım.

İnsan bakışını yalnız bırakmamalı, devam ettirip bir hedefe saplamalı. Yoksa göremez olur. İşte Eivazi böyle yapmış. İnsan önce kendine tanık olmalı. Öyle oluyor bu kitapta. Genel olarak dile hâkimlik, estetik bir biçeme yol açıyor. Eğer dile hâkimsen anlatıma da hâkimsin demektir.

Şu cümle çok kurulur oldu, ben de kurmaya çalışayım. Öyküler müstakil olarak çok iyi, hepsi okunduğunda bir bütünlük hissi de veriyorlar. Belki sonun çok bacağı olmasındandır. Zaten sadece bir öykü yazmayı istemiyor muyuz? O en güzel öyküyü, unutulmayacak olanı...

III.

Sonun Bacakları ya da Başlangıcın Adımları

Eskiden kitapların tamamını okuyup genelini değerlendirirdim. Şimdi teker teker okuyup hemen o öykü üzerine yazıyorum. Daha müstakil oluyor. Ağ balıkçılığı değil, olta balıkçılığı gibi.

Öyküleri günaşırı okudum, çünkü birinin atmosferinden çıkıp hemen bir diğerinin atmosferine girmek istemedim. Kısa öykü doğası gereği üç beş kalem darbesiyle beliriveren karakalem resimlere benzer bazen. Okuyana rastgele.

Mademki yazarı öyle sıralamış, ben de o sıraya sadık kalayım.

Balkon: Kalabalık bir ailenin her akşam altına kaçıran küçük oğlu Sarı. Var bir sarılığı... Okulda hiç konuşmuyor. Askerde çok dayak yiyor. Kimseye ses etmiyor, kimse de onu aramıyor, ellemiyor. Yok oluyor Sarı. Detayları gerçekten iyi seçilmiş, yaratıcı bir dili var Balkon'un.

Çifte Vav: Aşka davet biçimleri… Hatırı sayılır yalnızlıklar var bu öyküde. Çok enteresan ve önemli sorularla dolu. Sorgularken sorgulatıyor. O lüferli masada biz de vardık sanki. Ama siz Çifte Vav'da yürürken biz yok olup gitmiştik. "Her şeyi anlaya anlaya yaşamak mümkün değildir belki de" cümlesi, hayatımıza da uyarlanabilir.

Tek Plan: Gerçekten tek planlık bir öykü olmuş. Garsonla Mor Bikinili kadının arasındaki erotik gerilim iyi verilmiş. Yüzme bilmeyen kadının denizde unutuluşu ve ölümü çok inandırıcı ve çarpıcı.

İçimde Bir: Şahane bir kıpkısa öykü olmuş. Çok hüzünlü, çok yaşamalı, çok ölümlü…

İyi bir anlatıcı var karşımızda. İki kadın ve ölen bir adamın ironik hikâyesi. Kitabın en ayrıksı öyküsü…

Abdullah Bey'in Yastığı: Bir masada üç kadının içtiği tablo, öykünün can alıcı noktası. Sıradan insanların sıradan konuşmaları, artık "kitsch"leşmiş cümleler, çok iyi tarif ediyor atmosferi. Gündelik hayata değmek, değinmek bu işte.

Eflatun: Yağmurlu bir havada otobüs beklerken hatırlananlar… Bir orman metaforu içinde rüyalara babaannesinin kucağında dalan kız çocuğu. Hayal o kadar uzun ki otobüs bile geliyor. Dürtülmese otobüsü kaçıracak eflatun gibi. Hangi düşler liladır?

Bebek Arabası: Psikolojik bir sıkıntıyı çok doğal ve güzel detaylarla anlatıyor. Rüyalar… Ah şu kahrolası rüyalar…

Sonun Bacakları: Hem naif, hem erotik bir anlatımı var. Orospusu var, akbabaları var, ikiyüzlülük var... Sonun Bacakları'nın arasında kan var, "Alacakaranlıkta, sokak uykusunu bir türlü alamamışken"…

Prozakla Ayakta Duruyorum: Gerilimi çok iyi veren, ağır ağır tırmandıran bir yapısı var. Aslında ortada bir şey yok ama yine de gerilim var. Merak unsuru okuru hızlandırıyor. Belki bir şüphe bile olabilir sadece. Ayrıca diğer öykülerle dil bütünlüğü de var.

Kalbimin Çarmıhı: Ufak bir lojmanda geçen gençlik yıllarının atmosferi içinde yaşanan gizli aşklar... Gündelik sıkıntıların en iyi ilacının aşk olduğunu okudukça görmek… İnsan kendi kalbini böyle de çarmıha gerebilir, gerer.

Gölgesiz: İnsanın içine değirmen taşı gibi oturan bir öykü. Tekrar tekrar okunabilir. Sıkmaz. Çünkü ölmedi. Büyük şehre gidecek... Güzel neydi?...

Ve Yıldızlar Parlıyordu: Bir ada, iki hüzün ve epey bir konuşma… Karakterler söyledikleriyle kendilerini ele verirken, söylemedikleriyle de üstlerini örtüyorlar. Bazı tesadüflerle başa çıkılamaz. Bazen karşınıza, "…kayalık-

lara yapışmış bir midyeyi andırıyordu yüzü", cümlesini söyleten birileri çıkabilir.

Kahire'de Bir Öğle Vakti: En güzel tasvirlerin olduğu, kısacık ama ısı dalgalarını bize hissettiriyor. Çölde Çay tadında…

Melek Geçti: Öykünün dili gibi müthiş bir akıcılıkla, bütün olan biteni seri bir şekilde anlatırken temizliği de yapıveren bir kadın. Karakter gibi karakter...

Salıncak: Kırık dökük İstanbul'daki, kırık dökük insanların aşk hikâyelerine güzel bir örnek. Bu aşklar neden yürümüyor? Çünkü sonun bacakları var, aşkın yok. Aşkın kanatları var ama o da ağırlığından uçamıyor.

Uzaktan Bakmak: 16 yaşında bir kızın akrabasıyla evlenip Almanya'ya gurbete gitmesi, evli, çocuklu ve okumamış olarak Almanya'nın ortasında kalması...

Anlatıcı, liseli arkadaşıyla arasında birden değişen durumu detaylı ipuçlarıyla veriyor. Rujlar, ince çoraplar, topuklu terlikler, Türk kahvesi ve çeyiz sandığı… Genç kızlık hayallerinin başladığı ve bittiği yeri anlatıyor bize.

Bihaberliğin İrtifası: Ölüm hüznünün çöktüğü öykü ta baştan beri öyle ilerliyor.

Hüznün başı neresidir? Yatalak bir kadının yanında küs iki erkek kardeş, bir bakıcı ve bir arkadaş. Kendini ağır ağır ele veriyor. Kimse ölümün üstesinden gelemiyor. Onu nasıl karşıladığımız önem kazanıyor. Zaten geriye de başka bir şey kalmıyor.

Hariçten Gazel: Mahir Bey'le küçük hanım kalkınca, arkalarından konuşan personel ve diğer masadakiler anında dedikodunun dibine vuruyorlar. Buradaki yorumlar, garson, yan masadaki muhasebeci Rıfkı Bey, köşedeki tuhaf kadın, başgarson, çapraz masadakilerin yorumları özel boşluklarla ayrı ayrı verilmiş. Aynı zamanda kafa sesleri gibi de duruyor. Buna ilk defa tanık oluyorum.

IV.

Son Başlangıç

Sonun Bacakları'nda, hevesleri kursaklarında kalmış öykü kişileri, hareketli, hızlı bir dille anlatılmış. Devingenlik, sıkılmadan okumamıza yol açıyor. Yazarlarının uzantısı gibidir öyküleri, tıpkı geçirgenlikleri gibi. Eksiltili anlatım, gerçeği örtüyor ve okura enteresan boşluklar bırakıyor. "Gerçek çıplaktır, çıplağın altında derisi yüzülmüş vardır." diyor, Paul Valery. Sonun altında da hep bir hikâye vardır.

Öykülerin üzerinde durduğu düzlemler, incelikler, kabalıklar, ölümler, sevgiler, aşklar, aldatmalar… İnsan ilişkilerinin, o sıradan cümlelerimizin deşifre edilmiş halleri var bu kitapta. Karakterlerin tutumları tam da kendileri gibi. Öyküler karakterlerin tutarlılığıyla da gelişiyor. Gereksiz şeylerden ayıklanıyor. Sanki okumuyoruz da biri bize anlatıyor gibi. Kırgın bir insan demiyor kırgınlığı betimliyor, karakterlerle, diyaloglarla… Ritim duygusu hemen hepsinde yerli yerinde. Esnekler, her yöne gidebilir gibi duruyorlar. Karakterlerin bize kendilerini gösterdikleri kadarıyla yetinmiyoruz. Anlam alanı da bizi bir o kadar etkiliyor. Yazarla okur arasındaki birebir ilişki, okuruna yol boyu eşlik ediyor, onu aldatmıyor. Hepsinde farklı lezzetler var, tornadan çıkmış gibi değiller. El yapımı, biricikler...

Öyküler hayatla aynı kefede. Tümüne detay ve dil işçiliği hâkim. Edebiyatın anlatım olanaklarını iyi kullanmış. Dilsel tercihleri özenli. Acı karşımızda, öykünün içinde kamufle olmuş. Göstermiyor kendini, hissettiriyor. Bu dolayım karakterleri daha gizemli kılıyor. Dil ve kurgu birbirlerine yataklık ediyor. Güzelleştiren bu.

İroni adlı kalemi çok yerinde kullanıyor Eivazi. Kadınlar, bambaşka kadınlar, örselenmiş kadınlar, aldatılmış kadınlar, aciz kadınlar, zayıf kadınlar, güçlü kadınlar… Kadın öyküleri çoğu. Hepsi de bir bacaklarından sona bağlanmış kadınlar. Kitaptaki izlenimler bir yaşanmışlığı hep hissettiriyor, yaratıcı kurgular sayesinde. "kanıtları rivayetleri/ evin hayatından çekilmiş her arzuda/ kusura bulanmış bir kalp var" diyor, Betül Tarıman. Bu dizeleri çağrıştırdı bana "Sonun Bacakları".

Görünmez yüzler vardır, onlar da öyküye dâhildir, dairdir. Hüzün de gizli saklı, mecali kalmamış yorgun insanlar da… Akıcı ama hızlı bir kurgunun peşinden de koşmuyorsunuz. Ritmik döngüler var içlerinde. Bu döngüler ağır ağır sürüyor önümüze hayatları. Öyküleri başlatan yerler tam kıvamında, tam da böyle başlamalıydı diyorsun.

Klişeleri ustaca kullanıp sanata çevirmiş, dönüştürmüş bizim için Makbule Aras Eivazi. Kitap bittiğinde bir tamamlanmışlık hissi veriyor. Aslında öykü kitaplarının başı sonu yoktur. İstediğin yerden okursun. Ama kitaptan çıkarken oyuncakları toplamayı unutmamalısın sevgili okur. Belki tekrar oynamak istersin.

MELODİKA

Hülya TAMZOK

Başım dönüyor. Genç kız sendelediğimi fark etmiş olacak ki kalkıp yerini verdi. Teşekkür ederek oturdum yoksulluk kokusunun sindiği koltuğa. Gözümü dışarıya çevirdim, tünele girince de içeriye. Demirden tutan bir öğrencinin elindeki kitabın adını görmek için çabalarken soluk yüzlü, yaradana yan bakan bir adamla karşı karşıya geliverdim. Hafifçe kamburunu çıkarmış, başını önüne düşürmüş, kimi zaman yere bakıyor kimi zaman dalıp gidiyor. Ara sıra elindeki poşetin dışına sarkmış pırasanın saplarını içeri itiyor. İsyan etmek istiyor da edemiyor gibi. Kat kat giyinmiş; gömlek, kazak, yelek, ceket, kaban. Üstü böyleyse altında da karısının ördüğü yün don olsa gerek. Gülme isteğimi bastırıyorum. Aman bana ne ya adamdan da, donundan da. Her iş bitti de o mu kaldı şimdi? Ben de yani.

Karşımdaki tekli koltukta dokuz-on yaşlarındaki çocuk bacaklarını uzatmış, uyuyor. Yarı açıklığından gözlerinin rengini görebiliyorum; kapkara. Uyanacak gibi olunca gözümü hemen çektim. Kuş cikciklemesi duyuluyor. Trende kuş ne arasın? Yanımdaki kadının cep telefonunun zil sesi olduğunu anlıyorum çok geçmeden. Telefon çekmeyince kapatıyor. Gözünü çocuğa dikmiş, kolundan sündürüp kaldıracak neredeyse. Yediği simidin susamları da eteğime dökülüyor. Hıncımı alacak yer arıyorum, kafamın tasını attıracak şimdi.

Zaten sinirlendim müdüre bugün. Sabah odasına girdiğimde aldım ağzımın payını. Meşgulmüş efendim, önce bir azarladı. Konuşmaya fırsat bulunca öğleden sonrası için izin istedim. Neymiş, annesinden çok hastaneye gidiyormuşum da, neremi beğenmiyormuşum da, yine neyim varmış da, yoksa Elmadağ Vergi Dairesi'nde bulurmuşum kendimi, falanmış da fışmanmış da... Ukala dümbeleği. Öbürleri gibi el pençe divan durmadığım için bana kafayı taktı. Acım var, geçmiyor, psikiyatriste gidiyorum desem, "deli" damgasını basar. Evladımı kaybettim hanım, haberin var mı, diye çığlık çığlığa yakasına yapışasım, yüzünü tırmalayasım var. Sehpasının üzerindeki cam kül tablasını al, alnının

çatına fırlat diyor cinler bazen. Arkamdan bağırıyor: "İki saat içinde dönün Gaye Hanım. Arşiv düzenlenecek. Hastaneye gittiğinize dair başhekimlikten imzalı, mühürlü kâğıt getirmeyi de unutmayın." Yalan söylüyorum sanki, bir ay önce ameliyat olduğumda da inanmamış, "Açın dikişlerinizi göreyim," demişti de mahrem bölgemde deyince sesini kesmişti. Bıraksak şeyimize kadar kontrol edecek.

Şu dibimde dikilen kadın da fazla oldu artık, sessiz konuşması için uyarıyorum ama duymazdan geliyor. Böyleleri çok, vagonda sadece kendisi varmış gibi. Ön taraftan biri atılıyor: "Teyze şu ağzının fermuarını çek artık ya, beynimizi yaktın valla." Kadın dil kırarak, "Rahatsız olduysan özel taksiye binseydin küçük bey," diyor sonra konuşmasını sürdürüyor yanındakiyle. Neyse ki uzamıyor tartışma. Karşımdaki çocuğa bakıyorum tekrar; düzgün kesilmemiş kir içindeki tırnaklarına, sağ yanına taranmış gür saçlarına, esmer tenindeki dolgun dudaklarına, uzun kirpiklerine, boğazına kadar fermuarını çektiği yazlık kırmızı montuna. Birbirine kenetlediği ellerinin altında sıkıca kavradığı kutunun, özenle takılmış şeffaf kılıfındaki yazıyı okumaya çalıştım, harfler küçük olduğundan başarılı olamadım. Dikkatlice baktım yeniden: *Melodika, Otuz İki Tuş* yazıyordu. Üfleme hortumu dizlerindeydi. Geçenlerde trende müzik yapanlara benzettim; biri kız biri oğlan iki çocuk, yarım yamalak, kırık Türkçeleriyle, coşkuyla marş söylemişlerdi:

"İzmır'ın daglarında çıçekler açar,

İzmır'ın daglarında çıçekler açar."

Yolcuları dolaşarak para toplamak istemişlerdi de tek kişi dışında kuruş veren olmamıştı. Gürültü yaptıkları için kızanlar bile vardı. Bizim rızkımızı çalıyorlarmış sözde. Yolculardan biri, "Anlayışlı olun biraz," deyince çemkirip durmuşlardı. Efendim gitsinlermiş, ülkelerinde savaşsınlarmış, melodikalarını da orada çalacaklarmış. Çocuklar, ne konuşulduğunu tam anlayamasalar da gözlerdeki, yüzlerdeki anlamları çözebilmişler, yaklaşan ilk durakta, kapılar açılır açılmaz, arkalarına bakmadan inmişlerdi o gün. Tekrar baktım çocuğa, evet, oydu.

Tren hızla gidiyordu. Biraz zaman geçince ineceği yeri kaçırmasından endişelendim. Hafifçe ellerine dokunarak seslendim: "Küçük, hangi durakta ineceksin?" Yandaki kadın, "Yer vermemek için uyuyormuş numarası yapıyor," dedi. Hem çocuğa bakıyor hem cevap yetiştiriyordum: "Ne numarası, yorulmuş baksanıza, kıpırdayacak hâli yok." Belki son durakta inecektir düşüncesiyle elimi çektim. Her frende irkilse de, uykusuna kaldığı yerden devam ediyordu. Kadın, elinden gelse canını alacak: "Hiç saygı kalmadı büyüklere, bizim zamanımızda böyle miydi?" Uflayıp pufluyor kokona. Hah, şimdi de yerini değiştirmeye yeltendi. Tren sertçe fren yapınca bir öne kaykıldı bir arkaya. Koca gövdesini zapt edemedi. Panonun önünde dikilen genç, kadına yardımcı olurken kitabı yüzüstü yere düştü, kapaktaki "Üvercinka" yazısını gördüm sonunda. Kadın, demirden tutup homurdanmasına devam etti: "Ne biçim fren yapıyor bu makinist ayol? Az kalsın yere serilecektim."

Birden durduk, sağlı sollu iki duvarın arasında kaldık. Kapılar birkaç kez açılıp kapandı, ardından hareket ettik. İnene kadar kadının ağzını bıçak açmadı, burnumun dibinde dikilip yüzünü ekşitti, o tarafa bu tarafa sallandırdı durdu.

"Dikimevi" anonsu yapıldı. Ne çabuk geldik son durağa, göz açıp kapayıncaya kadar. Akreple yelkovan coşmuş. Çocuğun hareketsiz durması beni telaşlandırınca etrafımdakilerden yardım istedim: "Nefes almıyor, ne yapsak acaba?" Yaşlı adam, bilmiş bilmiş cevap veriyor: "Rol yapıyor, para istemeye gelince dirilirler merak etmeyin, dini imanı para bunların," sonra da hiç istifini bozmadan torununun elinden çekiştirerek iniyor vagondan. Tartışacak mecalim yoktu, muhatap olmadım. Yeniden dokundum çocuğun eline: "Hadi uyan, son duraktayız." Kıpırdamıyordu. İçerideki yolcular inerken yenileri biniyor, tepesinde alıcı kuşlar misali dönüyorlardı ama onun ruhu duymuyordu.

Randevuma geç kalmak istemiyordum. Başımı çevirip son kez kalbinin olduğu noktaya baktığımda, göğsünün kabarıp indiğini görünce içime su serpildi. Aceleyle merdivenlere doğru yürüdüm. Ah çocuk... Aniden hastaneye gitmekten vazgeçerek geri dönüp kimse oturmadan aynı koltuğa oturdum. Yana kayan melodikasını alıp usulca kucağına bıraktım. Gözünü açıp kapattı, bir el refleksiyle melodikayı sıkıca kavradı. Evet, rahatsız edilmediği, kendini güvende hissettiği, dilendiği değil dinlendiği yerdi bu koltuk. Hem sıcacıktı içerisi. Kaç tur yapacaktı gün boyunca, kim bilir?

İlk durağa geri gelmiştik. İş yerinden çıktığımdan beri iki saat geçmişti. Başım dönüyordu hâlâ. İndim. Uyansaydı çocuğa belki... Telefonum kikirdedi. Fosforlu renkteki "Müdür arıyor," yazısını görünce sağdaki tuşa basıp kapattım. Evime gideceğim, yan gelip yatacağım. İsterse Güdül Mal Müdürlüğü'ne sürsün. Vız gelir tırıs gider.

CİHAT DUMAN İLE *KAHROLMAK* ÜZERİNE SÖYLEŞİ

"İstanbul'un hayal olmasını dilerdim."

Sedat DEMİR

Fotoğraflar: Fatih DEMİR

Benimle söyleşmeyi kabul ettiğin için teşekkür ederim.

Seni çok önemli bir kültür işçisi olarak nitelendirdiğim için bu söyleşi teklifi benim lehime değerlendirilmeli. Değerlendiriyorum ben de. Teşekkür ederim.

Rica ederim. Romanın bir türün müjdecisi gibi duruyor öncelikle. Elbette yapıtları türlerin çatıları altında derlemek zorunda değiliz. Ancak farklı bir yordam kullandığını, bir teknik arayışı içinde bulunduğunu romanını değerlendiren her örnek okur hisseder. Ne oldu süregiden tekniklere, yordamlara?

Tür yaratmak çok kolay bir şey olduğu için yazarlarımız buna tenezzül etmiyor. Tarağa benzeyen E harfini kullanmazsın ve olay biter. Kıskançlığı konu edinirsin ve üzerine gidersin. Metin artık bir kıskançlık romanıdır. Tür oluşturmak bu kadar kolaydır işte. Giyinmek gibi. Taranmak gibi. Sakal gibi. Soruyu diğerlerine sormak gerekiyor. Neden tür oluşturmadınız? Neden çok zor bir sanat olan geleneğe dayanma sanatını tercih ettiniz? Var mı iki kişi yazan bir romanı? Romanın şahsi ve muhterem olduğunu kim dayattı? Bence roman denen şey, asgari 5 kişi tarafından yazılmalı. Ben yeni kitapta ortak eser vermeye çalışacağım. Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu okumak benim için bir teori jimnastiğidir: "Birden fazla kimsenin iştirakiyle vücuda getirilen eser ayrılmaz bir bütün teşkil ediyorsa, eserin sahibi, onu vücuda getirenlerin birliğidir." Süregiden bir yordam yok. Adamlar hangi paltodan çıktıklarını bile belirlemişler. Kokuyor o palto ben diyeyim.

Son yıllarda mekân kullanımın kurmaca metnine olan katkısı üzerine eleştirmenler, akademisyenler yazmaya başladı. *Kahrolmak*'ta da bu etki var. Neredeyse karakterler, olay örgüleri kadar vazgeçilemez *Kahrolmak*'ta mekânın gücü.

Mekân olmadan film çekilemez. Tiyatroda mekan yoktur. Şiirde mekân keyfidir. Mekâna yazılan şarkılar vardır. Kurmacada ise hazıra konmak da mümkün mekân uydurmak da. Simerenya, Atlantis, Gargantua keşke uydurma olmasaydı. İstanbul'un hayal olmasını dilerdim. Beyoğlu hazır bir mekândır. Son dört yılda bugüne kadar Beyoğlu'nda çekilen bütün filmleri izledim. Bazıları çok kötüydü ama sabrettim. Sokak adlarını bulmaya çalışıyordum sekanslardan. En iyisi *Gölge Oyunu*'ydu. Şevket Altuğ ve Şener Şen Beyoğlu'nun yardımcı oyuncularıydı. Bir de sepetli motosiklet vardı tabii figüranlardan. *Kahrolmak*'ta anlatıcı hazıra konmuştur mekân bağlamında. Romanda anlatılanlar İzmir'de bile geçemez. Batıda, daha doğuda geçemez. Geçebilseydi Seoul'da geçirmek isterdim mesela.

Ben de düşündüm bir ara Seoul'u, ama zorlayıcı. Neyseki soruları ben cevaplamıyorum. Bu arada yaklaşık 10 yıl sonra ilk söyleşimi yapıyorum. Boğazım kurudu. Kahve içeceğim. Sen, kahve?

Ben kahve içmem. Afiyet olsun.

Sabrın için teşekkür ederim, suyu

ısıtmak zorunda kaldım. Belki sıkıcı bir soru, romanın tamamına bakıldığında bir ozanın baladı gibi rahatlıkla okunurken, örneğin paralepsis-analipsisler'le çok çalışılmış görünüyor. Kaç defa yazdın *Kahrolmak*'ı?

2017 Haziranı'nda köyümde dut silkeleyip sonra o dutları tenekelere doldururken Murat Uyurkulak'ı karakter yapmak geldi aklıma. Mis Sokak'ta karşılaşıyorduk. Bilgisayarımı götürmüştüm köyüme o yaz. Murat'ı iki sayfa yazdım ve tarzımı çok beğendim. Genç bir çift vardır. Bunlar şehrin muhtelif yerlerinde ağzı laf yapan kafalı ve siyasi yönü olan bir romancı ile sürekli karşılaşırlar. Romancı tutuklanır. Kız adamdan ayrılır. Adam romancıya mektup yazmaya başlar. Mektupta adresini belirtmez. Roller değişmiştir. Romancı okur olur. Kıskanç erkek yazar olur. Kız ölür. Sonra baktım Murat kilo alıyor. Bu kadar tutkulu bir ilişkinin majör tarafı olamaz. Zaten saçları da seyrekleşiyordu. O ayarda başka tanıdığım da yok. Murat'ı eleyip kendi bedenimi yerleştirdim. Benim beden girince konu da saptı tabii. Böylelikle iki kere yazmış oldum romanı. Fakat, farklı romanları iki kere yazmış oldum. Burada gülüyorum.

Bir de ya karakter çok titiz, ya da roman çok tozlu. Aklıma geldi, John Fante okudun mu hiç?

Fante'nin *Toza Sor*'unu 2014'te okudum. Bir yazar var. Birine aşık sanırım. Çok kısa sürede geçen bir macera anlatılıyor. Birinci tekil şahıs. Başka hatırladığım ayrıntı yok. Dili iyi. Bir daha okunabilirlik bandrolü var. Başka eserlerine bakılabilir.

Yeryüzündeki tüm kurmacaları kıyasıya eleştirirken, imbikten süzerken kendi kurmacanı yazarken zorlandın mı?

Katil bir kadın, doğurabilir. Kafası çok karışmaz. Eleştiri, sanat üretmeye mani değil. Ben tasarımı kafaya takmış biriyim. Roman nasıl bir tasarımdır? Sandalye nasıl bir tasarımdır? Ağaç nasıl bir tasarımdır? Üç önemli soru soruyorum.

Annem, "herkesin romanını eleştiriyorsun, seni de göreceğiz," derdi de o yüzden sordum. Bir de ne var, romanda gezen bir at var, her yerde. Ayrıca yer yer üstkurmaca bir anlatıyla evriliyor gibi. Ama değil de. Bu konuda "aaa, böyle yapılmış denildiğinde üstkurmaca ve büyülü gerçeklik eleştirilerine hazır mısın?

At var. Bir insan daha lazımdı at koydum. Büyülü bir gerçek değil Beyoğlu'na at götürmek. Olabilir bir şey. Dinozor götürmek imkânsıza yakındır. Kurmacaya dinozor soksam hakikaten büyülü gerçekçi bir hamle yapmış olurdum. Gelelim üstkurmaca suçlamasına. Abi, üstkurmacayı uğurlamak gerekiyor. Bak kovmaktan ya da yok saymaktan bahsetmiyorum. İç savaşa sebebiyet vermeden bir diktatörü, yağdan kıl alır gibi emekli etmekten bahsediyorum. Tanrı anlatıcıda zaten sorun yok. 2.700 yıldır, hatta, kutsal kitapları da sayarsak 4.500 yıldır kendileri çalıp kendileri oynuyorlar zaten. Birinci

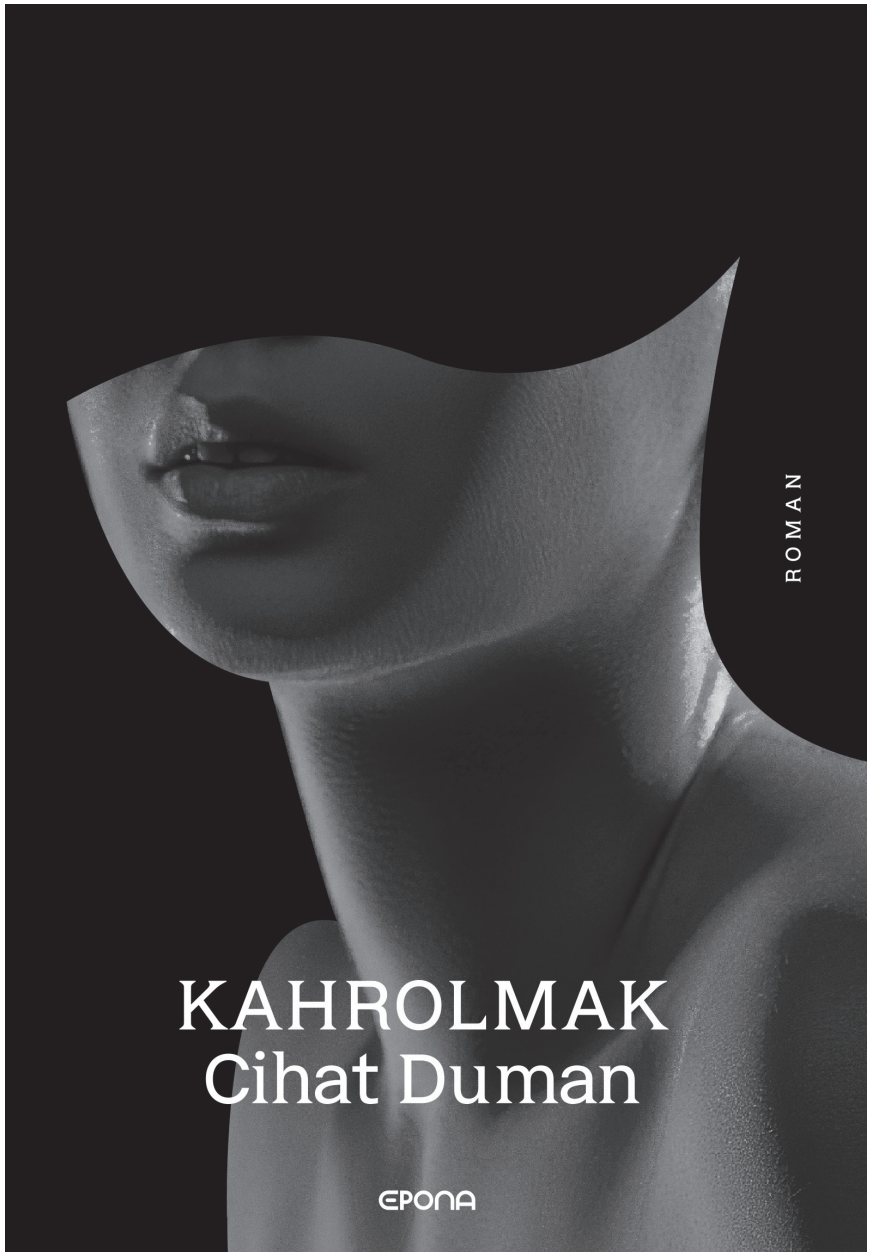

tekil anlatıcıda psikoloji, semiyoloji, gramatoloji, arkeoloji ve bir sürü bilimi aynı anda ilgilendiren paradokslar var. *Kahrolmak* birinci tekil anlatıcıyla yazılmıştır. Ve tüm numarası, yani, üstkurmaca çamurundan kurtulma sebebi birinci tekilin anlattığı şeyin yaşanıp yaşanmadığı ikircikliğinin diri tutulması. Bu diriliği ancak ve ancak üstkurmacadan emanet aldığım sahte tekniklerle devam ettirebilirdim. İşte burada tıpkı nitelikli dolandırıcılarda olduğu gibi taklit edilemez şey olan beden devreye giriyor. Sen hiç kısa boylu nitelikli dolandırıcı gördün mü? Soruyu bu kez şöyle soralım. Sen hiç kısa boylu nitelikli dolandırıcı karakter (filmlerde, kitaplarda) gördün mü? Bunu düşünelim. Dolandırıcı sahadadır. Risk gerçekleşirse linç edilir. Sülün Osman Galata Kulesi'ni ancak ve ancak bedeniyle satar. Görkemli bir eylemdir bu. Belagat, retorik, hitabet işte ne kadar ağzı sulandırıcı şey varsa buradadır. Jest, mimik. Beden aşırı değerli bir şey. Etin kilosu 100 Türk Lirası'na yaklaşıyor. Niteliksiz dolandırıcılık ise mide bulandırıcıdır. Instagram'dan bir link atarlar tıklarsın. Bittin. Şimdi biz nitelikli dolandırcı mıyız yoksa niteliksiz mi? Buna karar vermeli bir yazar. Rezil kepaze olmak pahasına. Kahrolmayı göze alarak.

Şairliğin romanın sözdiziminde başına iş açtı mı?

Şairliğim başıma iş açtı. Kitabı bitirdikten sonra başkasına yazdırttım. Şiir dildir. Şiir dil gibi bir organ. Boğazında, adem elmasının on santim uzadığını düşün. Bu organın adı şiir olsun. Sağa, sola, yukarıya, aşağıya hareket etme kabiliyeti var. Tıp tepkili. Doğal olmayan seçilim diyorlar. İnsanı yüceltemiyorlar bu organ yüzünden. Dinciler yaratıcının gereksiz bir organ yaratamayacağını bu organın muhakkak bir şeye yaradığını söylüyor. İnsan sevinçli olduğunda şiir organı hafif yukarı kalkıyor. Hüzünde aşağı, hafif. Başka bir özelliği yok. Bu organ kültüre, uygarlığa, yazıya, düzyazıya karşı bir organdır. Kadere bakın ki bu organın günümüzde kullandığı yegâne şey kelimeler olmuştur. İşte ben bu organı koparıp attıktan sonra bir daha yazdım *Kahrolmak*'ı. Yenisi çıkıyor ama üzülme.

Mizahla aranın iyi olduğu söyleni-

yor. Mizahla ironi sık sık karşılaştırılıyor ve karıştırılıyor.

Ben hafif siklet mizah teorisyeniyim. Amatör seksoloğum aynı zamanda. Amatör edebiyat tarihçiliğim de var. Profesyonel sporcuydum eskiden. Tornacılık ve avukatlık yaptım. Şimdilerde yayınevi yöneticiliği yapmaya çalışıyorum. Mizah teorisine giriş Bergson'un *Gülme* kitabı ile oluyor. İkinci çeviriyi Devrim Çetinkasap yaptı. İki çevirili nadir felsefe kitaplarından biri oldu *Gülme*. Devamında 40-50 kitap var. Bunları okudum. Sözlü ya da yazılı bir cümlenin, paragrafın komik olup olmadığını 5-10 sayfalık yazıyla açıklayabilecek birikimim var. Mizah insanı şakadan soğutuyor gerçekten. Bu kitapları okudum okuyalı ne şaka yapabiliyorum ne de şakalara gülebiliyorum. İroni ile mizah aynı şey mi acaba? Mizah bir tür. İroni ise hakikat ya da varlık gibi saçma sapan bir şey. "Mizah insanı şakadan soğutuyor gerçekten" cümlemi ele alalım. Bilen bilir ki bu cümle "mizah şakaya gelmez, ciddiyet ister" gibi bir cümlenin parodisi olarak söylenmiş olabilir. Parodi ise aynı zamanda ironidir. Parodi maksatlı söylenmemiş ise komik oluyor. Komik olma sebebi aynı anlama gelecek mizah ve şaka kelimelerinin birbirine karşıt kullanılarak dilin mekanik yapısının kırılmış olması. Mizah ve ironi farklı anlamlara geliyor. Peki şaka nedir? Emin ol bilmiyorum. Nükte gibi bir şey mi? Ya da sadece sözlü yapılabilen nükte mi? Esprinin eş anlamlısı mı? Latife mi? Buraya sığmaz bu konu.

Espri aslında ruh demek sanki. Latincesi, Fransızcası. Şaka bir yana ben de okumalar yapmaya çalışıyorum. Peki, Pandemi döneminde roman yazmak üzerine bence söyleyeceklerin var. Bu süreç edebiyatın arzuladığı "sınırlama"yı çağrıştırıyor.

Edebiyatın arzuladığı sınırlamanın aklımıza getirdiği ilk şey Beckett'in anadilinden çıkıp Fransızca yazarak kendini ketlemeye çalışması. Self sünnet. Öz kıyım. Yarım intihar. Beşir Fuad bileklerini kesiyor kan akarken hislerini yazıyor. Rakipler güçlü. Pandemi ortamının bir öz sünnet olup olmadığını konuşamayız. Evimde oturdum ve 7 günde bir roman yazdım.

Karakterleri, isimleri yerine karakterin onlara verdiği "özel" isimlerden de tanıyoruz.

İsimleri aklımda tutamadığım için karakterlere isim vermedim. Şimdi şaka yaptığım düşünülecek. Yapmıyorum. Güncel hayatta isimleri aklımda tutamıyorum. Bu sebeple bir performans romanı da olan Kahrolmak'ta isim kullanmak riya olurdu. Allah kimseye söylediği şeyin şaka olmadığı açıklamak zorunda bırakmasın bu arada.

Lacancı veya Freudcu musun bilmiyorum ama romanda psikolojiden çekilmiş, kullanılmış. Psikoloji bilimiyle aran nasıl?

Ben şu an anti ödipusçuyum. Freud ve Lacan'ı Apollonik bulmakla beraber felsefe zanaatkârı olarak görüyorum. Deleuze ve Guattari Diyonizyak ve filozof. Ruh bilimi romancıların ana bilim dalıdır. Uğraşıyoruz tabii. Böyle bir roman yazacak kadar içindeyim psikolojinin.

Roman tamamlandığında okurun elinde koskoca elemli bir ironi kalıyor. Kasıtlı mı bu?

Elemli ironi. Trajikomik. Acıklı güldürü. *Acıklı Güldürü* kimin romanının adıydı acaba. Hepimizin elinde çokbilmiş telefon var. Bakalım. Bende karakterler yavşaktır. Anti kahraman bile olamazlar. Yarıda kalırlar. *Olay Beyoğlu'nda Geçiyor*'da da öyleydi. Bu tür karakterlerin başına gelen şeyler de kesin değildir. Bu fluluk tabii bir güldürü katıyor tabi. Al sana şiirin boku. Tabii geçen cümlede tabi kullanmak da ne oluyor. Ne ise. Tabii güldürünün sonu her zaman bir miktar düşüncedir. Düşünce neşelidir, eş anlamı ile söylemek gerekirse dibine kadar kederli.

Alttan alta bir politik meseleler var romanda ama anlatıyı yıpratmıyor. Kurmacada ideoloji ve politika gibi meselelerin varlığına, kullanımına nasıl bakarsın?

Siyaset bilimi yetersiz olduğum bir konu. İktisat gibi. Cevap vermek istemiyorum.

Bence söyleşi yarım kaldı. Ayrıca sonra konuşuruz tekrar bu söyleşi dışında, derim. Ne dersin?

Bir okul kuralım abi. Hepimiz o okula yazılalım. Daha çok tartışırız. Okulun adı Akademi olsun. İçinde gençler olsun. Dalga geçelim onlarla.

Yapalım, ortam hazır. Sen işlerini bitir, gel.

Gördüm Ama…

Ömer TURAN

o akşam, keşke
gözlerim olmasaydı

gördüm ama… günlerin bölündüğünü
beyaza, üvey evlere ve neden hep ölüme
kapı eşiği, ağzında gençliğimi geveliyor
beni bir değneğin uzağına, annesiz güne

bahri abiye bu dizeleri okuyunca dedi ki
-senin ömrün meme ucunda yaralı gece

ben herkese gülüyorsam, ağzımı tütüne
sakalımı kuş olmaya alıştırmışken üstelik
gördüm ama… yola çoktan çıkanları
içindeki denizi kıyıya, tenini geceye
uğurlayan halkların bana küs baktığını

orta yaşa girerken de aynı, müziğin çok
sesli kederinden soyunup uyurdum
en çok da taşı kaldırıp altındaki ağıtı
kucaklarken gördüm… makas değiştiren
zamanın evden eve devlet dağıttığını

yumdum gözümün birini, neden mi
tarihe bırakmak için tozu ve karanlığı

Kasım 2021

KAPAN

Uğraş ABANOZ

Yıldızların altında, ceviz ağacına yaslanarak nefes nefese arkasına baktı Osman. Çatılar, yaprakların arasında belli belirsiz görünüyordu. Kalbi durmaksızın atıyor, ayağının altındaki dal parçası, o hareket ettikçe yaralı hayvan gibi inliyordu. Tedirgindi, saçlarındaki damlaları, göz kapağına ilişen tuzu koluyla sildi, karanlıkta önünü göremiyordu. Başını gökyüzüne çevirdi. Yıldızlar, böcek sesleriyle yanıp sönerken bir tüfek patladı! Bu patlayış, etrafı dağlarla çevrili çukur arazide bütün heybetiyle gümbürdedi. Yankılanan ses, dağlara çarparak iki defa daha kulaklarında patladı. Hemen yere kapaklanıp ani hareketlerle vücuduna dokundu. "Vurulmuş olsam canım yanardı!" dedi, ağacın yanından büyükbabasının ışıksız evine baktı. Eli cebine gitti. Kâğıt, ilaç, bozuk para dolu astarı tutup bıraktı. Etrafı izliyor, geldiği yerlere bakarak nerede olduğunu anlamaya çalışıyordu. Nefesini kontrol etti, mezarlığın yanında parlayan mavi poşeti sabah bahçeye giderken görmüştü. Ceviz ağacının damarlı, gri yüzeyine dayadı kulağını, dinledi, ağaç da onunla birlikte nefes alıp veriyordu. Yapraklara düşen saçmalar kesilince, çimenin üstüne uzandı. Kafasını öne eğdi, çenesini, dirseklerini otlara değdirerek bir kez daha baktı karanlığa. Belirlediği yöne doğru hızlıca süründü, dikenliğin arkasında nefes nefese durdu, dizleri yırtılmış, dirsekleri kan içinde kalmıştı. Gözleri karanlığı tararken, zihni makine gibi işliyordu. "Neden geldim bu lanet yere!" dedi. "Ne güzel hayatım vardı İstanbul'da! Sen o kadar gez toz, hayatını yaşa, sonra da gel burada el âlemin piçiyle uğraş!" Canı yanıyordu, sigara paketine uzandı. "Eğer yakarsan, görünürsün salak herif!" diye mırıldandı, ayaklarında biriken çamuru temizlerken tüfeğin nereden ateşlendiğini düşünüyordu. Bağırış, çağırış, haykırışlar arasında alev topu gördü uzakta, babasının sesi geldi kulaklarına, söndürmek istediklerinin ne olduğunu anlamaya çalıştı. Alevler, buzlu camın ardındaymış gibi solgun dalgalanıyordu.

Sesler yavaş yavaş azaldı, biraz dinlenip ırmağa süründü, bayıra vardı, işi kolaylaşmıştı. Kendini yokuş aşağı bıraktı. Saniyeler sonra ırmağa düştü, yeni ayakkabıları çamur içinde kalmıştı. Bir fiske vurup bıraktı, biraz yukarı kalkıp etrafı dinledi. Bir tüfek sesi daha duyuldu, ses, bu kez çok derinlerdeydi. Çalılıkların arasında bir tavşan kulaklarını dikmiş ona bakıyordu, hışırtıyla gözden kayboldu. Kara ormandan çakal sesleri geliyordu. "Karşı dağda yağmur başlamış olmalı," dedi, etrafı meşe, nergis kokusu sardı. Akıp giden ırmağın sesini dinledi, İstanbul'u düşündü, iddaa kuponlarında batırdığı maaşları, borç aldığı beş para etmez adamları, derenin kenarında rakı içerken tuttuğu kocaman balıkları, kalecilik hayaliyle yanıp tutuştuğu günleri, alkol aldığı için evlenemediği pembe yanaklı kızı, berber dükkânını, kardeşlerini, "Herkes çekip gitti, ben kaldım!" dedi. Elini suya daldırıp ensesine, yüzüne sürdü. Damlalar alnından burnuna düştü, sigara yaktı. Közü, avucunun içinde tutup fındık dallarının arasında yürüdü, kiraz ağacının yanından evin arkasına ulaştı. Herkes ayaktaydı, bir duman aldı, tuvaletin yanından geçip ahırın önündeki boklu yolda usulca yürüdü. İncir ağacının solunda büyükbabasının evini gördü, kuytuya sinip beklemeye başladı. Babası küfürler savuruyordu. "Ulan Osman! Neredesin Osman! Hayırsız Osman! Bunu yapanı bulacağım elbet! Kim ulan benim arabamı yakan piç! Çıksın karşıma!" diyerek avazı çıktığı kadar bağırıyordu. Osman, sindiği yerde sessizce durdu, sigarayı usulca söndürdü, babasının jandarmaya haber vermeyeceğini biliyordu, herkes çekilince merdivenlerden yürüdü, ölen amcasının evinin önünde bidon vardı, yaklaştıkça mazot kokusu genzini yaktı, mısır koçanlarının arasında elinde tüfekle beliren Vedat'a bakıp "Ne yapmaya çalışıyorsun sen?" dedi fısıltıyla. Vedat'ın yüzü, gözü, elleri, dumandan kapkara olmuş, nefes nefese kalmıştı. Kahverengi demir kapı gıcırtıyla aralandı, eşikte yengesi göründü, "Oğlum!" dedi kadın, elini avucuna vura vura, kafasını sola yatırarak konuşuyordu. "Oğlum Osman! Sen uyma buna, bu ne yaptığını bilmiyor, kaç kere söyledim! Ne karısını dinliyor, ne beni! Allah'ın, peygamberin varsa uyma, söyle vazgeçsin, baban çıktı kapılara, rezil olduk köye! Arabadan ne istiyor!" dedi. Başında yazma, üstünde mor basma vardı, sokak lambası acılı yüzünün yarısını aydınlatıyordu. "Sen içeri geç, karışma! Kocan bitti şimdi sen mi başladın!" diye bağırdı Vedat, çeşmenin önüne çömeldi. Kapı yavaş yavaş kapandı, ışıkta kelebekler uçuştu. Osman, karanlığı yara yara geldi, lambanın altında durdu. Vedat'ın kolunu tuttu, "Enişte! Ne yapmaya çalışıyorsun sen ya?" dedi, alın çizgileri belirmiş, sesi hayret eder gibi çıkmıştı. Usulca omzundan çekip tüfeği aldı, namlu hâlâ sıcaktı, kazma, kürek, çapa yığılı köşeye bıraktı. Vedat, çenesinden akan suları sildi, yıldızlara baktı. "Sigaran var mı?" dedi. Osman elini cebine atıp sigara çıkardı, yaktı, bir duman alıp Vedat'a uzattı. Vedat, ıslak ellerini kıç ceplerine silerek sigarayı dudağına götürdü. "O senetler sahte değil! Amcanın gerçek borcu, hani konuşacaktın babanla, yavşak!" dedi. Osman, Vedat'ın koluna girdi, yavaş yavaş yürümeye başladılar. Evin önündeki şimayı geçip arı kovanlarının yanından sağa saparak patikaya girdiler. "Gel," dedi Osman, "gel enişte ya, kuralım soframızı, içelim, içelim güzelleşelim, sen ne taktın kafana bu işleri? Gel ya! Ben ikna ederim babamı, sen darlanma." Irmağa yürüyüp koyağa indiler. Osman devrilmiş kütüğü çevirdi, gece yanıp yanıp sönüyordu. Ilık bir lodos geçti omuzlarından, ikisinin de saçları havalandı. Burası bazı akşamlar demlendiği kuytusuydu Osman'ın. Fındık ocağının dibine uzandı, ufak rakı, iki bardak, bir de küçük mum çıkarıp koydu kütüğün üstüne. Vedat, uzun uzun baktı ona, dudaklarını bükerek "Vay! Vay! Vay!" dedi. "Osman'ıma bak sen! Tam teçhizat! Ulan kansız, burada her akşam içeceğine bana olan borcunu versene, yavşak! Bak, eğer babanı ikna etmezsen! Eğer o paraları alamazsam! Anam avradım olsun her şeyi beraber yaptığımızı söylerim babana." Osman, kapağa uzandı, güzel, ılık bir haziran akşamıydı. Irmak, uykulu, mışıl mışıl akıyordu. Bir köpek havladı uzaklarda. Ağaçların yaprakları savruldu, paketten sigara aldı Osman, kibriti çaktı, önce mumu sonra sigarayı yaktı. Alev koyu, ifadesiz yüzünü aydınlattı, dumanı içine çekip sakalını kaşıdı, pantolonundaki çamurlara vurdu, bardağı doldurup içti.

"E! Bana dökmedin çaşıt!" dedi Vedat. "Baaak! Dikkaaat et! Ne dedim sana? Çaşıt dedim. Ne demek çaşıttt biliyor musun? Dün akşam mum ışığında takvimi karıştırırken gördüm. Peki sor bakalım neden mum ışığında oturdum Osman? Sorsana kancık! Soramazsın değil mi? Soramazsın çünkü sen de o göt yok! Neden mum ışığında? Çünkü bize reva gördüğünüz yerde ışık yok. Şimdi söyle bakalım Osman Efendi. Neymiş Çaşıt?"

Konuşurken ağzı burnu yamuluyor, yanağındaki yaralar kıpırdıyordu.

"Ya! İşte öyle kalırsın! Oku ulan, oku, oku da öğren! Casus demek! Casus! Yani sen! Yani amcasını, ailesini, kendisini satan piç kurusu demek!"

Sesi, fındık ağacının gövdesinde yankılandı, Osman sustu, eli, beline gitti, yıldızların altında, sigaranın kırmızılığında parladı namlu. Alev alçalıp yükseliyordu, Osman'ın yüzü kararıp açıldı, kalan rakıyı doldurup içti, namluyu çevirip bardağın altından Vedat'a baktı...

Bir daha hiç duyamayacağı sesler geldi o an kulağına; derelerin uğultusunu, babasının hayırsız Osman deyişini, bir salyangozun büyükbabasının mezarının üstünden geçerek yuvasına gidişini, amcasını, bahçede dönüp duran mavi poşetin sesini duydu... Uzakta fener parladı, şerit halinde yere düşen ışık huzmeleri yavaş yavaş onlara yaklaşıyordu. Osman'ın alnından, ensesinden terler akıyordu.

"Kalbim az sonra huzurla dolacak, cesedinin yanında alkol almaya devam edeceğim," dedi, rüzgâr fındık dallarında geziniyordu, önce otların kapattığı patika aydınlandı, sonra oldukları yer tepeden tırnağa ışığa kesti, hışırdayan yaprakların arasında, rüzgârda dağılan sesiyle, "Yapma!" diye bağırdı babası, ses çukurda azalarak iki defa daha yankılandı.

Şath-ı Müdafa

Cuma DUYMAZ

acabalar
kim kimi öpecekler
şafaklarda herkes herkese horoz

öttür öttür dillidüdükler şahı
öttür
aramızda uçurumlar düş
yıkılmış devletler seviyoruz
kırk yıllık sabrımız sınırlarda taş
bahçelerde herkes herkese bülbül

atımı getir allahım
bana cenkler yarat
semavi dillere inanmıyorum
bana takur tukur kelimeler yarat
lügatlarda herkes herkese mecaz

çünküler
kim kimi yakacaklar
kerbela'da onlar bizi
sen de orada mıydın allahım
onlar bizi sivas'ta
cehennemde herkes herkese odun

bugün senin için ne yapayım allahım

AYDAN YALÇIN İLE KİTAPLARI ÜZERİNE SÖYLEŞİ

"Eril zihniyetin ve yerleşik ahlâkın teslim aldığı bir toplumda şair kadın olmak hiç kolay değil."

Bircan ÇELİK

Şair Aydan Yalçın ilk şiir kitabı *Aşkence*, (Kül Sanat Yay, 2007), *Ay Konuşsun* (Hayâl Yay, 2010) *Gül Makası* (Yazılı Kâğıt Yay, 2013), *Kırbaç Düğümü* (Yasakmeyve Yay, 2017), *Dikenli Taç- Şiirsel Denemeler* (Yazılı Kâğıt Yay, 2019), *Dondurma Ağacım* (Dorlion Yay. 2020) çocuk şiirleriyle yazın dünyasında önemli bir yer edinir.

Sevgili Aydan ilk kitabın *Aşkence*'de yıkılmış ruhsuz bir kentte, tek ciğerle yaşamı soluyarak ölümlü bir aykız, gelincik tarlasında konuşur. "Uzadı gölgem tünelinde hayatın" dizeleri en ağır şekilde vurgun yemiş şiir özneyi anlatıyor. *Aşkence*'yi yazdığında poetikanı belirlemiş miydin? O günden bugüne gelirsek şiirindeki değişim aşamalarından bahseder misin?

Hangi tür edebi ürün olursa olsun kitapları, ürünlerini iç odalarına -ki burada iç odalar sayfalardır- özenle yerleştirmiş kocaman bir ev gibi düşünürüm. Eğer ki o ev bir şiirev ise; o şiirevin içinde yer alan bütün şiirlerin o evin bütünüyle, hatta kapısındaki tabelada yazan adıyla bile bir ilgisi, bir bütünlüğü vardır bana göre. *Aşkence*, tam da bu noktada içindeki şiirlerin bütününden alır adını. Daha önce herhangi bir literatürde karşılaşmadığım için "aşkence" sözcüğünü benim uydurduğumu (ki sen de bilirsin şairler her an yeni sözcükler yaratma peşindedirler) söyleyebilirim. "Seversin, kavuşamazsın, aşk olur" der ya Âşık Veysel, her aşk biraz da işkencedir bana göre ve *Aşkence* aşkın o fasit döngüsünde acıya, hüzne, çaresizliğe yani bir bakıma işkenceye giden çetrefilli yoldur. Ancak, sadece aşkın işkenceye dönüşmesi değil, insana, doğaya, yaşama, barışa duyulan aşkın ve hasretin yok edilmesine karşı bir reddiye, bir karşı duruş, bir itirazdır. İlk kitabımda ben şiir poetikamı belirlemiştim. Dergileri ve kitapları sıkı takip etmem, birkaç iyi derginin mutfağında çalışmam, güçlü okumalar yapmam, şiir emekçisi ustalarla buluşmalarım, önemli etkinliklerde yaşadığım kıymetli edebi paylaşımlar ve diğer sanat disiplinlerini takip edip özümsememle elbette şiirim gelişti.

Türk şiirinde yazma eylemine başlayan kadının ilk önüne çıkan sorun nedir? İkincisi kadın kendi bedenini tanıyarak mı yazıyor? Soruları bitişken olarak düşünürsek, kadın "birey" olarak mı yazma eylemine başlıyor?

Ah! Sevgili Bircan, şiir yazma sürecinde şair kadınların karşısına hangi engeller çıkmıyor ki? Eril zihniyetin ve yerleşik ahlâkın teslim aldığı bir toplumda şair kadın olmak hiç kolay değil. Kadınlarımız ancak ekonomik özgürlüklerini ellerine alabildiklerinde yani birey olabildiklerinde şiirlerini kitaplaştırıp paylaşabiliyorlar. Bu konuda geçmişten günümüze birçok şair kadının şiirlerini inceledim, bazı dergilerde de bu konuda yazdım, yazıyorum da. Araştırmalarımda ve 100'e yakın şair kadınla yaptığım anketlerde gördüğüm, kadınlarımızın şiire çok geç yaşta başlamaları, ilk kitaplarını çok geç yaşta ellerine alabilmeleri ve sayılarının "şair" kimliğini almış erkeklerin çok çok altında olmasıydı. Çünkü halen kadını ikinci sınıf vatandaş olarak gören, ruhen ve bedenen alabildiğince sömüren, ezen, adaleti susturup kadına şiddeti ve çocuk tacizlerini gündemin birinci sırasına oturtan, yüzü batıya dönük (!) ayak-

ları doğuya giden erkek egemen bir iktidarın elinden sımsıkı tutan bir toplumda "kadın şair" olmak hiç de kolay olmayacaktır.

İkinci kitabın *Ay Konuşsun*'la şiire bakışının yeni bir ivme kazandığını görsek de bireysel iç sıkıntılarının halen devam ettiğini okumak mümkün. Boş sokak penceresinde -kitabın adına tezat olan- ay susuyor. Şiir özne zaman zaman gözü akmış bir çocuk oluyor, bazen de "yeter artık" diye bağıran asi bir çocuk çıkıyor karşımıza; dolayısıyla hiçlik ve varoluşun sancısıyla "ben" öğesini pekiştiriyorsun. İki kitaptaki düşünceler ve aktarımlar bütününe baktığımda Sylvıa Plath açmazında bıçağını biliyorsun. "ışıldayan yerlerimden çürüyorum en çok" diyen Aydan Yalçın'a zehir sunan hayatı konuşabilir miyiz?

"Riskli bir oyundur yaşamdan pay almak" diyor bir şiirinde Pavese. Bense diyorum ki "Kirliydi kadeh ve şarap daha bir acıdı dilimde." İkinci kitabım Ay Konuşsun'daki o hiçlik ve varoluş sarmalında ki "çocuk" tespitin çok yerinde olmuş Bircan. Ay ile aramda müthiş bir ilişki vardı. Beni dinliyor, beni anlıyordu. Adımı ondan aldığımı, bir parçası olduğumu düşünürdüm hep. Derdimi ve mutluluğumu paylaşırdım Aydede'mle. Ay Konuşsun, Ay'ın tanıklığında çocukluğumdan genç kızlığıma uzanan bir hayatın iç dökümüdür, yaşamın çift kişilik odasında tek kişilik rüyalar gördüğümdür. Ay'a "hadi şimdi de sen konuş" dediğim de yine onun sustuğu ve benim tekrar tekrar konuştuğumdur.

Üçüncü kitabın *Gül Makası*'nın adını çok beğenirim. Oldukça duygusal, karamsar ve bireysel renklerin hâkim olduğu şiirlerden sonra, lirizmi yüksek sosyal ve toplumsal konuları işleyişin, özellikle kadın sorunlarını dikey bir ivmeyle şiire işlemen dikkat çekiyor. Bu gerçeklik ciddi bir şekilde kararlılığını da hissettiriyor. Darbe yıllarında ülkemiz insanının yaşadığı sorunları işlediğin "ama bir sabah on ikiden vuruldu eylül / tam parmak kaldıracakken kesildi elim" senin gözünden ve yaşadıklarından o yılların derinine bakarak, içinin delisiyle Ankara sokaklarında iç sesiyle konuşan Yalçın, bugün o kara sayfayı nasıl aralar? Hani Kavafis: "Bu kent peşini bırakmaz senin." diye boşuna dememiştir ya…

Kavafis dedin de aklıma onun "Duvarlar" şiirindeki şu dizeleri geldi. "Düşünmeden, acımadan, utanmadan kocaman yüksek duvarlar ördüler dört yanıma." Düşünmeden, acımadan, utanmadan hepimizin üstüne kocaman yüksek duvarlar ördükleri 12 Eylül faşizmini yatılı okuduğum lisenin birinci sınıfında yaşadım. Yaşadıklarımız şiire dâhil diyoruz ya, hem 12 Eylül faşizminin o büyük acısı ve yorgunluğu, ülkeyi ve insanları sürüklediği çıkmaz, yaşanan kayıplar, ruhumda bıraktığı izler yıllar sonra dökülüp aktı şiirlerime. *Gül Makası*'nın "itirafçı zaman" bölümünün "yolculuk" adlı ırmak şiirinde, köpüren bir yolda, bir kentin kibirli yalnızlığına akarken artık genç bir kadın olarak içimdeki o hiç susmayan "şaman" ile konuştum. Kadınlar! dedim. O, kadife gülüşlü kadınlar, fistanlarından gülleri acımasızca sökülen kadınlar, evlerimizin yorgun menekşeleri ve onları yok sayan eril zihniyet. Yazılmalıydı, yazıldı, yazılacak da...

"O kadın", "Şu Kadın", "Bu Kadın" *Gül Makası*'ndaki şiirlerde yorgun menekşelerin yüzünü yırtıp geçiyor sert rüzgârlar, "susan ne çok söz yürek birikintisi." Bildiğimiz gibi feminizm; eril iktidarla birlikte patriarkal yapının da dayattığı yaptırımlar düzeninde; özgürlükten yoksun bırakılan, ötekileştirilen ve epistemik şiddetin baskın potansiyeliyle değersizleştirilen kadınların haklarını korumakla birlikte, cinslerin eşitliği ilkesini benimseyen bir hareketidir. Cinsiyetin boyutu, sadece türün yeniden üretimi için değil, kültürün ve insani boyutun da farkındalığıdır diye düşünürüm. Bunu söylerken senin dilinden "er yazması eril yasayı" da açarak duvarın ardındaki "öteki"ne doğru ilerleyelim mi?

Eril zihniyetin, kadını, ekonomik, akademik ve siyasal yaşamdan koparmaya yönelik çabaları bitip yerleşik ahlâkın kadın üzerindeki baskısı ortadan kalktığında yani o özlenen ve hak edilen eşitlik kavramı yerine oturduğunda dünya hem kadın hem de erkek adına inan ki daha güzelleşecek ve daha yaşanası olacaktır. Yeter ki cinsiyete dayalı bu saçma sapan üstünlük iddiaları ortadan kalksın. Irkçı ve cinsiyet ayrımcısı eril bakış açılı iktidarların toplum üzerindeki yaptırımlarından en çok ne yazık ki kadınlar ve çocuklar etkileniyorlar. Kadınlar ki bazen bir çocuk gelin olup büyüyorlar bir gecede, bazense indikçe yumruklar ayın gözüne, nefesi daralan ev oluyorlar ve moraran bahçe… "Er yazması eril yasa" yırtılıp atıldığında ancak gerçek rengini bulacak gülleri fistanların. Biz şair kadınlar bireysel ve toplumsal sorunlara karşı direnerek, umudu şiirlerimizde yeşerterek ve "öteki" yerine "biz" ruhunu insanlara aşılayarak vereceğiz savaşımızı.

"Akrebin on iki boğumundan zehir sızdıran hayat/ haydi yüreğime

Havva asiliği kat" (*Ay Konuşsun*) **İki dizeden yola çıkıp bakalım nereye varacağız! Şair, huzursuz birey olduğu kadar, huzuru da bozandır. Çamurun bile konformizmini, egosunu rahatsız eder şair. Kötülerin, sırf kötülük olsun diye sözüm ona edebiyat yaptıklarını sandıkları bir zaman dilimindeyiz. -Gerçek edebiyatçıları tenzih ederek.- Kötü, zaten hayatla ölüm arasında sıkışıp kalmış, zihni uyuşmuş uygunsuz olandır. Edebiyatın içinde cinsiyetin ve şairliğin üzerinden seni yıpratıp habis bir haz ve sefil mutluluk duyan insanlarla çarpıştığın oldu mu?**

Karanlığın kokusunu duyuyoruz sevgili Bircan. Öyle sarıp sarmalıyor ve içine çekiyor ki bizi. Eril kötülük; hem siyasi, hem toplumsal hem de bireysel tüm kılıklara bürünüp bütün ağırlığıyla evimizde, içimizde, zihnimizde, bedenimizde, sanatımızda. Bırak kadın şairliği sadece kadın olmak bile yeterince hırpalıyor, yoruyor, ötekileştiriyor bizi. En çok da güvendiğimiz, dal budak sanıp çiçek açtığımız yerlerden kuruyoruz. Anımsa, ne demişti günümüz ustalarından İsmet Özel "Kadın şairler aşktan bahsettikleri zaman /Mangalın küle mahcubiyeti artar /Divitlerin ucu eğilir akıtmaya başlar hokkalar…" Ben de diğer şair kadınlar gibi bu çarpışmayı zaman zaman yaşadım, yaşıyorum, yaşayacağım da… Çünkü kötülük ayrık otları gibi her yerde ve sistemin karanlığından aldığı güçle gittikçe büyüyor. Bu eril zihniyete karşı kadın şairler ayrışarak değil dayanışarak en iyi mücadeleyi verebilirler.

Kırbaç Düğümü'**nde ölümle yüzleşirken diğer taraftan da ölümü tersinden okutuyorsun. "Uyandırdım Yusuf'u/ölümden bugün" iç sesinle konuşurken aynı zamanda Tanrı'yı da sorguluyorsun; ömrü, ömre eşitlemeyen Tanrı'ya isyan eden bir dille. Oysa bir başka dizede sizi birbirinize dikmişti Tanrı! Ben bu yaranın en derinini gördüm, seni de kanadığın yerden okudum. Şimdi de okurlarımız için, kabuğu bir türlü düşmeyen ve kırbaçladıkça kanayan yarayı bıçaklayalım mı? Bir daha hiç göremeyeceğin ve hiçbir zaman da yok sayamayacağın sevgili belki de çıkar gelir o dip'ten, bir anlığına da olsa ne dersin?**

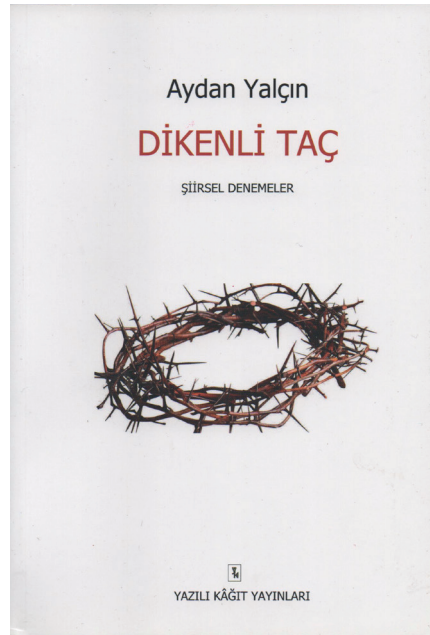

Kırbaç Düğümü, bir öfke, bir kırgınlık bir isyan kitabıdır sevgili Bircan. Acının dibe vurması ve dipte çaresizce bekleyen yorgun ve kırgın bir kadını elinden tutup kuyunun dışına fırlatıp atması, onu yeniden hayata döndürmesinin kitabıdır. Hani, hep bazı şiirlerin şairini iyileştirdiğini, ona iyi geldiğini söyleriz ya, ya da Sait Faik "yazmasam, delirecektim" demişti ya, işte öyle. Kırbaç Düğümü, benim kendimle, sevgiliyle, hayatla, Tanrıyla ve en çok da ölümle yaptığım bir kavga, bir sorgulama, bir iç döküm kitabıdır. Yaşamı tek ciğerle soluyacağın adamla efsunlu bir şiirde yolculuğa çıkmaya hazırlanırken, üstelik de bir çocuk güneşi sırtlamış tam da ortanızdan geçmek üzereyken, acımasız bir eylül akşamında bir kuyuya tepetaklak düşüvermek. O kuyu ki kitabın ilk bölümüne adını da veren Yusuf'un kuyusudur... Ben o kuyudan ancak şiirin uzattığı eli tutarak çıkacağıma inandım, tuttum o eli ve çıktım kuyudan. Bir eylül uçurtması olup hiçliği ve yalnızlığımı giyindim ve uçtum bir başıma yaşamın boşluğunda… Acı paylaşıldıkça sağalır derler ya, dostlarımla paylaştım acımı, öfkemi, sessizliğimi. Şükran, dedim, acıyı demlenmeye bıraktım dedim, Züleyha'yı çöl ötesi bir iklime yolladım dedim de Şükran da yok şimdi Bircan, o da yürüdü gitti kendi hiçliğine… Ölüm, ne büyük çaresizlikmiş meğer. İnsanın incelip küçülüp bir fındıkkabuğuna girmesi, kendini hatırlayıp bulamamasıymış bir türlü, zemheriyi bahar sanıp asılmasıymış bir badem ağacına ve bir evi sonsuza dek uyutmaya gitmesiymiş.

Derin kuyudan seslenen şiir özne *Gül Makası*'**nda söküp kanatlarını uzatıyor eril Tanrı'ya. Tanrıçaların yerini Tanrıların almasıyla kadınların, doğaüstü güçler ve insanlar arasındaki bağı sürdürenler olarak ilişkiivmesinin yeni bir boyuta evrildiğini görüyoruz. Ve sonra sen diyorsun ki, "sokağa çık/ tak kanatları yeniden// tanıdık merdivenler bul kendine" (Kırbaç Düğümü). Varoluşa sitemle birlikte, yeni dirimin yaratıcılık ve aşk adına, sürdürülebilir çözümlere öykünen bir çağrı ve güç kavramı olarak görüyorum bu dizeleri. O tanıdık merdivenler neler ve kimler olabilir?**

Gül bahçeleri ne yazık ki makastan kurtulamıyor. İnsanın insanı ittiği, sevginin ve barışın yittiği, tarihin ağrıdığı, gençliğin inlediği ve devrimin aksadığı bir zamanda, ne yazık ki dünyanın da şekeri hızla eriyor. Ve eril tanrı bile biçare, kanadı kırık bekliyor. Belki beklediği bir tanrıçadır, onu ve sahibi sandığı dünyasını kurtaracak olan bir tanrıça, kim bilir? *Kırbaç Düğümü* sesinin kuyusundan seslenen ama sesinin ağrısında yok olan bir kadının isyanı, çıkmazı, iç dökümüdür. Ama acıya teslim olmamak, direnmek, her şeye karşın ayakta kalmak, yaşama sarılmak gerekir. Bacasına küsmüş o kendine tütüp duran evden bir an önce kaçıp kurtulmak, kadın olmanın gücüyle ve de bilinciyle yıllar önce verdiğin kanatlarını Tanrıdan geri almak ve çıkmak özgürce sokağa yeniden. Aşkın, yaşamın, dirimin, tenin, dilin ve şiirin farkına varmak. Yani kadın olmanın, insan olmanın farkına varmak. Yıllarca susturulan sesiyle kocaman bir çığlık atmak. Yani yavaşlayan saatlerde resmin tekrar tekrar tozunu almak diyelim.

Erotizmi en çok hissettiren dizeleri kitaplarından seçtim: "Yok artık denizin tüylerini aralayan balıklar/ çoktandır gitarımın tellerinde dilim lâl", "diliniz yeşil erik/ gelgitleriniz, suları kudurtan ay","teniniz sudan heykel/ tek boynuzlu huysuz at", "işte bir şişe kırmızı, dökünüz/ başlasın gecenin kasık yangını, "ay ay ayyy!/ nasıl da arsız/ fütursuzca uzatıyor memelerini ay", "sevgilim sevişmek seninle kızgın bir harman yeri/ bir sarı sıcak" vb. birçok dize var ki "Eh! Karacaoğlan'ın torunu Akdenizli şair AY bu" demeden edemedim. Madem tene dokunduk, erotizm dedik burada bin ah da yatar… Edebiyat camiası içinde bazılarının -sayıları az değil- şair kadınları şiiri üzerinden köpürtüp eril bir dille şiddetin dozunu iyice yükselttiklerini görüyoruz. Senin gibi kendi bedenini ve cinsiyetini sahiplenerek erotik imgeleri şiirine işleyerek erotizmi hissettirme olayı şair kadınlarda oldukça yenidir. Aydan Yalçın dizelerinde bu özgürlüğü ve başkaldırıyı görmekteyim. Karacaoğlan'ın torunu Yalçın, şair kadınlarda dil sorunlarına hangi açıdan yaklaşır?

Şimdi Karacaoğlan emmimden bahsedince, su uyur dünya durur arkadaş. Bir şiirinde bile on bir Türkmen güze-

lin adını sayan emmimin aşk rüzgârında savrulmamak imkânsız. Gönül gözü bütün güzellere ve güzelliklere açık olan, şiirine aşkı ve erotizmi en mükemmel haliyle nakşeden, çalıp söyleyen bir ozanımız Karacaoğlan. Onun yaşadığı topraklarda yaşamak, aynı yörük geleneğinden gelmek, dilime doladığım türküleriyle büyümenin elbette şiirime etkisi var. Tüm sanat alanlarının omurgasını oluşturan şiirin özgür olması, baskı altında olmadan özgürce yazılabilmesi gerekir. "Aşk" bana göre en büyük devrim, vazgeçilmeyecek olan insani bir olgudur. O halde bütün sanat alanlarına el veren şiirde aşk ve erotizm özgürce yol almalıdır. Onun içindir ki şiirimde "aşkı ve erotizmi" yazmaktan asla imtina etmem, insana, insanlığa dair olan hiçbir şeyi yazmaktan imtina etmediğim gibi. Günümüzde birçok kadın şairimizin şiirlerinde aşkı ve erotizmi özgürce kullandıklarını görmek sevindirici. Bunda senin de dediğin gibi kadının ekonomik özgürlüğünü eline almasının yani birey olmasının rolü çok büyüktür. Kadını iten, kadını ötekileştiren, kadını kamusal alandan uzak tutan, kadına sofrasında yer açmayan eril yapıdaki toplumlar genellikle şiddet ve kötülük üreten, medeniyetle arasında büyük mesafeler olan toplumlardır. Bu tür toplumların kültürleri de ne yazık ki, adil olmayan, hak, hukuk, kural, nezaket, empati ve incelik barındırmayan, yoz, kaba bir kültür olarak karşımıza çıkar. Ama görüyoruz ki şair kadınlar, gördükleri her türlü baskı ve şiddete rağmen ölümü dahi göze alarak şiirlerini inadına yazmakta, eril zihniyetle savaşıp kendilerine dayatılan bu yoz kültüre başkaldırmaktadırlar.

Dikenli Taç'**taki şiirsel denemelerin Türk şiirinin aort damarını oluşturan şairlerden oluşuyor. Emmisi Karacaoğlan'ın peşine düşen yörük kızı kimi zaman alnı mor perçemli, püskürtme benli, kimi zaman başı al vâlâlı sürmeli Elif olup yağıp tozuyor. Şiirimizin ana kraliçesi Gülten Akın şiirinde aynayı tersine çevirip yavaşça şiirin kollarına bırakıyorsun bedenini. Hemşehrin Abdülkadir Bulut'la ılgıt ılgıt güneşin soluğunu ensende hissederek Toroslara tırmanıyorsun. Dünya şairi Nâzım Hikmet'le bir orman gibi kardeşçesine, yeşil harelerle çağıl çağıl aşkınlaşıyorsun. Ahmet Hâşim'le tan kızıllığını giyinip ufka konuşan ay misali şairin gizemli dünyasına girip masalların kapısını aralıyorsun. Didem Madak'ın Grapon Kâğıtları ile süslü bayramlarında boynu bükük öksüz bir çocuk ruhuna bürünüyorsun. Ve Yunus Emre'nin gönül bahçesinden gül derip gökkuşağının renklerini onunla konuşuyorsun. Hadi şimdi çöz şiirin düğmelerini de bu yolculuğun nedenini hep birlikte öğrenelim!**

Dikenli Taç, geçmişten günümüze bende derin izler bırakan, şiirin ebediyetine uğurlanmış baş tacım şairlerle yaptığım içsel bir yolculuk, onları ve kendimi şiirin sofrasında buluşturmak, bazen de kimselerin haberi olmadan gizlice yaptığım bir hasbihâl olarak ortaya çıktı. *Dikenli Taç*'ın, 11 şair ve bir tane de yazar (ki eserlerindeki şiirsel dile hayranımdır) konuğu var. Şairler, farklı dönemlerde birçok izlekte şiir yazsalar da bana göre şiirlerine öyle ya da böyle sızan, vazgeçemedikleri, adeta teslim oldukları bir ana izlekte yol alıyorlar. Örneğin; "Akşam, yine akşam, yine akşam…" diyerek yalnızlığını susturup ruhunu konuşturan Ahmet Haşim'i benimle buluşturan "gece ve hüzün" izleğidir. "Yüreğindeki sevgiyi, acıyı, özlemi kurşun döker gibi eritip" şiirin su tasına döken Cahit Külebi'nin umudu, barışı, sevdayı, düşü imlediği başat izleği olan o muhteşem "mavi"si sizi bambaşka diyarlara götürür. "Ay doğup da şafak atmakta sandım, meğer yârin düğmeleri çözülmüş" diyen emmim Karacaoğlan ile ellerime kınalar yakıp Toroslar'a çıkar onun asla vazgeçemediği o güzelim yörük kızlarıyla tanışırım. Ya, "Memleket mi daha uzak, gençliğim mi yıldızlar mı" diyen Nâzım Hikmet'in ömür ağrısı bir deli hasreti değil midir memleket hasretliği? O, daldan eğme değil, kökten sürme bir yazar, benim de doğup büyüdüğüm toprakların yani Çukurova'nın sancısını muhteşem bir dil, arı duru bir Türkçe ile anlatan usta, Yaşar Kemal. Ah! Gülten Akın, yaşlanmanın inceliğinde bir ömrü adımlayıp fikrinde dolaşanım. Ve dünyanın albenili ambarındaki tüm nimetlere arkasını dönüp "bana seni gerek seni" diyerek bir ömür boyu aradığı ilahi sevgilinin gönül bahçesinde gezinip duran biçare miskin Yunus ve diğerleri… Her birini taç yapıp başıma taktığım, şiirleriyle kendime kanadığım, ayak izlerinde kendimi aradığım şairlerdi onlar. Ve elbette yazılacak daha niceleri var.

Çok teşekkür ederim Aydan Yalçın
Ben teşekkür ederim

Giderayak

Mertcan KARACAN

ne çok kullanır oldum bu sözcüğü
sanki her şey giderayak, ağaçlar bile giderayak
avlusundan günaşırı ölüler uğurlanan
        ihtiyar bir istasyon gibi hissediyorum kendimi, bundan mı
                dönmüyor gidenlerim, bundan mı ya da
ilk gördüğüme açmalı bunu
        bir sormalı

bulabilsem ben bulurdum, kimseyi de katmazdım
        hele ki ummadığım, ilk gördüğüm birini, hiç
yok muyum yoksa aklımı mı kaçırdım, anlayamıyorum
soramıyorum da, acaba
        aklım da mı

yetmez mi hem gittikleri, geçip geçip artık benden
git git bitiremedikleri, gidip de dönmedikleri
        yetmez mi
o kadar mı açlardı ki, uzaklara, çok uzaklara
        o uzak şehirlere, o kadar mı
kalsalardı, bir konuşsalardı ya benimle, ne olurdu sanki
        bir yerleri mi eksilirdi, bundan mı çekindiler
                iyilikleri, güzellikleri

çatacağım ama artık anneme bir gün
yerime, diyeceğim, niçin bir at ya da ne bileyim
        bir it falan doğurmadın
belki o zaman da böyle yalnız, ama hiç değilse
        bunu dertten sayamayacak kadar dertli ve bir o kadar
                asil bir şey olurdum
açlığımla bastırırdım yalnızlığımı mesela
        ya da yediğim taşlarla
yazık ki bekler oldum bir taşı bile başıma
ama onlar bile, onlar bile giderayak, anlayamıyorum
soramıyorum da, acaba
        ya anılar

anılar, hani şu, içimden günaşırı
        ölüler uğurlayan

YABANCI

Merve CİNEL

Elleriniz hiç siz gibi değil. Çok uzak bir geçmişten gelmiş tüm tazeliğini koruyor tam yanınızda. Çocukluk kadar saf ve masum. Sizse zalimleşmişsiniz bayım. Gözlerinizde ölmek korkusu dudaklarınızda can suyuna susamış bir hal var. Ama elleriniz umut dolu hâlâ. Daha sık görüyorum sizi bu ara. Belli ki aynı güzergâha gidiyor fakat bir noktada ayrılıyoruz. Bu koca şehirde yalnızlığıyla baş başa kalan birçokları gibi. Sizi görmek bana iyi geliyor biliniz. Bir şarkı dinlerken sizin bilmediğim yaşantınız hakkında ihtimaller denizinde yüzmek zevk. Bir filmde şöyle diyordu bir aktör, "Bir süreliğine de olsa beni hayallerine kabul ettin. Bunun için sana minnettarım."

Bu kez bunu ben size söylemek istedim bayım. Bazen sizi izliyorum eğer işe gitmek için erken çıkabildiysem. İnanın kötü bir niyetim yok. Hızlı adımlarınız var etrafınıza bakmaktan pek hoşlanmıyorsunuz. Uzun zamandır buradasınız ve bu durumdan artık bıkmış gibisiniz. Bazen kitabınız oluyor yanınızda. Bir gün çaktırmadan ismini gördüm. Sizin okumanıza katılmış oldum. İlk kez bu yazarın bir kitabını okudum böylece. Sürekli ağlayan bir kadını anlatıyordu gülerken bile ağlayan bir kadın. Çocukken başlamış bu durumu. Doktor doktor gezen ancak hiçbir çare bulunamayan bu duruma tek çarenin gözlerini kör etmek olduğuna kanaat getirmişler sonunda. Kadın gözyaşlarına öyle düşman hale gelmeye başlamış ki gözlerini kaybetmeye razı olmuş. Siz razı olur muydunuz sormak isterdim. Acaba o kadın şimdi yağmur yağdığında ne hisseder diye geçirdim içimden. Bakın sizden bana ne güzel bir anı kaldı şimdi. Her yağmurda gözlerimi kapatıp sizin öykünüzün bir kahramanı oluyorum.

RASHIDAH ISMAILI

İlyas TUNÇ

Şair, roman ve oyun yazarı Rashidah Ismaili, 1941 yılında Benin'in liman kenti Cotonou'da doğdu. Annesi Beninli; babası ise Nijerya'nın kuzeyindeki Kano bölgesinden. İsmaili, anne tarafından akrabalarının yanında büyüdü. Hem büyük babasının Kuran Okulu'nda hem de Katolik bir misyoner okulunda eğitim aldı. Annesinin ölümü sonrası Fransa'da bir yatılı okula gönderildi. Burada altı yıl kaldı. On beş yaşındayken New York'ta öğrenim gören bir Nijeryalı'yla evlendi. Amerika'da eğitim bursu kazandı. Afrika'nın ilk opera şarkıcısı olmayı hedefledi. New York Müzik Koleji Şan Bölümü'nden mezun oldu. Öte yandan Mannes Konservatuvarı'nda müzikal tiyatro çalıştı. 1960'ların yeni bağımsız olmuş Batı Afrika'sına şekil vermek isteyen bir Afrikalının yapacağı en yararlı işlerden biri saydığı psikoloji bilimine yöneldi. Aynı alanda New York Sosyal Araştırmalar Okulu'nda master, New York Eyalet Üniversitesi'nde doktora derecesi yaptı. Siyah Sanatlar Hareketi'ne katkıda bulundu. Ellen Stewart, Amiri Baraka, Tom Feelings, Virginia Cox gibi öncü sanatçılarla dostluk ilişkileri kurdu. Dunham Tekniği dansçılarından Syvilla Fort'un öğrencisi oldu. Daha modern tarzlarla birleştirerek kendi Afro-Modern dans tekniğini yarattı. Harlem Rönesansı ve Negridute edebiyat hareketi konusunda uzman olarak ünlendi. *Missing in Action and Presumed Dead: Poems* (1992) ve *Cantata for Jimmy* (2004) adlı iki şiir kitabını şiirseverlerle buluşturdu. Besteci Joyce Solomon-Moorman, onun şiirlerini notaya geçirerek *Elegies for the Fallen* operasını yazdı. Bir de roman yayımladı Ismaili: *Autobiography of the Lower East Side*. 2000 yılında ise, Brooklyn Pratt Enstitüsü'nden emekli oldu. Konferanslardan seminerlere, atölye çalışmalarından savaş karşıtı şiir dinletilerine varıncaya kadar çeşitli etkinliklerle birikimlerini yansıtmaya devam eden sanatçı, Harlem'de yaşıyor.

İtiraflar

İtiraf ediyorum! İtiraf ediyorum! İtiraf ediyorum her şeyi!
Aşık oldum. Yalan söylüyordum. Aşık oldum!
Benim kusurum değildi aşk! Kalbim
düşmanıydı aklımın. Eşleştirmeye çalıştım
eylemlerimi derslerle
geçmişin vefalı ve dürüst hizmetçileri
tarafından binlerce kez öğretilen.

İtiraf ediyorum! Aldatmak istedim
doğrusunu bilenleri. Bir yolunu buldum
yalnız kalmanın. Kaçmak!
Evet! Gizlice kaçmak için. Ara sıra sızdım sokaklara
uykudayken herkes.
Ne ayıp! İtiraf ediyorum.
Arzuladım çalınmış kısacık zamanları
gizli bir yerdeki. Ama aşk,
benim kusurum değildi.

Sevgi dolu, sıcak bir bedendir aşk. Ve
sıcacık sevdim ben. Açtım ve sundum
yayılmış bedenimin özel sırlarını.
Kalbim düşmanımdır benim. O odada,
gönüllü hücremizde, cesaret verdik
birbirimize. Katlanalım diye
bu toplumsal namussuzluk anlarına.

Evet, bir hainim, kayıtsız şartsız sevdim
düşmanımın bedenini çünkü. Sarıldı
kollarıyla bana. Dilendim dudaklarının öpüşlerini
beni gittikçe daha derinlere batıran.
Ama benim kusurum değildi aşk.

Yalnız Başına

Özleyeceğim ağır gövdeni senin
güçlü ellerinle bana hızla sarılmanı.
Özleyeceğim senin varlığını
banyo yaparken, geceliğimi giyinirken
yatağımda beni kucaklamanı.
Özleyeceğim öpüşlerini
okşayışlarını, sesini
kulaklarımda

Sen gidince kahve fincanım
masa örtümdeki kırıntılar,
terimden sızan ıslak halkalar
cam damlacıklar, yalnız başına tüketilecek
haberler konusunda yaptığın yorumlar olmadan,
benim ertelenen buluşmalar programım konusunda,
son anda girişler ya da akşam yemeği saati konusunda.

Şüphesiz bakacağım içine anıların,
bir taşkın kapağını açacağım yalnız kaldığımız
ve beraber olduğumuz zamanlardan.

Bekleyeceğim sabırla
kalbimden uçtuğun anı
Vazgeçeceğim sonra
istediğim şeyden. Şükret
burada benimle olduğuna.

Çeviren: İlyas Tunç

FATİH SOLAK İLE SÖYLEŞİ

Havva YILMAZ

Birkaç cümleyle kitapçılığı anlatmanızı istesek… Nedir, sizin için nedir?

Kitaba ilgi duyan ve kitapla yaşayan insanlar için bir buluşma noktasıdır kitapçı. Kitapçılar insanlara, kendilerine benzer insanlarla tanışma ve yakınlaşma fırsatı sunan yerlerdir. Çok rastladığımız bir durumdur kitap önerileriyle yakınlaşıp tanışmalar ve uzun süren arkadaşlıklar. Her ne kadar internete yönelim fazla olsa da esaslı okurların kitaba dokunmadan, inceleyip karıştırmadan kitap almadığını söyleyebiliriz. Bu nedenle kitabevleri bir buluşma noktasıdır.

Akoluk Kitabevi'ni biraz anlatır mısınız? Nasıl başladınız?

Akoluk Kitabevi olarak 1980 yılında bir iş merkezinin 12 metrekare büyüklüğünde küçük bir mağazasında faaliyete başladık. Kitaba olan ilgimiz ve işimize saygımız neticesinde giderek büyüyen bir firma haline geldik. Bu süreçte iyi bir ekip ve daima yenilenme arzusuyla çalışmalarımız devam etti ve hâlâ ediyor. Dünya çok hızlı değişiyor ve biz bu değişime her sektör gibi uyum sağlamak zorunda olduğumuzu hissediyoruz. Bu bilinçle daima teyakkuz halindeyiz. Büyümemizdeki en büyük faktör yeniliğe açık olmamızdır diyebilirim. Akoluk Kitabevi olarak kentimizde bölgemizde ve ulusal düzeyde projeler yapmaya, insanları mutlu edecek ve taleplerini karşılayacak programlar gerçekleştirmeye gayret gösteriyoruz. Kitapseverlerin nasıl mutlu olacağını bilmek istiyoruz ve bu doğrultuda daima araştırma ve çalışmalar yürütüyoruz

Bağımsız bir kitabevi olarak ayakta durmanın zorlukları ve güzellikleri nelerdir?

Arkamızda büyük sermayedarlar ve şirketler yok. Yakın zamanda yaşanan pandemi her sektörü etkilediği gibi bağımsız kitapçıları da etkiledi. Bu noktada bizler oldukça tedir-

gin günler geçirdik. Böylesi krizler büyük şirketlere bağlı kitapçılardan ziyade elbette bizleri etkiliyor. Fakat burada bağımsız olmanın verdiği kolay karar alma imkânıyla projeler yapıp bu tür krizlerden en az şekilde etkilenmeye çalışıyoruz. Pandemide insanların dışarı çıkamadığı dönemlerde Türkiye'de bir ilke imza atıp "Evlere Kitap" servisi yapmaya başladık. Bu sayede kitaba en çok ihtiyaç duyulan dönemde hem insanların işini kolaylaştırıp onlara kitap ulaştırdık hem de krizin etkilerini en alt düzeyde tutmaya çalıştık.

Gün içinde birçok okurla muhatap oluyorsunuz. Sıkı bir edebiyat okuru, popüler kültür okurları, best-seller takipçileri, kuramsal okumalar yapanlar, direkt bir kitap için gelenler... Ama bazen de bir okur gelir sizden öneri ister. Bu şimdi olsa hangi kitapları önerirdiniz?

Kitap önermek zor iştir. Önereceğimiz kişiyi tanımak, ilgi alanlarını öğrenmek, hayattan beklentilerini bilmek gerekiyor. Kitap önerisi isteyenlere sen kimsin sorusunu sormak daha doğru cevap olsa gerek. Tanımak en iyi önerileri beraberinde getirir. Bir de herkese iyi gelecek kitaplar vardır. Dünya telaşı içinde insana biraz sakinleş diyecek kitaplar var. Bir isim önerecek olsam Yaşar Kemal'in *İnce Memed* serisini önerebilirim.

İyi bir sahafın/kitapçının aynı zamanda iyi bir okur olduğunu düşünüyoruz. Siz kimleri okursunuz?

Adalet Ağaoğlu, Füruzan, Mustafa Kutlu, Emine Sevgi Özdamar, Kemal Tahir, Yaşar Kemal, Halil İnalcık, Kemal Varol, İnci Aral, Serkan Türk, Güray Süngü, Mine Söğüt, İsmet Özel, Sezai Karakoç gibi usta ve genç isimler ilk aklıma gelenler arasında.

Sahaf ve kitabevleri şehrin ruhunu oluşturan mekânlardandır. İçerisi huzur verir, sakinleştiricidir. Şehirlerine çok şey katarlar. Sizin kitap temini haricinde de etkinlikleriniz var. Bize onlardan bahseder misiniz?

Özellikle son on yıldır Trabzon ve çevre illerdeki okurlara yönelik söyleşi ve imza günleriyle kentteki monotonluğu azaltmaya çalışıyoruz. Kent kültürüne büyük katkısı olan bu etkinliklerle çok sayıda okur ve yazarı buluşturuyoruz. Kasım ayında 7.sini düzenlediğimiz Trabzon Kitap Günleri ile 24 ismi kitabevimizde okurlarıyla bir araya getirdik.

Bize kitabevinizle ilgili unutmadığınız, umudunuzu sağaltan bir anınızı paylaşır mısınız?

Bir kitap önerisiyle hayatına yön veren insanlar var. Ve biz gelen her kitapsevere hayatın anlamlı ve yaşanabilir olduğuna inanması için ona iyi gelecek kitaplar önermek istiyoruz. Dileğimiz bu kitabın onun hayatında olumlu ve kalıcı izler bırakması. Bizi mutlu eden ve işimizden keyif almamızı sağlayan şey budur.

Bu işi yapmak isteyenlere tavsiyeleriniz var mı?

Ticaret yapmaya kalkışan her insanın unutmaması gereken bir şey var. Her zaman gülümsemelisiniz. Ama kitapçı olacaksanız bunu daha fazla yapmalısınız. Ve ayrıca daima teyakkuzda olacaksınız.

Ancak Bu Kadar

Muhammet ERDEVİR

Kitaplığımdan harfler dökülüyor parmak uçlarına
İncecik bir orkide, portakal çiçeği belki
Kırılan ahşap sesi masada lekeye eşlik eden
Kahve kokusu üstünde tülleniyor tazecik
Kâğıt kıvranıyor cesur, ben yazıyorum sana korkusuz

Dünyanın en korkunç akreple yelkovanı
Aramızdaki boşlukta dolanıp duruyor
Sonsuza değin sonsuzca bir kördüğüm örüyor

Uzunca şiirlere çağırıyor yüzün, yolumu kısaltıyor sesindeki ürkek hüzün
Uzaklığı fısıldıyorsun hiç bıkıp usanmadan uzakta doğan
Ben ölüyorum senden uzağa düşen yanımdan, yaşayarak ölüyorum
Esmer bir orkide buruşuyor susuzluktan ölümden kaybolmaktan
Kaktüslerin boynunu vuruyor elinde baltasıyla sinek kuşları
Boyunlar öne işte bundan düşüyor kim biliyor ki bunca sırrı

Zararı çoğalıyor toprak yolların dağıldığım çukurdan gel beni topla
Yükünün ağırlığı yükümün ağırlığına, ağrıyan yanların ağrılarıma
Ağladığın ağlayamadığıma ama sen paramparça olduklarıma gel
Kırk birinci yerimden kırıldım, ondan mı tutmuyor parmaklarım
Şaşılacak bir şey yok hesap sanıyorsun ya bu merak
Anlamak istiyorsun ya bu kesiksiz bileklerim neden kıpkırmızı sızlıyor
Narlar neden yakuta benziyor misal ama bu başka bir şiirin konusu
Tıkanmış kalmışım lekeler neden böyle çoğalıp duruyor yokluğunda

Mitralyözleri susturmalısın ayaza karşı anlamı yok bağırıp çağırmanın
Bu poyrazda bu eskimiş ölgün rüzgârda anlamsız nefes almak
Çığlıklarını bırakmalı korkutucu duman korkutmuyor artık hayaleti geçmişin
Üstüne yürüdüğüm gerçekleriyle gelecek geçiyor gölgemden
Üstünde yürüdüğüm göğün yüzü yırtılmış çoktan göz önünde
Ürkütücü gelişmeler bunlar, boşalıyor zembereği yedi köşeli yıldızın
Yüksek perdeden söylüyor radyoda şarkı arasındaki anonsta
Kazada kimsenin ölmediğini, artık kimsenin ölmediğini kazalarda
Uyarı sireni anlamsız çalıyor gerçek öyle değil ama öyle
Yağmur düşürmeyen yağmurlu havalarda ancak bu kadar oluyor

HALİT AKÇATEPE İLE NASIL SÖYLEŞİ YAPTIM?

Kadir İNCESU

Uzun süredir sanatçılar ve yazarlarla söyleşiler yapıyorum. Söyleşilerimde, sanatçının yapıtı kadar, yaşamı üzerinde de duruyorum. Öncelikle merak ettiğim konular üzerine sorular soruyorum, sonrasında da yapıtını değerlendiren ve herkesin ilgisini çekeceğini düşündüğüm konulara değiniyoruz. Söyleşi için, şartlar uygunsa bir araya geliyoruz. Arada mesafe varsa, şartlar gereği -özellikle pandemi döneminde- yazılı olarak yapıyoruz söyleşiyi…

Bugüne kadar yaptığım söyleşilerin 12 tanesinin yer aldığı *Dile Gelen Kalem* Usar Yayınevi tarafından yayımlandığında birkaç söyleşiye çağrıldım. Bu söyleşilerde çok sık sorulan sorulardan birisi, "En çok hangi söyleşinizde zorlandınız?" oldu. Çok da düşünmem gerekmedi.

Sinemamızın en çok sevilen isimlerinden olan Halit Akçatepe ile söyleşi sürecini paylaşmak istiyorum sizlerle…

Sinemamızın 100. yılını kutladığı günlerde sinemamız üzerine ülkemizin pek çok yerinde paneller, söyleşiler düzenleniyordu. Ataşehir'de Gündem gazetesinde çalıştığım dönemde, Ataşehir'de yaşayan, *Üç Arkadaş* filmindeki başarılı oyunuyla herkes tarafından sevilen, *Hababam Sınıfı* filmlerinde canlandırdığı Güdük Necmi rolü ile büyük bir hayran kitlesine kavuşan Halit Akçatepe ile bir söyleşi yapmak istediğimde önce iletişim bilgilerine ulaşmaya çalıştım.

Çalışmaları çok gizli yapıyordum. Kimse duymamalıydı. Uzun yıllardır Ataşehir'de yaşayan, çok sevilen, değer verilen Halit Akçatepe'ye en kısa sürede ulaşmalıydım. Ataşehir Belediyesi, sonraki günlerde açılan Mustafa Saffet Kültür Merkezi'ndeki sahneye Halit Akçatepe adını vererek "değer"in sözde kalmadığını da göstermiş oldu.

Yakın çevremdeki kimsede telefon numarası yoktu. Yakın arkadaşı, *Hababam Sınıfı*'nın gülen yüzü, sevgili dostum Tuncay Akça oturduğu sitenin adını hatırlayınca zorlu süreç de başlamış oldu.

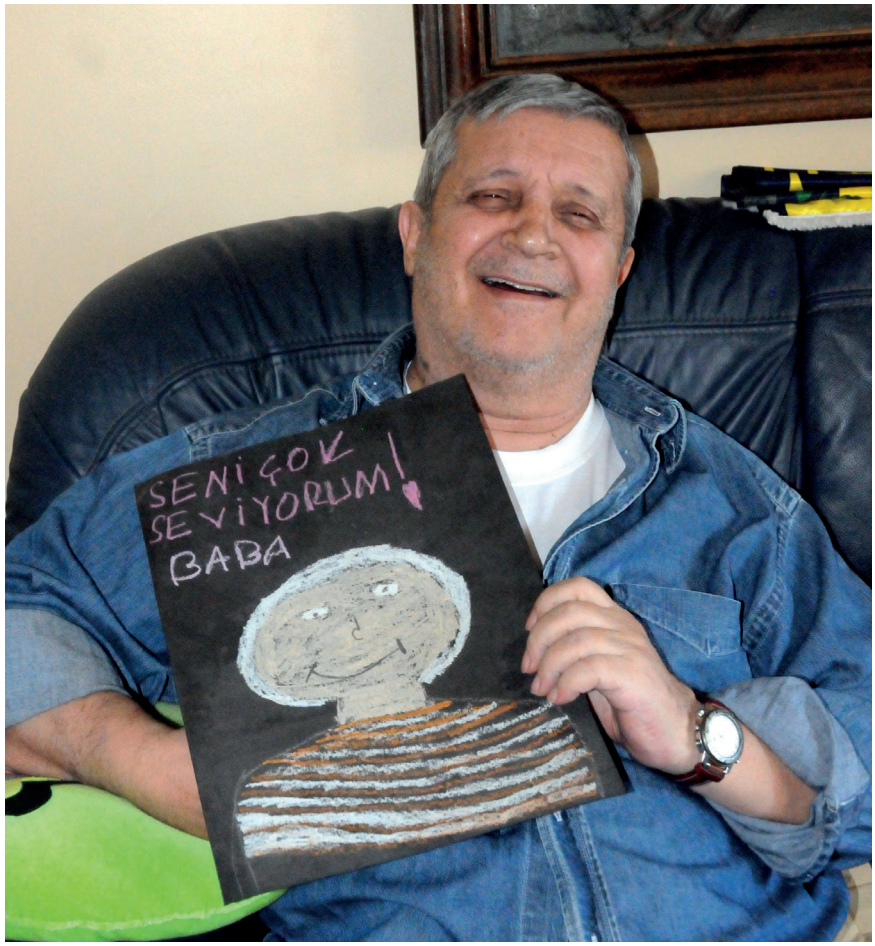

Fotoğraf: Kadir İNCESU

Önce Halit Akçatepe'nin oturduğu sitenin güvenliğine anlattım derdimi. Sağ olsunlar uzun uzun dinlediler. Kendisine bilgi verdikten sonra, oturduğu bloğu, katı, dairesini söylediler. Dairesinin zilini çaldığımda heyecanımı gizleyemiyordum.

"Buyur evladım!" diyerek açtı kapıyı. Beni dinledikten sonra, "Evladım yarın çekimim var. Sen beni iki gün sonra ara," diyerek cep telefonunu verdi.

Bu arada uzun uzun araştırmalar yaparak hangi konular üzerine konuşacağımızı da belirlemiştim. Başka haberlere de gidiyordum ancak aklımda hep Halit Akçatepe ile yapacağım söyleşi vardı. 2 gün sonra aradığımda çekimden geldiğini yorgun olduğunu, birkaç gün sonra aramamı istedi. Söylediği gün aradığımda bu kez, bir televizyon programına gideceğini söyledi. Üç gün sonra aradığımda günlerden cuma idi. "Evladım, pazartesi 13.00'te bekliyorum!" dediğinde biraz rahatlamıştım. Pazartesi söyleşiden bir saat kadar önce iş arkadaşım, Halit Akçatepe söyleşisindeki en büyük destekçim Özlem Çoban ile evinin çevresinde dolaşıyorduk. Son bir kez aramak istedim. "Evladım sen kararlısın galiba… Hadi gel, bekliyorum," deyince derin bir nefes aldım. Normalde söyleşi yapacağım isimle bir kere görüşürüm. Bu kez durum farklıydı. Hemen hemen herkesin filmlerini defalarca seyrettiği, ailesinin bir üyesi gibi gördüğü Halit Akçatepe olunca akan sular durmuştu.

Televizyon seyrettiği odasındaki söyleşi için ses kayıt cihazını ve makinelerimizi çıkarıp ona olan sevgimizden, hayranlığımızdan söz ettik önce. Belki de milyonlarca kez duyduğu sözlere gülümseyerek teşekkür etti. Özlem de ben de çok heyecanlıydık. Odadaki tablolar dikkat çekiyordu. Kitaplıkta çok bilinen bir ansiklopedi seti, aldığı ödüller, aile üyelerinin fotoğrafları, "Çok özledim," dediği kızının yaptığı resimler yer alıyordu…

Kızının yaptığı ve üzerinde "Seni çok seviyorum BABA" yazan resim ile poz verirken yaşadığı heyecan, mutluluk görülmeye değerdi.

İkinci Dünya Savaşı'nın etkisini yoğun olarak hissettirdiği günlerde geçen çocukluğunu çok merak ediyordum. O günlerden başladım sorular sormaya… Annesini, babasını, arkadaşlarını, ilk filmini…

Yanıtları çok kısaydı. Bir iki sözcüklü yanıtlardı. Aradan 20 dakika geçtiğinde, aynı heyecanla ve coşkuyla devam ediyordum sorularımı sormaya… Bundan sonra hiç konuşmasa bile anlattıkları da yeterdi bize. Kartal'da yaşayan gazeteci arkadaşım Özlem de sürekli fotoğraflar çekiyordu.

20 dakikadan sonra sorularımın olduğu kağıdı katlayıp cebime koydum. Halit Akçatepe'nin dilini çözen ise yakın dostları Ertem Eğilmez, Kemal Sunal ile *Hababam Sınıfı* üzerine sorduğum sorular oldu.

O kadar keyifle ve içtenlikle anlatmaya başladı ki… Neşesi de yerine gelmişti. Ara ara fotoğraf çeken Öz-

Fotoğraf: Özlem ÇOBAN

lem'e, "Hadi kızım bize kahve yap da içelim!" bile dedi.

Özlem kahveleri tepsi içerisinde getirirken titriyordu. O heyecanını fotoğraflamadan edemedim. Söyleşinin başlangıcında kısa yanıtlar verdiği soruları yeniden sordum. Daha doyurucu yanıtlar verdi. Kayıt cihazını kapattığımızda da devam etti sohbetimiz. Kahkahalar çınlıyordu odada…

Giderken söylediği bir söz benim için bir ödüldü; "Bak evladım beni kimse böyle konuşturamaz. İyi bir iş başardın. Bu işi biliyorsun. Seni kutlarım." Yüzüm kızarmış, heyecandan ağzım kulaklarıma varmıştı. Neşeyle çıktık sokağa. Bir banka oturup nefeslendik biraz.

Aslında ben sabırsız birisiyimdir. Özlem'in "Abi sabrına, heyecanına, sevecenliğine hayran kaldım," demesi emeğimizin karşılığını aldığımızı gösteriyordu. Ortaya güzel bir söyleşi çıkmıştı.

Halit Akçatepe ile tadına doyamadığımız söyleşimizden çok kısa bir bölümü sizlerle de paylaşmak istiyorum.

"Ben işimi yaparken heyecan duymam. Ben sadece işimi yaparım," diyen Halit Akçatepe "Eski filmlerinizi izlediğinizde neler hissediyorsunuz?" soruma "Ben yaptığım işe bakarım. Yanlış yapmış mıyım, burada keşke böyle yapsaydım filan diye düşünüyorum. Oradaki anılar pek gözümün önüne gelmez. Ben anıdan yana değilim. Ama *Hababam Sınıfı*'nda hep bir ağızdan okuduğumuz Atatürk'ün Gençliğe Hitabesi sahnesinde hala ağlarım. Çok güzel bir sahne o," şeklinde bir yanıt vermişti.

Usta'ya yaşam felsefesini sorduğumda ise cüzdanından oldukça yıpranmış bir kâğıt çıkarıp okumaya başlamıştı: "Benim hayat felsefem bu kâğıtta yazıyor: 'Bir dakikanın kıymetini anlayabilmek için treni henüz kaçırmış birine sorun. Bir saniyenin kıymetini anlayabilmek için, bir kazayı kıl payı atlatmış birine sorun. Bir milisaniyenin kıymetini anlayabilmek için olimpiyatlarda gümüş madalya kazanan kişiye sorun. Sahip olduğunuz her anı değerlendirin. Şunu unutmayın ki, zaman hiç kimseyi beklemez. Dün artık mazi oldu. Yarın ise muamma. Bugün ise avuçlarımın içinde bize sunulmuş bir armağandır!"

Bu yazıyı yaklaşık 25 yıldır cüzdanımda taşıyorum. Ama bu düşünceye 20'li yaşlarımdayken de sahiptim. Bu düşünceyi uygulamak da zaman alıyor. Birisi hayatını kaybettiği zaman Allah rahmet eylesin diyorum, ama oturup da 15 gün ağlamıyorum. Zamanla bu düşünceye alışıyorsun. An'ın kıymetini bileceksin. Yaşadığın an çok önemli… Ben de böyle bir felsefe kurdum kendime… 20'li yaşlarda Halit niye üzülüyorsun, üzülüp de ne olacak, eline ne geçecek diye düşünmeye başlamıştım. Beni üzmek biraz zordur. Niye üzüleyim? Üzüleceğim de ne olacak? Ne değişecek? Öleni, gideni geri mi getireceksin? Yoo. Olan oldu, giden gitti. Ben de öleceğim. Bitti. Ne olacak? O yüzden hiç aldırmam böyle şeylere… Benim sözlüğümde 'keşke' yok."

24 Haziran 2014'te bir araya geldik sinemamızın çok sevilen isimlerinden Halit Akçatepe ile. Hızlı geçmiş yıllar. Özledik Halit Akçatepe'yi…

ÖZGE DOĞAR İLE SÖYLEŞİ

EKMEĞİ VE SEVGİYİ PAYLAŞABİLİRİZ; *MİNNİNA IŞIKLARI KAPAMA*

Aylin AKTAŞ

Günümüzde kadın hikâyeleri üzerinden kurgulanan film, dizi ve çokça yazılıp çizilen romanlar var. *Minnina Işıkları Kapama* tüm bu kadın hikâyelerinden farklı. Roman; tecavüz, şiddet, kadının toplumsal rolü, cinsel yönelimler, güzellik algımız gibi birçok toplumsal soruna değiniyor. Peki, bireyin kendine uyguladığı ceza? Romanı tersine bir mühendislikle bu yüzden yorumlamak istiyorum. Bireyin kendi benliğini nasıl yıkmaya çalıştığını, kendi karanlığını yararak nasıl ışığı kalbine almaya cesaret ettiğine bizler ilmik ilmik işlenen bir hikâyeyle tanık oluyoruz. Ece, Adile ve Cavidan'ın hikâyelerini yazardan dinliyoruz. Yazarın dert olarak gördüğü tüm yaraları, okurken bir kez daha koparıp kanatana kadar uğraşıyoruz. Yara tabii ki tekrar kabuk bağlıyor. *Minnina Işıkları Kapama* hem sarsıcı hem de dokunaklı bir hikâye. Okuyucunun kitapla olan bağı ise son sayfaya kadar soluksuz devam ediyor.

Aylin Aktaş: **Yazar, söyleyebilecek bir derdi olduğuna inanan kişidir. Bu anlamda *Minnina Işıkları Kapama*, okuyucularla paylaştığınız kurgusal bir dünya. Ensest ilişkiler, istismar, bireyin cinsel yönelimi gibi hâlâ çözülmemiş, hatta toplumca dile getirilmekte zorlandığımız sorunları romanınızla bizlere aktardınız. Böyle bir ortamda bu kurguyu yazmak sizi ne ölçüde zorladı?**

Özge Doğar: Yazdıklarımın gerçek hayattan kurgulanmış olması beni sarstı. Zaten bu sorunlar var ve benim bu sorunların varlığına dair bir derdim de var. Konunun merkezinde çocukluğunda enseste uğramış bir kadını görüyoruz: Ece. Ece, kendisiyle ve yaşadığı toplum ile mücadele ediyor. Ensest bu toplumda var ama kötülüklerle mücadele eden kadınlar da var. Bu açıdan yazarken birden fazla duyguyu bir arada yaşadım. Toplumun yüzkarası bir sorun ve bu mücadele ile savaşan kadınlar… Kadınlar umut oldular.

Romanın merkezinde Ece, Adile ve Cavi-

Fotoğraf: Kadir İNCESU

dan'ın hikâyeleri var. Benim dikkatimi çeken Ece ve Cavidan'ın hikâyesi. Kadınlığıyla ya da seçimleriyle barışan iki farklı kadın var. Ve buna müsaade etmeyenlere rağmen verdikleri bir mücadele… Bu anlamda içeriden dışarıya, bireyden topluma doğru bir hesaplaşma kitabı diyebilir miyiz?

Kesinlikle bir yüzleşme romanı. Toplumsal yüzleşme. Cinsel kimliğimizle, isteklerimizle, yaşam tarzımızla, bizleri boğan düşünce kalıplarıyla, ailelerimizle, bize dayatılan feodal yapı ile yüzleşme… Yüzleşirsek adımlarımızı cesurca atarız. Yüzleşirsek bizi boğan kalıpları kırabiliriz ama önce görmemiz gerek.

Romanınızda annelik kavramı irdeleniyor. Kadının toplumsal rolü sorgulanıyor. Hem kadınlık hem annelik bu romanın birleştiği başka bir nokta! Peki, kadın karakterleri tercih etmenizin altında kadının dönüştürücü gücü ve rolü mü yatıyor?

Eril toplumda erkek, kendi gücünü devam ettirmek ister. Gücü elinde bulundurmak ve bu durumu değiştirmek istemez, niye değiştirmek istesin ki… Kadın, haklarını kendi eline almak zorundadır. Ensest var çünkü eril bir dünya var. Kadınlar her alanda kendi haklarını kazanmadığı sürece ensest toplumlarda devam edecek. Çocukların hakları, kadın hareketinin yükselişiyle artacak.

Kutsal aile'de neler oluyor, açıp içini görmek gerek. Kutsal anne eril dünyada gerçekten kutsal mı, neye kutsal diyoruz? Artık düşünmemizin vakti geldi, geçiyor…

Romanınızı psikolojik ve sosyolojik derinliği olan edebi bir eser olarak görmekteyim. Siz eserinizi nasıl tarif etmek isterdiniz?

İnsan yaşadığı ortamdan bağımsız değildir, koşullarından etkilenir. Bu açıdan yaşadığı toplumun gerçeklerden kaçamaz. Ben de bir yazar olarak yaşadığım toplumun gerçeklerinden kaçamam kimse kaçamaz. Yaşadığım toplumla bir derdim var. Kimsenin kimseyi sevmediği, kendi çocuklarını bile sevmeyen bir toplumla derdimin olması ve bunu yansıtmam normal değil mi? Daha iyi bir toplum olabiliriz, sevgiyi ve ekmeği paylaşabiliriz.

Romanınızda dikkatimi çeken bir diğer unsur mitolojik hikâyeler oldu. Okuduğum mitlerin etkisinde uzun bir süre kaldım. Bunu seçmenizin ardında Ece'nin değişim ve dönüşümü mü etkili oldu? Yoksa mitleri kültürel bir işlevi olduğu için mi seçtiniz?

Mitleri seçerken kültürel değişimi de göstermek istedim. Mitler, kültürel değerlerimiz ve geçmişimiz hakkında bilgiler veriyor. Kültürel değişimleri mitolojilerle göstermek istedim. İnsanlar da kültürler de değişir.

Bizimle aynı düşünmeyen ve hissetmeyeni ötekileştirmeye çalıştığımız, hayat karmaşası içinde şiddeti görmezden geldiğimiz, bireylerin seçimlerine hoşgörülü olmadığımızı romanınızı okurken bir kez daha anladım. Ece'nin hikâyesi tüm bu olumsuz durumlar karşısında "cesur olmanın" bir zorunluluk olduğunun göstergesi midir?

Kötüler hep cesur, iyiler neden cesur olmasın? İnsanın haklılığıyla susması çok zor, artık susulmasın konuşulsun. Konuşulsun ki gerçekler doğrular ve yanlışlar su üzerine çıksın. Güçlüsün

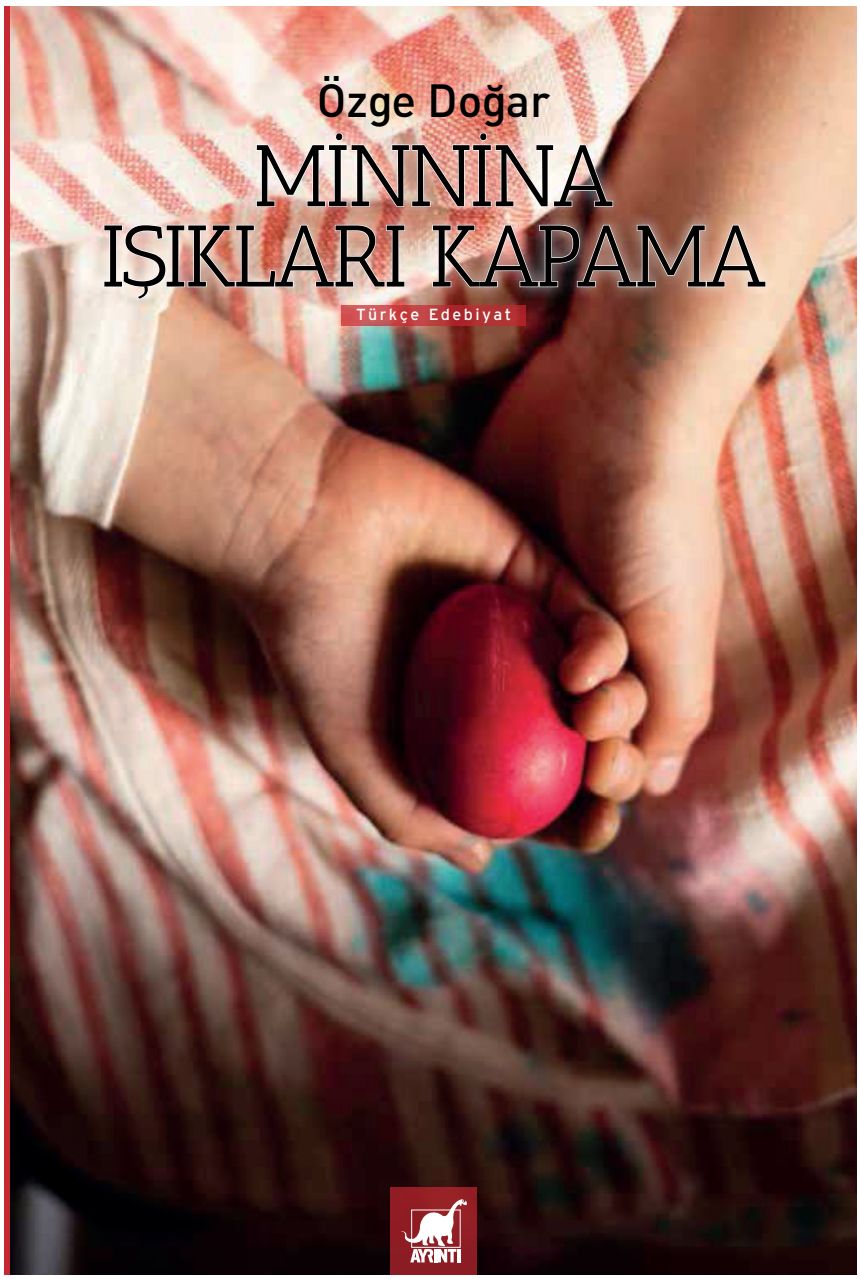

yaptığı her şey doğru olarak kabullenilmesin.

İnsanlar toplumdaki olumsuzlukları görmediklerinde daha mutlu yaşayacaklarını zannediyorlar. Oysa gerçeklik bir bütün. Bizler bu bütünle var oluyoruz. Biz görmek istemiyoruz diye "Açlık yok" diyemeyiz. Açlık var. Aynı şekilde biz görmek istemiyoruz ya da o yöne bakmak istemiyoruz diye çocuk istismarı yok değil, var. Günübirlik hayatlarımızda çok yoruluyoruz, hepimiz bir koşuşturma içerisindeyiz ve yarınımızı düşünmek zorundayız. Bazen kendi koşturmamız içerisinde "Bana ne el alemin derdinden" diyebiliyoruz. Aksine dememeliyiz. Yaşadığımız dönemin gerçekliğinden kaçamayız. Toplumda bir sorun varsa bu sorun hepimizi ilgilendiriyor.

Öncelikle yüzleşmemiz gerekiyor. Yüzleştiğimizde iyileşme başlar, toplumlarda da böyle. Yüzleşebilecek cesarette olmak zorundayız.

Sadece tüketmek için yazdığımız şu günlerde, yaşadığı toprakların sorunlarına sırtını dönmeyen *Minnina Işıkları Kapama* adlı romanınızla okurlardan nasıl dönüşler alıyorsunuz?

Romanı yazarken enseste uğramış çocuklarla ve kadınlarla konuştum,-görüştüm. Bu zor ve rahatsız edici bir tecrübe oldu. Yazarken daha yumuşak geçişler yaptım. Gerçek düşündüğümüzden daha korkunç. Asıl beni rahatsız eden romanı okuyanların arasından "Böyle anne baba yoktur," diyenlerin çıkmaması oldu. Maalesef toplum bunu kanıksamış olmalı. Bu beni daha da korkuttu. Hepimiz duyuyoruz, biliyoruz ama kutsallaştırdığımız ailenin dokunulmazlığı, evimizin sandıklarında kilitli kalıyor. Ben o sandıkların kilitlerini kırıyorum ve çocukları ağlayan bir toplumun aile yapısının tekrar sorgulanmasına aracılık ediyorum.

Dönüşler de bu yönde oldu elbette. Farkındalığı yükselten bir roman olduğunu düşündürttü bana. Okuyanlar, ne yapabiliriz diye mesaj atıyorlar genellikle.

KİTAPLAR ARASINDA

Avare Kalemden Yazıntılar
Oğuz Demiralp
Alakarga, 2021

Usta deneme yazarı, eleştirmen Oğuz Demiralp, *Avare Kalemden Yazıntılar*'ıyla Alakarga okuruna sesleniyor. Avare Kalemden Yazıntılar, okuru daha ilk satırlarıyla içine çeken kitaplardan. Denemecinin okuruyla söyleştiği, ona zaman zaman şiirler, küçük öyküler okuduğu, edebiyattan tarihe, felsefeden toplumbilimlerine, ekonomiye, diplomasiye uzanan bu değiniler, sizi engin, alabildiğine hoşgörülü bir düşünce yolculuğuna çıkaracak.

"Çiçeğin ortasından çıkıverdi kızım. Ağızların en güzeli açtı yüzünde. 'Geçmiş olsun baba!'

Tanrım! Her kapı, hep kapı böyle açılsa…"

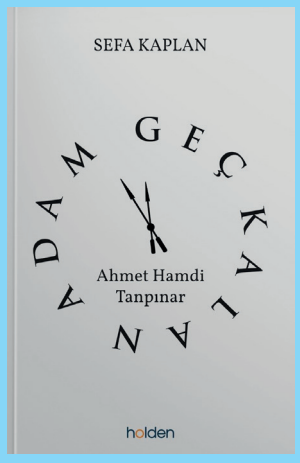

Geç Kalan Adam: Ahmet Hamdi Tanpınar
Sefa Kaplan
Holden Kitap
2021

"Gözbebeklerindeki yaşları içinde büyüttüğü boşluğa akıtan ve zihninde yaptığı her kavgadan yenik çıkan yaşına kırgın bu adam, bütün Türkiye'nin eserine ve şahsiyetine geç kalacağı Ahmet Hamdi Tanpınar'dan başkası değildi. Dostlarının ifadesiyle 'Kırtıpil Hamdi', kendisinin ifadesiyle 'derbeder şair', 1953 Nisanı'nda ilk defa geldiği Paris'te kırtıpilliğine yeni kırtıpillikler, derbederliğine farklı derbederlikler ilâve etmekle meşguldü."

Sefa Kaplan, biyografi sanatını farklı bir vadiye taşıdığı *Geç Kalan Adam: Ahmet Hamdi Tanpınar*'da klasik biyografi kalıplarını yıkıyor. Kimi zaman kendini metne doğrudan ve dolaylı bir biçimde katabilmek için Tanpınar'la mektuplaşıyor, kimi zaman da Tanpınar'ı tıpkı bir roman kahramanıymış gibi iyi ve kötü yanlarıyla anlatıyor.

Edebiyatımızın en önemli isimlerinden Ahmet Hamdi Tanpınar'a yakışacak nitelikte bir yapıt bu. Onun yaşamını, eserlerini, düşünce dünyasını ve konumlandığı çevreyi geniş bir çerçeve çizerek anlatıyor Sefa Kaplan. Bu bakımdan eser yalnızca Tanpınar meraklıları için değil, Türk edebiyatı tarihiyle ilgilenenler için de önemli bir kaynak. Tıpkı Kaplan'ın diğer eserleri gibi, bir başucu kitabı olmaya da aday üstelik.

Kapanda Bir Hayal
Burcu Ünlü
İthaki, 2021

Bir eksik bir fazla, fark ediyor artık. Kopan saç teli gibi kaybolup gidiyor insan, görülmüyor. Üstelik yerindeyken ne bir el değiyor ona ne de tarak. Bir şeyin içini mi dolduruyoruz yoksa üstünü mü kaplıyoruz belli değil. Bir nefes, sadece o kadar alıp verdiğimiz. Başka alacağımız yokmuş sanki dünyadan, bu kadarmış yaşamak.

Burcu Ünlü, ilk kitabı *Kapanda Bir Hayal* ile insanın temiz kalmış yerini işaret eden öyküler armağan ediyor okura. Evi, yuva denen kapanı, insanın kendi içine sıkışıp kalmasını zaman zaman ironiyle zaman zaman da tokat gibi çarpan göndermelerle anlatıyor.

"Neler neler dediler bana… Milletin ağzı torba, çöp torbası, büzüverdim hepsinin ağzını, bunları kafama takmadım. Ama öksüzü, yetimi, işçiyi, düşkünü çok takarım kafama. Onların acılarını defterimde biriktiririm. Hem zaten bize en çok biriktirmek öğretilmedi mi? Acıyı, hüznü, eksikliği, sevgisizliği, gözyaşlarımızı, öfkemizi hep biriktirmedik mi? Bir türlü kesip açamadık o teneke kumbaranın ağzını. Saçamadık etrafa kinimizi, yürüyemedik üstüne üstüne hainin, kıramadık kalbini, bükemedik bileğini… İnsanlık bizde kalsın, nasılsa Allah verir belasını, dedik. İnsanız neticede, büyük bir felaket bu, diyemedik. Kırmızı bir isyandır bu, öyle bilinsin."

Biraz Evhamlı İshak Hoca'nın Karda Gece Yürüyüşü
Bülent Ayyıldız
Epona Kitap
2021

Bülent Ayyıldız'dan yepyeni bir roman!

Edebiyatın olanaklarını soruşturan öyküleriyle tanıdığımız, *Hiçbir Şey Göründüğü Gibi Değil* romanı ile fantastik edebiyattaki maharetini ortaya koyan Bülent Ayyıldız, bu kez *Biraz Evhamlı İshak Hoca'nın Karda Gece Yürüyüşü*'ne davet ediyor bizleri.

Huzur'dan Bozkırkurdu'na, Fususu'l Hikem'den Lolita'ya, Orhan Pamuk'tan Salinger'a, Barış Bıçakçı'dan James Joyce'a pek çok eser ve yazar, İshak'ın hikâyesine karışıyor.

Edebiyatımızın temel meselelerini de ele alan, felsefi çıkmazlarla ilgilenen, "doğu-batı çatışması"na yeni bir yorum getiren, metinlerden örülmüş bir metin.